

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00892895 4

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by

WILLIAM R. BROWN

Voronyi, Mykola

Z-nad khmar i z-dolyn

ЗЪ-НАДЪ ХМАРЪ

И

8638.

ЗЪ ДОЛЫНЪ.

УКРАИНСКИЙ АЛЕМАНАХЪ

(Збирникъ творивъ
сѣгодняшнѣхъ творивъ.)

Рску 1903.

Впорядкувавъ и уложивъ

Мыкола Вороний.

ОДЕССА.

Друкарня А. Соколовскаго, Тирапольска ул., № 6.

р. 1903

PG

3932

V65

Грабовський П.—Вірши:

І. Вы ждете писень видъ мене	152
ІІ. Переспивъ	153

Старыцький М.—Вірши:

І. До буривъ	154
ІІ. Буря на мори	155

Хоткевичъ Г.—Життєви аналогіи 158

Вороний М.—Вірши:

І. Евшанъ-зиля (поэма)	171
ІІ. Memento mori!	176
ІІІ. Переспивъ	177
ІV. Нудьга гнитыть	177

Слободивна М (Крушельницька.)—В-перше на са-
моти. Пошлюбни думкы. 179

Крушельницький А.—Передъ кладкою. Оповідання. 186

Романова О.—На итальянський мотивъ. Вірши . 196

Вороний М.—Поэзія и проза. Вірши. 199

Грабовський П.—Пидъ густою калыною. Вірши . 202

Щуратъ В.—Подрузи. Вірши 203

Лопатынський Л.—Байка. Вірши 204

Панченко П.—На чужыни. Вірши 206

Корчынський М.—Село на Волини. Вірши. . . . 207

Кравченко В.—Я й Лазоръ. Оповідання 209

Мандычевський Е.—Для життя. Хвильева знимка. . 232

Гринченко Б.—Де прытулокъ?—Вірши. 234

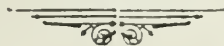
Грабовський П.—Вірши:

І. Розгубывъ я свой думы	235
ІІ. Розцвиталы квиткы	236
ІІІ. Та вже жъ мени	237

Карманський П.—Рымський спивъ. Вірши 238

Вороний М.—Молдавська писня. Вірши 240

Левицький И. (Нечуй.)—Роковий український ярма-
рокъ. Лысть до однієя паня. 242

Помылкы друкарськи.

Сторинка.	Рядокъ.	Надруковано.	Треба выправити.
6	4	тагаръ	тягаръ
56	2	Тебе	тебе
64	2	напытокъ и ядъ	отруйный напій
71	10		
112	6		
157	14	дахъ	дай
171	(въ эпитафии)	коломутыть	каламутыть
171		ЗЕМЛИ	ЗЕМЛИ
187	(въ примѣтцѣ)	наши грошы	наши грошы
187	тамъ-же	рынеый	рынеый
188	1	азбувай	забувай

Змистъ.

Сторинки.

Introductio	{ Мыколи Вороному. — И. Франко	1
	{ Иванови Франкови. — М. Вороний	4
— — —		
Мандычевський Е. — Колы сонце сходять. Нарысь		7
Франко И. — Зъ Буркутськихъ писень. Виршы		10
Украинка Л. — Ритмы, I—II. Виршы		11, 12
Гринченко Б. — Виршы:		
	I. Хай липше вбъе громомъ.	13
	II. Я кохаю ти хмари похмури.	14
Вороний М. — Виршы:		
	I. Икаръ	15
	II. До моря	17
	III. Ничъ	18
Карманський П. — Ой, люли, смутку. Виршы		19
Кибальчичъ Н. — Виршы:		
	I. Спогадъ	20
	II. Весняна ничъ	21
Маковей О. — Хто тобі давъ ту поставу прынадну.		
	Виршы	22
Кобылянська О. — Мои лиліи. Поэзиі въ прози		23
Чернявський М. — Виршы:		
	I. Бувъ у мене садъ таємный.	26
	II. Де ты, о Боже?	28
	III. Въ одностайнимъ вильнимъ хори.	28
Вороний М. — Днипрови спогады, I—II. Виршы		29, 30

Щуратъ В.—Віршы:

I. Щ.	31
II. М. Примиґчи	32
III. Осыпови Маковейези	32
IV. Зъ новыхъ писень	32

Самійленко В.—Надъ руинами. Віршы 34

Украинка Л.—Еврейськи мелодіи, I—II. Віршы 35

Коцюбинський М.—На камені. Аквареля 37

Крымський А.—Сирійськи згадки, I II-III-VI-V-
VI-VII. Віршы 55,57,58

Старыцька Л.—Сапфо. Уривокъ зъ драматичнои
картини 59

Хоткевичъ Г.—Aria passionata 64

Грабовський П.—Голосъ кары. Віршы 72

Франко И.—Зивьяле лыстя. I-II-III-III-V-VI.
Віршы 75,76,77,78,79,80

Колцунякъ М.—Молоди мученикы. Фрагменты 82

Кобрынська П.—Психограмы:
I. Видцвитае 87
II. Руки 88

Франко И.—Віршы:
I. Фрагментъ 91
II. Въ краю людожеривъ 92

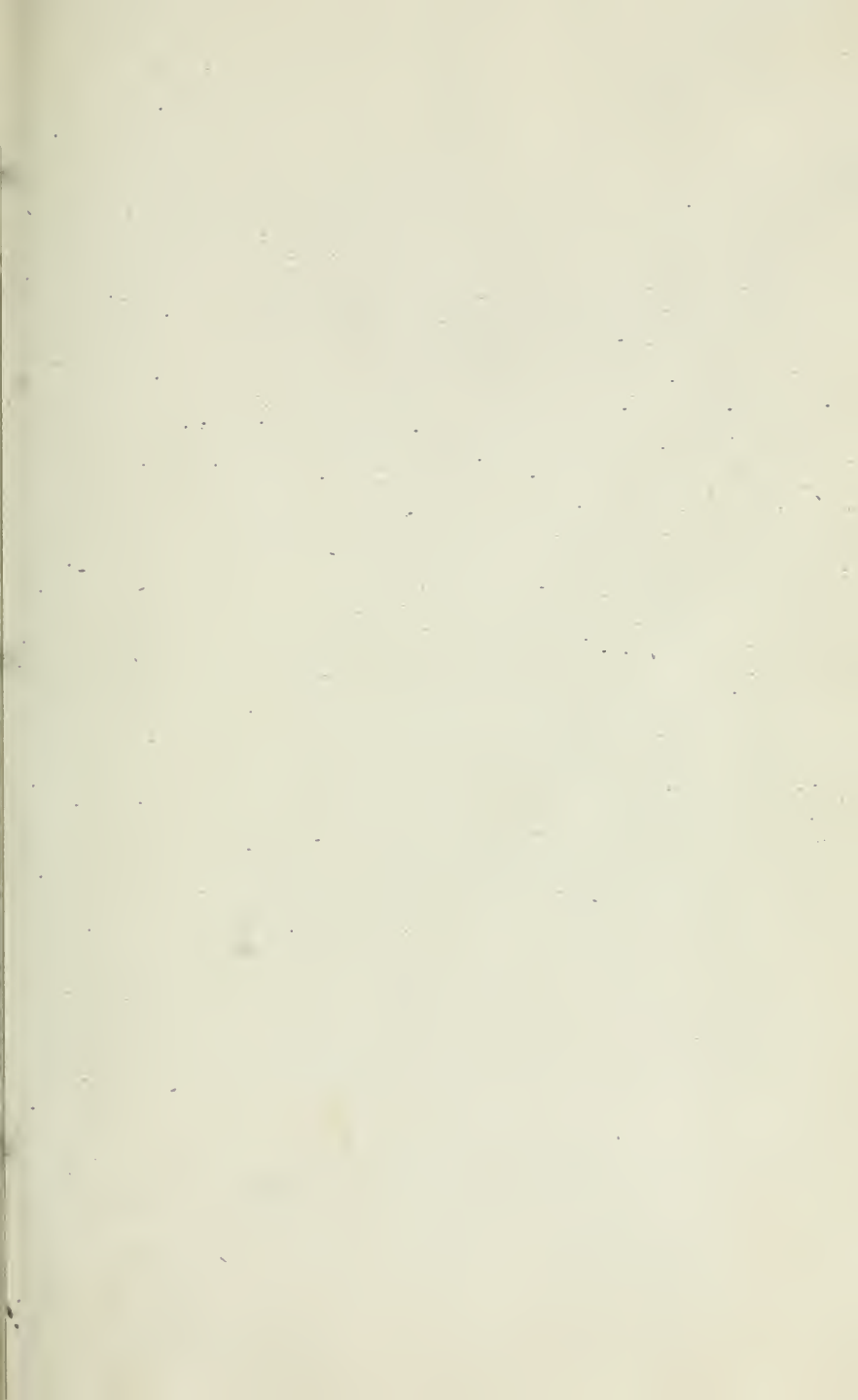
Вороний М.—Мандривни елегіи, I-II-III.Віршы 95,96 98

Карманський П.—Зъ запысокъ самовбийця. Віршы:
I. Въ дорози 100
II. Якъ тинь снуюсь 100
III. Маивка 101
IV. Совистъ 102
V. У храми 103
VI. Ничъ 104

Лыпа И. Туркы. Ритмична фантазія 105

Карманський П.—Судъ. Віршы 112

Старыцький М.—Чаривный сонъ. Святковий жартъ
въ одну дію 113

Мыколи Вороному (посланіє).

Мыколо, мій дружеко давный,
Идеалисте непоправный!
Навіявъ ты на мене чару
Зъ далекого Катернодару.
Мовъ згукъ трембиты ¹⁾ въ полонини
Тому, хто блудить у долини.
Пустывъ ты слово ризко, смило,
Що въ серци дивно защемило:
— „Писень давайте намъ, поэты,
Безъ тенденційной прикметы,
Безъ сваривъ мудрецівъ и дурнивъ,
Безъ горожанськихъ тыхъ котурнивъ!
Писень свобидныхъ и безпечныхъ,
Добутыхъ изъ глыбинъ сердечныхъ,
Де бь сучасныкъ ²⁾ грызною бытый
Душею хвильку мигъ спочыты!“

Гай, гай, Мыколо, та й зъ пеньками!
Лышь медь твоими бь пыть устами.
Бый своимъ словомъ, бый до разу
Котурны, фальшь, пороженю фразу,
Гоны ихъ зъ писни на пою маму.

¹⁾ трембита—музычный струментъ у гудулявъ. довга велика труба

²⁾ сучасныкъ—чоловкъ теперешнихъ часень.

Якъ гнавъ Ісусъ миняйливъ зъ храму.
Та не гадай,—якъ фраза згыне,
Що вже тутъ сучасныкъ спочыне,
Найде тепло и роскишъ въ пари,
Мовъ у жиночимъ будуари,
Найде до пестошивъ приклоннисть
И морфій на свою безсоннисть,
На раны плястырь, ликъ на жали,
Мовъ у державнимъ госпитали.

Ни, друже мій, не та година!

Сучасна писня — не перына,

Не госпитальнее лежанне!

Вона—вся пристрасть и бажанне,

И вся вогонь, и вся тривога,

Вся боротьба, и вся дорога,

Шуканне, дослидъ и погони

До метъ, що мкнуть на небосклони.

Не думай: якъ поэтъ покыне

Пытанъ загальныхъ море сыне

И въ тихый заливъ свого серця

Порыне, мовъ нурець забьється,

Що тамъ, винъ перлы и алмазы,

Найде блискучи, безъ сказы,

Найде тепло и роскишъ раю

И свитло й пахоши безъ краю!

А якъ найде гыдкыи червы

И гиркисть слизь, розбыти нервы,

Докоры хорого сумлиння,

Прокляття свого поколиння,

Зневиру чорну, скрипъ розстрою,—

То що почать зъ такою грою?

Чы мають намъ мишати поэты

Огонь Тытана й воду Леты?

Ахъ, друже, той поэтъ сучасный —

Винъ тымъ сучасный, що нещасный!

Поэтъ — значыть вродывся хорымъ,

Болыть чужымъ и власнымъ горемъ.
Його чутливість сыльна, дыка,—
Эольська арфа то зелька,
Що все бренить и не зтыхае:
Въ ній кождый стричный витерь грае,
А зтыхне витрове дыханне,
Бренить въ ній власныхъ струнъ дрижанне.
Не гармонійный згукъ той, друже,
Винъ дражныть слухъ и нервы дуже,
На яви дражныть, сонъ тривожить,
Вертыть докоромъ, зло ворожить,
Жене тебе, де тилькы рушышь,—
Копнешъ його, а слухать мусышь!

Такъ не жадай же, друже мыйый,
Щобъ насъ поэты млоу крылы,
Рожевымъ пестошивъ туманомъ,
Мистычныхъ визій*) океаномъ,
Що бъ опій намъ давалы въ стравы,
Що бъ намъ спивалы для забавы.
Хай будуть шыри, шыри, шыри!
И хто що въ жыттевому выри
Спіймавъ — чы радости, чы муку,
Сриблясту рыбку, чы гадюку,
Алмазы творчосты блискучи,
Чы каяття терны колючи,
Чы перлы радощивъ уккрытыхъ,
Чы черепкы надій розбытыхъ,—
Хай въ свой писни все складае
И спивчуття не дожидае.
Воно прыйде! Слова — полова.
Але вогонь въ одежи слова —
Безсмертна, чудодійна фея,
Мовъ въ кремни искра Прометей!

Абамъ Франко.

*) визія — привидъ, мара.

Иванови Франкови

(відповідь на його посланіє.)

«—La poésie n'a pas la Verité
pour objet, elle n'a qu'Elle-même?»

Charles Baudelaire.

И, мій учителю и друже,
Про мене все це не байдуже.
Жыття зъ його скаженимъ шаломъ,
Зъ погонєю за идеаломъ,
Зъ його стражданнямъ и болиннямъ,
И невгамованимъ сумліннямъ,
Зъ його пекучою нудюгою
И пристрастю и боротьбою,
Жыття—се дви протывни сылы,
Що мижъ собою въ бой вступылы.
Одна зъ нихъ—вельтень-гнобытель,
А друга—геній-вызволытель;
Його двусична гостра крыця
Влучна, якъ зъ неба блискавыця;
Але и вельтень могучый
Въ руци трывае мечъ блискучый—
Страшни тяжки його удары,
А ще страшнійшъ таемни чары!
Якъ маю я його цуратысь,
Чы видъ ударивъ ухылятысь?
О, ни! Я, взявши въ руки зброю,
Иду за геніємъ до бою;
Рубаюсь зъ ворогомъ, спиваю,
Въ писняхъ до бою заклыкаю

Всихъ тыхъ, що мляви, чы недужи,
Чы пидь укыттямъ сплять, байдужи.
И знаю я, що замисць платы
Мене чекають кары, страты..
Та чы-жъ страшный ударъ обуха
Тамъ, де буе творчисть духа?
Одна хвылына раювання
Тамъ выкупае вси страждання.
Бо то — чуття свободни, шыри
Бренять у святоблывай лири!..
И прыкро, якъ у-рядъ зи мною
Стають, немовъ-бы те-жъ до бою,
Властыво жъ для пыхы своеи,
Зъ порожнимъ серцемъ фарисеи
И папировыми мечамы
Вымахують надъ головами.
Хто кыкавъ ихъ? чого имъ треба?
Чы жъ хробакамъ потрібне небо?
Нехай идуть вси ти нездары
На торговыци та базары!
Никчемный крамъ, дрибни выгоды —
Отъ ихъ найвысшии клейноды!..
Але колы повсякчасъ бытысь,
То серце може озлобытысь,
Охляты може, зачерствити.
Завъянуть, якъ безъ сонця квиты.
Душа бажае скинуть пута,
Що въ ихъ здавень вона закута;
Бажае шыршого простору:
Схопытысь и злетиты вгору,
Жыття брудне, жыття никчемне
Забуты и пизнать надземне,
Все неосяжне — охопыты,
Незрозумиле — зрозумити...
О, друже мій, то не дурныци

Вси ти щасливи небулицы —
Про райських гурій! про Нирванну,
Про землю ту обитованну.
Вони тагарь жыття скидають
И душу раемъ надыхають!
Чы жъ все те розумомъ збагнуты,
Що дасться серцеви виднуты?
И чы можливо, безъ утраты,
Свобидный творчый духъ скуваты?
И хто Поэзію-царыцю
Посміе кинуть у в'язницю?
Хто вкаже шляхъ їй чы нап'ямокъ,
Колы вона не зносить рямокъ?
Въ ній *всі* красы кольоры сяють,
Въ ній *всі* чуття и змыслы грають!
До мене, якъ горожанына,
Ставляй вимоги — я людина;
А якъ псэть: безъ перспоны
Я стежу творчосты законы, —
Зъ нихъ повстають мои идеи,
Найкращый скарбъ души моеи!
Творю я ихъ не для шанобы,
Не рушъ, колы не до вподобы...
И ще скажу, мій славный друже,
Я не беру жыття байдуже.
Высокихъ думъ святы скрыжали,
Вси наши радости и жали,
Вси ти болиння и надіи
И чаривлывы, гарни мрії,
Все, що видъ тебе въ серце впало, —
Не загубылось, не пропаю.
Моя девиза: йты за викомъ
И буты цѣлымъ чоловикомъ!

Микола Вороний

Колы сонце сходыць....

Нарысъ—Евгена Мандычевскою.

Ничъ була тиха, майова.

Легенькымъ серпанкомъ сынивою мрака вона обтулыла долины й луги и дрімала сама надъ ными. Тысячы очей дрімало вгорі. И що одно затулюлось, розтулювалось друге и держало варту.

Далеко по-за нами губылися послѣдні хаты оселя. Губылися зъ ными спомины сызыфовой праці, танталовыхъ мукъ. Рѣсла свобода, змагалось чутте сылы, крипшали надії, окрылилася вира, будылася любовъ.

И заспывали мы пісню, пісню чисту, якъ ранишна зоря, веселу, якъ ехидъ сонця. А вѣтеръ почувъ їи за горами, за лисами. Зірвався, надлетивъ, на крыла взявъ и понісъ долинами, риками, хвильями...

Зирки гаслы по одній. Мовъ бы ихъ хто рукою знимавъ Мисяць блідъ и высивъ їа обрію, якъ шмать билон хустынки.

Непримый приморозокъ потрясъ нашими кистками. А тяжка мрака зачала тоди зсуватися зъ гиръ и укладатися великими пасмами по шырокихъ долинахъ.

Передъ нами выскочила гора. Темна, якъ стина, стояла вона на срибносыпнмъ небі. А надъ головою высила мрака. Скоро ставало яснійше, вона кудьсь дивалась. Нибы розбывалась и розсувалась и прибирала нови формы.

Буды се, немовъ-бы вельты зи страшнымъ выглядомъ. Въ шоломахъ, зи цытатами, мечами.

Нибы зъ-за горы вылизалы. Напередъ бильши. А за бильшымы меньши и такы маленьки, що ихъ и доглянуты годи було. Лыпенъ маса сира зосувалась напередъ, вгору.

Циле вийсько шиялось на шныль горы.

Зъ дивнымъ поспихомъ гналы, переганялись. Зи вепхъ сторниъ пидіймалось и дерлась выще и выще. Буцимъ на одный знакъ станулы вси разомъ и почалы радыты раду. Хвыля поважна. Хвыля супокою. А дали зновъ той самый поспихъ.

Котри дистались на гору, пидносила драбыны и стовпы, а на ныхъ ставлялы други. А стовпы и драбыны були у-двое такы, якъ найбильши зъ ныхъ.

Тымчасомъ ставало яснійше. Небо залылось золотистою зорею и зъ усмихомъ глянуло на свить, що тремтивъ въ послѣднихъ обіймахъ холоднои ночи.

Я глянувъ доврола. Скризь у-гори таке саме житте. Тысячы вийскъ метушылось, тысячы рукъ пидіймалось и опускалось. Одни опускалы въ землю стовпы и привъязувалы до ныхъ мидяными ланцюгами драбыны, а на драбыны други и такъ дали ажъ вгору, куды око не догляне.

А ти найменши, що бигалы, якъ команьки, то въ гору, то въ долину, розмотувалы постороньки и крутылы мотузы и привъязувалы одни кинци до стовпивъ, а други видкыдалы далеко впередъ себе.

Ыныши працювалы пры вельчезныхъ машынахъ. Густи стовпы пары садылы вгору и залягалы цилу просторонь, осяяну першыми видблысками соняшного промьиния.

Вся работа йшла въ напрямъ сонця.

Тоди я зрозумиъ.

Се бувъ герць двоухъ сылъ.

Ничъ и день бжоролыся.

Килька разивъ здригнулось повитре, килька разивъ подувъ витерь долиною, килька разивъ заворушылась цила

юрба вельитивъ по горахъ и стало ясно....

Але сонце ще боролось.

Що ось выскочыла вогняна куля, то й зразъ ховалась назадъ. И за кожнимъ разомъ, колы сылкувалась лышытысь вгори, прибиралась въ вынши колюры. Неначе зъ напруження минилась.

Решту сылъ выдобувалы вельты, щообъ побидыты свитло.

А воно спокійно, вельчаго свідоме сылый могучосты, розливалось на щилый свить. Вже було певне победы.

Втімъ зновъ сховалась золота куля. А колы выскочыла, була обмотана веслякого рода мотушамы и ланцюгами.

Отъ-же побидыты...

Затрицало, загомонило, заревлю. Гукъ пиновъ, немовъ-бы горы валылись.

Нема вже виходу для сонця.

Страшна боротьба велась на далекомъ небі.

Вси фарбы перемишувались и переливались и видновлялись. Одни попередъ другихъ спиншались воякы, що-бъ помстытысь за кривду.

Ришавъ хвили.

Ще одынъ разъ вгору...

Ще одынъ разъ придавыты.

И кинецъ боротьби.

Побида дни, свитла, правды!

Якъ дыки птыци розлетылись мраки по горахъ, дебряхъ и лисахъ. Поховалысь и слиду не лышылы по соби ніякого.

А сонце, чысте якъ крышталъ, стопо вгори и сміялось зъ тыхъ безрадныхъ вельитивъ. Смілось и несло радість въ долины. Будылась земля и дрижала тысячами крапель перлыстон росы! А въ кожній криплини було сонце яене! Будылись люде, и гомонили тысячами згукивъ веселой песни! А въ кожнимъ згукіи була свобода свята!

Иванъ Франко.

Зъ Буркутськихъ писень.

Мамцю, мамцю, що мени?
Щось мабуть зовсимъ погане!
Мій спокій, мовъ свичка тана,
А въ серденьку, якъ въ млыни.

* *

Щось туркоче, щось бижить—
Тыхо-тыхо, то зновъ крепче,
Щось спиває, свйще, шепче,
А все згідно: жыть! жыть! жыть!

* *

Безъ прычины я сміюсь,
Безъ прычины гирко плачу,
Щось у мли рожевій бачу,
Все люблю, всього боюсь.

* *

Спать не можу—й бачу сны:
Десь немовъ садокъ роскошный;
Въ нимъ квитокъ рядокъ утишний
Въ тихимъ сяєви весны.

* *

Мижъ квітками тымы я,
А въ садку музыка грає,
Рій метелыкивъ бує,...
Любко, мамочко моя!

* *

А мижъ ными тамъ одынь
Пышнокрылый, срібнолатый...
Ахъ, якъ-бы його спіймать!
Граціи якоись сынъ.

Винъ крыльцямы трипотыть—
Весь рожевый, тло зелене—
Все кругъ мене, все кругъ мене!
Видлетыть, то прылетыть!

* *
*

Мамцю, мамцю, що се йе?
Чы метелькь, чы горобчыкь?
Чы рожевый, гарный хлопчыкь
Мени спаты не дае....

Леся Украинка.

Рытмы.

I

Хотила бь я уплысты за водою,
немовъ Офелія уквитчана, безумна.
За мною вслидъплылы бь мои писни,
хвылюючи, якъ та вода лагидна,
все дали, дали...

И вода памалу
мене бь у легки хвыли загортала,
немовъ дытыну въ тонкый сповытокъ,
и колыхала бь, наче люба мрія,
такъ тихо-тихо...

Я жь, така безвладна,
дала бь себе несты и загортаты,
пływучы зь тихымъ, ледвы чутнымъ спивамъ,
спускаючысь въ блакытну ясну воду
все глыбше, глыбше...

Потимъ бы на хвыли

зостався тилькы видгукъ невыразный
моихъ писень, мовъ спогадъ, що зныкае,
забутои баляды зъ давнихъ часивъ,—
въ ній щось було таке смутне, криваве
та якъ згадаты? Писня та лунала
давно-давно...

А потимъ зныкъ бы й видгукъ,
и на води ще бь колыхалысь тилькы
мои квиткы, що не пишлы за мною
на дно рикы. Плылы бь вони ажъ поky
въ яку сагу спокійну не прыбылысь
до билыхъ водяныхъ лилей,—тамъ стали бь.
Схылылысь бь надъ сонною водою
березь плакучыхъ нерухоми виты;
у тихый захысть витерь бы не віявъ;
спускався бь тилькы зъ неба на лилеи
и на квиткы, що я, безумна, рвала,
спокій, спокій...

II

Якъ бы вся кровь моя уплынула отакъ,
якъ си слова! Якъ бы мое жыття
такъ зныкло непримитно, якъ зныкае
вечирне свитло!.. Хто мене поставивъ
сторожою середь руинъ и смутку?
Хто наложивъ на мене обов'язокъ
будити мертвыхъ, тишити живыхъ
калейдоскопомъ радощивъ и горя?
Хто гордоши вложивъ мени у серце?
Хто давъ мени одвагы мечъ двусичный?
Хто клыкавъ брать святую орифламу
писень и мрій и непокирныхъ думъ?
Хто наказавъ мени: не кыдай зброи,
не видступай, не падай, не томысь?
Чому жь я мушу слухаты наказу?
Чому втекты не смію зъ поля честы,
або на власный мечъ грудьми упасти?

Що жъ не дае мени промовыть просто :
— „Такъ, доле, ты мицнйша, я корюся!“
Чому на спогадъ сыхъ пскирныхъ сливъ
Рука стыскае невыдыму зброю.
а въ серци крыкы бойови лунають?...

Борысь Гринченко.

Хай липше вбѣ громомъ, нижъ йистыме лыхо
Хай краще згориты, нижъ вѣянуты тыхо.
Нижъ вѣянуты тыхо!

Згориты—то мука, але то едина
Зъ жыття нависного недовга годына.
Коротка годына;

Згасаты жъ чуттямы и блиднуть думкамъ,
И вѣянутъ помалу, вмираты часткамъ,
Зныкаты часткамъ,

Зъ жыттямъ по краплыни гиркой розлуки
Що-дня выпываты—то лютіи муки,
То муки надъ муки!

Хай липше вбѣ громомъ въ останньому бою,
И душу, и тило хай зныщыть грозою,
Розмече грозою!

II

Я кохаю ти хмары похмури,
Що пидъ часъ вельтенсѣкои бури
Якъ озвуться, то слово ихъ—гримъ,
А ударють—перуномъ палкымъ,—
И здригнеться земля середъ бури,
Якъ гуркоче розгниваный гримъ.

Я кохаю ту квитку маленьку,
Що и витрыкъ зламае бидненьку.
У громамы сполохани дни
Захыщать ии любо мени,
Бороньты видъ лыха бидненьку
Въ блыскавкамы сполохани дни

Мыкола Вороний.

І ИКАРЬ. *)

Р. Икаре нещасливый!
О, Дедаливъ славный сыну!
Я мовъ бачу въ цю хвиلىну
Выдъ и поглядъ твій звабливый.

* *

Свитлый образе, блискучый!
Ты стоишь передо мною —
Гордый сылою мицною
И одвагою могучей.

* *

Не спыныла тебе рада
Батька любого, старого...
Въ сяйви сонця золотого —
Тамъ була твоя прынада!

* *

Зъ давнихъ литъ вона маныла,
И зробылась идеаломъ,
И юнацькымъ, чыстымъ паломъ
Тоби душу запалыла.

*) Давня грецька легенда повидает, що батько Икаривъ, коваль Дедалъ, що бь врятуватись видъ бары розлюченого Миноса и втыкты зь острова Крита, зробивъ собі и сынови крыла и прылпнавъ ихъ воскомъ. Казавъ Икарови не підносытись дуже высоко. Той не послухався, злетивъ до сонця, висекъ ростомъ, и Икаръ упавъ въ море блиа острова Самоса, де и утонувъ. Тило його, прыбите хвилями до берега, поховавъ Гераклесъ на острови, що видтоди почавъ звать Икаріа.

Свитло сонця чаривлыве —
Джерело жыття земного!
Свитло сонця золотого
И ласкаве, и пестлыве!

* *

Въ нимъ знадна, могуча сыла!
И для нбого ты покинувъ
Землю, батька и полынувъ,
Якъ почувъ у себе крыла.

* *

Не лякався ты Миноса;
Ты шугавъ въ ясномъ простори,
И не знавъ, що въ темнимъ мори
Знайдешъ смерть коло Самоса...

* *

Вискъ ростанувъ... И, безкрылый,
Впавъ ты, хлопче необачный...
Та за вчынокъ свій распачный
Ставъ души мой ты мылый!

* *

Бо на крылахъ мрій шаслывыхъ
Я до сонця те-жъ летаю
И на землю те-жъ спадаю
Зъ высокостей чаривлывыхъ.

* *

Але тымъ я не журюся,
Бо юхаю сонце красне,
Бо юхаю свитло ясне, —
Имъ живу, йому молюся!

* *

И колы мене покине
Пры кинци живуща сыла,
Вильный духъ мій выйде зъ тила
И до сонця зновъ полыне.

Въ сѣйви ясного проминня
Винъ потонѣ и поспелу
Зъ нымъ спадатыме додолу
На земни вси сотвориння.

II. До моря

Чоломъ тоби, сыне, широкее море!
Незглыбна безодне, безмежный простора.
Могутняя сыло,—чоломъ!
Дывлюсь я на тебе—и не надызлюся,
Думкамы скоряюсь, душею молюся,
Спиваю велычнй исаломъ.

* * *

Мицне, необорне!... Ни грому, ни хмары
Не страшно тоби, не боишся ты кары,—
Само соби высшый законъ!
Зваблыве, роскишне! Въ тоби й раювання,
И мрія солодка, и втиха кохання
И любый та лагідный сонъ...

* * *

Прийшовъ я до тебе змарнилый та бідный,
Проте-жъ не чужый, але близькый та ридный,
Тоби-бо виддазна я свій.
И ось я зъ тобою душею зливаюсь,
Въ простори блакытнимъ на хвляхъ тойдаюсь,
Втопаю въ безодни твої!...

* * *

Якъ ты, неосяжне, хыстке, таемныче,
Якъ ты, чаривлыве, якъ ты, бунтовныче,
Така жъ и душа у спивця;
Тому и до тебе вона такъ прихыльна,
Що путь и кайданивъ не зносыть, и, вильна,
Бурхае, якъ ты, безъ кинця.

III Ничъ

(урывокъ из поэмы)

Немовъ красуня сумовыта,
Спочыла втомлена земля,
Серпанкомъ ночи оповыта.
И зъ нею горы и поля,
Гаи зелени и осели
Прибрались въ шаты невесели.
Пануе всюды сонъ мицный;
И тилькы въ неби мисяць яснѣй,
Якъ той коханецъ потайный—
И безнадѣйный, и нещасный—
Зъ-за хмары крадеться, сумный.
Чудни, хымерни визерунки
Малюе винъ въ ничнѣй имли
И шле зъ проминнивъ поцилунки
Коханѣй вродныци—землѣ!
Та тихо-тихо сяють зори,
Холоднымъ блыскомъ мыготять...
А скризь въ небесному простори,
Якъ въ неосяжнимъ сынимъ мори,
Розлыта божа благодать!
Чудова ничъ! Повитря груди,
Немовъ цилюшу воду, пють,
Мовъ лекше стало имъ дыхнуть
И тыша льється въ ныхъ зивсюды.
Неволя спыть. Заснуло лыхо.
И разомъ на души слабѣй
Зробылось ясно, любо-тихо,
Наставъ бажаний супокѣй.
И зграи легкокрылыхъ мрѣй
Сплелыся въ образы, выдиння
И въ пасмахъ срибного проминня
Литае ихъ чудовый рѣй...

Тривоги въ серци а-ни знать,
И думы чорни лынуть причь,—
Мольтысь хочеться й кохаты,
Кохаты всихъ.. Чудова ничь!

Петро Карманськый

Рй, люли, смутку...

Рй, люли-люли, хымерный смутку..
Шепоче вильха и верболизь;
Квылыть задума, шовкови ви
Срибляться яснымъ брыллантомъ слизь.

* * *

Ой, люли-люли, дримучый смутку..
Давно вже сонце пирнуло въ гай:
Поснулы квиты, въ обіймахъ мьяты
Перлысто-срибный журчыть ручай.

* * *

Ой, люли-люли, таемный смутку..
Втомывся легить, вильшына спыть;
На неби меркнутъ сриблясти зори.
Снуються тины... Цыть, смутку, цыть!

* * *

Ой, люли-люли, зловищый смутку..
Зитхають вербы, хвylie лань;
Зь царынъ несеться туманъ задумы—
И хори груды понявъ туманъ.

Надія Кибальчичъ.

I Спогадъ.

Тоди якъ въ примари чудна ничъ лягала...
Душна, непорушна, пахуча, важка...
Зирныця надъ сходомъ що-хвыли шугала,
У темряви тихій, журлыва така,
Тремтила и гасла...

И знову займалась, вылася по хмари.
Було тихо-тихо... А жабы гулы.
Болото курилось; въ прозорчастій пари
Вси рысы ривнялись. Ризкіи були
Мовчазни зирныци...

Въ ту ничъ незеселу квиткы мовъ повъялы
Й отруйнымъ дурманомъ усе налылы.
Нищо не шумило. А хмари стоялы
Такъ нязько, безъ руху... Бентежни були
Тремтючи зирныци...

II Весняна ничь.

Темно—не темно... тихо—не тихо...
Ледвы примитно прырода вся дыха;
Дывна задума и поняла.
Змовкла розмова зеленого лысту;
Въ чарахъ ниие и поле, и мисто:—
Землю вже ничь обняла.

* *

Шляхъ издалека сриблытсья рикою;
Шовкомъ здаецься трава пидъ рукою.
Зорямы росы блискучи, ясни,
Билымъ туманомъ сады у розивити...
Ночи весняни, найкращи въ свити*.
Казки, чы мрії у снї...

* *

Тихо, такъ тихо... Неначе хто грає?
Серце забылось, тремтить, завмирає...
Серцю безъ суму такъ хочеться жить,
Хочеться ничци теперъ покорытсья...
Ничка весняна, всевладна цариця,
Ничка якъ мыть пробижить!..

Осыпъ Маковей

* * *

Хто тобі давъ ту поставу прынадну,
Що надывытысь на тебе не можу?
На ту дивочу красу ненаглядну
Писню величню, прославну я зложу,
Що гомонитыме вично свитами,
Усмихомъ ранка весны усмихнется,
Землю застелыть нижнымы квитками,
Запахомъ мылымъ у свить розійдеться,
Срибнымъ ручаемъ заграе лукамы,
Дзвономъ вечирнимъ задзвонить тужливо,
Шумомъ гаивъ зашумыть чаривливо,
Свитломъ веселкы на мыть заясніе,
Жаромъ вечирнього сонця загіе,
Виддыхомъ литньої ночі задыше,
Словомъ пестливимъ до сну заколыше,
Мріямы тихымы серце обкыне,
Радистю въ душу тужливу полыне...
Писню величню на честь твою зложу,
Бо надывытысь на тебе не можу!
Хто тобі давъ ту красу ненаглядну,
Усмихъ роскишный и постать прынадну:?

Мои лиліи.

Поезія въ прозі—*Ольги Кобылянской*.

Пустьши дайте мени.

Далекою, широкою пустыни зъ некучыымъ сонцемъ...
безъ гуку й жыття—нехай я плачу.

Тамъ я не стрину ни чьихъ очей. Ни очей матери зъ
вищымъ сердце: ... ни батьковыхъ, готовыхъ все до бою
за нѣсті дытны свои... ни очей брутальной, буденной,
цикавой юрбы—никого не стрину.

Зарю облыча въ занеклу землю, и буду їи освѣ-
жуваты своимы слѣзоуаы докы стануть и затоплять жаль
мїи смертельный и мене. А сонце буде ихъ все пыты и
пыты... жадноне сонце болю ..

* * *

Довиря?

Се маленька дытына зъ щырымы, невиннымы очыма,
що набравшы думокъ и почуванъ въ подолокъ, бѣжыть
до того, хто клыче їи до себе.

Не гамуе сливъ своихъ. Сміється и плаче прямо—
воно ыншого не знае: се властывисть його истнования,
краса його цила и багатство!

И жде.

Вельки очи його зъ вирую... не передчуваючы гори,
дыляться прямо въ лице того, хто його клыче. Жадноне

жде. Не знае чого. Може, щастя якого. Або чого вминого, такого гарного и сьвятого, якъ його душа, переповнена правдымы перлами...

Але ни.

Ось здимається сыльна рука розчаровання и паде тяжкымъ камнемъ на ясну голівку його... його, що не знало вминого почуття, якъ приюсты и правды и вры вь почування свои соняшны.

* *

Не трояка любовь.

Та, що годується ласощама, що годується пощипунками, и та, що поважна, якъ смерть и годує сама себе и другихъ. Вона годує себе и слюзама, и горемъ, и смуткомъ и самотностю, а по-за гробомъ золотою тишею пам'ятъ—спомынама про її сьвяту, цесмертельну сылу.

* *

Самотишь—убога?

Хто се докаже?

А онъ послушайте, яка хмара слізъ здимається зъ неи и гуляє! а рукъ билихъ, мармуровыхъ яка безличъ, що перетынає її простирь вь судорогахъ болю, а мрій роздертыхъ серпанкы, що колышуться туды й назадь, туды й назадь, а думокъ роивъ, що нацльвають вь ню брутальною сылою, оббываючы себе немилосердно, що бь кудысь добиты борше и борше...

Куды?

Господы великый—куды?

* *

Слушайте.

Зачынить двери, збыйтсь вь гуртокъ, зиприть вь соби виддыхъ и слухайте.

Серна бнжить лисомъ.

Зеленымъ, веселымъ, буйнымъ, роскошнымъ лисомъ и шукає чогось.

Бнжить. Квиткы пидь ногама ломить, угынає. Ше-

лестить листья деревъ, шепче щось. Копышется ледвы
помитно поважне галуззя старой липной деревны.

Ажъ ось вона стала.

Чы вже добигла? Не знае.

Думае, що добигла. Въ рижни боки нею кыдало.
Высокими, свавильными скоками гнала впередъ, а теперь
зупынылася.

И очи видкрылися широко.

Жде такъ неповоротно, ажъ тремтѣть.

Що се? Набій шишовъ лисомъ.

Нечутно починае щось ломытиса, щось валытиса, и
все на неѣ, все на неѣ. И широко видкрыти очи побачылы
видразу—чого не бачылы доси... а и уха почулы—чого
не чулы доси. Тыхый лисъ заповнывся такимъ—чого не
знала доси, а зъ неѣ самоѣ побигла кровь.

Тому мусѣла зеленымъ лисомъ гнати.

Слухайте.

Мыкола Чернявський

I

Бувъ у мене садъ таємный.
Тамъ пышались лилеи.
Тамъ въ замыслени аллеи
Кыпарысь розрисся темный.

Тамъ зросталы нижни крыны,
Тамъ шумилы водометы,
Видбывалыся бескеты
Въ лони водянимъ долинамъ,

Тамъ у озери ясному
Гралы рыбки золотіи...
Тамъ жылы таємни мріи,—
Рай, невидомый никому...

Рисъ душею я въ саду тимъ.
Тыхи дни тамъ проминалы.
И въ души мой зросталы
Думы сномъ давно забытымъ.

И була въ саду лилея.
Весь мій садъ вона скрашала.
И душа моя кохала
Цвить той зъ паломъ назорея...

Все цвило тамъ, все пышалось
Въ зачарованімъ спокои
И прыгодонькы тяжкои
Не видкиль не сподивалось.

Разъ, у день одынъ проклятый,
Глянувъ я въ свій садъ таемный,—
Винъ стоявъ сумный и темный.
Тьмою въ день ясный понятый.

Винъ стоявъ... Немовъ одъ муки
Дерева вси посхылялись...
Кругъ деревъ пообывались
Чорни зміи та гадюкы.

Скризь булы воны : на крынахъ,
И на лаврй срибнолыстимъ,
И въ лилеи лони чыстимъ...
И въ квиткахъ по всихъ куртынахъ ..

Скризь воны запанувалы !
И стоить мій садъ таемный
Съ того часу хмурый, темный,
Вси квиткы у нимъ повъялы.

Все покирне лютій доли :
Де бувъ рай, тамъ пекло стало.
Все мынулось, все пропало
По чужій, ворожій воли.

И стою я, и нимую.
И мене всего, мовъ скуто...
Будь же проклять, хто такъ люго
Мрію вбывъ мою святую!...

II

„Де ты, о Боже?..“ сынъ вику пѣтае.
„Де ты, озыся!..“ И мовчкы йому
Небо огнямы въ ночи одмовляе,
Зоряну книгу розкрывшы ниму.

Тилькы не коженъ ту книгу чытае
Вичной тайны. Й неривно усимъ
Загадка свиту, що въ неби палае,
Шляхомъ безсмертя здається яснымъ.

III

Въ одностайнимъ вильнимъ хори
Ходять въ неби ясни зори
И зъ осяяныхъ небесъ
Темну землю оглядають.—
Край, що люде вельчають
Дивнымъ дивомъ зъ-мижъ чудесъ.
И здається имъ:— въ безодни,
Тамъ, де тмы моря холодни,
Плыне коло въ темній мли;
И на нимъ живутъ голодни,
Вбоги, хвори, земнородни,
Бидни люде—тля земли...

Мыкола Вороный.

Днипрови Спогады.

(I. II—ій.)

I.

То литньої ночи було, на Днипри...

Чудовою, теплою ночи!

Горила брильянты въ небеснимъ шатри

И очи зорила дивочи...

То литньої ночи було, на Днипри...

Якъ тихо та любо було навкруги!..

Все лагіднымъ сномъ спочывало.

На горы, долины, Днипра береги

Роскынула ничъ покрывало.

Якъ тихо та любо було навкруги!..

И сердце спочило въ щасливому сні...

Тривоги його не лякали,

Розмова солодка и очи ясні

Голубылы и колысали...

И сердце спочило въ щасливому сні...

Якъ буря, хвылына страшна надійшла!

И сердце немовъ яка сыла

Схопыла въ обіймы, кудысь понесла

И довго, шалено крутила.

Якъ буря, хвылына страшна надійшла!

То литньої ночи було, на Днипри...

Чудовою, теплою ночи!

Горила брильянты въ небеснимъ шатри

И очи зорила дивочи...

То литньої ночи було, на Днипри...

II.

Я іі въ домовыну живу поховавъ
Безъ процесіи, безъ похорону.
Не читавъ псалтыря, молютовъ не спивавъ,
Не було и посмертного дзвону;
Тилькы пугачъ крычавъ, тилькы витерь резивъ,
Похоронный выводячы спивъ.

Ничъ зловища була, якъ безодня, страшна.
Жовтый мисяць дывився изъ хмары,
Мовъ облыччя мерця... И та хвыля сумна
Була хвылею лютой кары.
„Вичну пам'ятъ“ у лиси десь вовкъ завывавъ,
Якъ іі въ домовыну живу я ховавъ.

Довга вичнисть пройшла за ту хвылю одну...
Власне серце я выдержъ рукамы
И до неі поклавъ у холодну труну,
И стоявъ и дывився безъ тямы.
Чы я знавъ що чынивъ? чы того я хотивъ?
Самъ соби я тоди пояснить не умивъ.

И скинчывшы злочынство, ногою ставъ я
На руйновыщи щастя булого;
Скам'янилий стоявъ, безъ думокъ и чуття.—
Не було въ мени мисця живого.
Не зитхавъ, не рыдавъ и волосся не рвавъ,
Наче пам'ятныхъ я, мовчазливый, стоявъ.

Я іі въ домовыну живу поховавъ,
Безъ процесіи, безъ похорону.
Не читавъ псалтыря, молютовъ не спивавъ,
Не було и посмертного дзвону;
Тилькы пугачъ крычавъ, тилькы витерь резивъ,
Похоронный выводячы спивъ.

Васылъ Щуратъ.

І. Ш...

Готовъ я бувъ забуты свить,
Забуты все на свити;
Готовъ я бувъ забуты свить
Въ жыття веснянимъ цвिति:
Готовъ я бувъ зложыты весь
Мій вискъ тоби пидъ ноги—
Прощай, прощай!.. До тебе днесь
Нема мени дороги!

Зивъявъ той цвить, той чару цвить,
Що пестывъ нымъ я душу;
Зивъявъ на вискъ чару цвить,
Однакъ я жыты мушу!
И жытому, хочъ въ питъми весь
Мій шляхъ. На бикъ тривоги!
Прощай, прощай!.. До тебе днесь
Нема мени дороги!

Мени дорога пидъ блакыть,
Хоча бъ тамъ громы были!
Мени дорога пидъ блакыть,
А въ вири—громивъ сылы!
Ты змистъ души своей весь
Кынь пидъ чужи пороги—
Я братъ орливъ!... До тебе днесь
Нема мени дороги!

II. М. Прымивни.

Кажешъ, що жыття морозы
Въ тебе сердце остудылы?
Кажешъ вже: хай гнутъся лозы,
Бо въ байдужности ключъ сылы.
И въ байдужности ключъ сылы!
Та чы живъ хто такъ байдужно,
Що бъ у нимъ на выдъ могылы
Не озвалось сердце тужно?..

III. Рсыпови Маковейеви.

Хто йе поэтъ?—пытаешъ ты...
Чы маю видповидъ знайти?
Поэтъ—се той твердый гранить,
Въ який такъ сыльно вдарывъ свить
Красою, що пидъ тымъ ударомъ
Душа його, налыта жаромъ,
Ажъ искрамы дае одвить.

IV. Зъ новыхъ писень.

На голимъ граби бачу пташку.
Въ самотыни на серци важко.
Осинне лыстя зъ витромъ лыне.
На серци важче що годыны.

Мла сповывае лись и поле.
Чимъ же тебе сповыто, доле?
Квиткы морозъ вьялыть и сушыть.
Души вже мрія не зворушыть.

* * *

Гей, куды жъ ты, риченько,
Лынешъ безъ упыну?
Чы прочула ниченьку,
Чы стричаешъ дныну?

И якымы дывамы
Граешъ ты все зъ шумомъ?
Чы прывитивъ спивамы,
Чы розлуку сумомъ?

* * *

Кажуть: йе на свити
Всिमъ однака мирка;
Всякому въ блакыти
Свитыть ясна зирка.

Чы жъ мени на зирку
Вже не стало свиту?
Чы, свитывшы хвыльку,
Впала зъ-пидъ блакыту?

* * *

Скытаючысь давно вже на чужыни,
Пидъ церквою уздривъ я разъ дивчыну;
Стояла церква въ соняшнымъ проминни.
Въ души дивча и церкву бачу й ныни,
Въ ній сятимуть воны вже до загыну.

Володымыръ Самійленко.

Надъ руинамы.

Мени снывся величный зруинованный храмъ.
Обгорилыи стины не малы дахивъ,
Малювання пропало видъ дыму й видъ плямъ,
А въ побыти шыбки буйный витерь шумивъ.

Мени снылось, що сердце болело мое
И що смутно пытавъ я руину ниму:
Де-жъ подилися ти—чы воны, може, йе,—
Що тутъ Богу служылы й моылысь йому?

Мени снылось, що голосъ до мене сказавъ:
„—Подывысь и вжай!“ И побачывъ я тамъ,
Що видновлений храмъ образами сыявъ
И що спивы побожныхъ наповнылы храмъ.

— „Прыдывысь и прыслухайсь!“ Я знову почувъ.
И вже речи новіи зъявылысь мени.
Замисць гимну танецъ недоладный загувъ,
А по стинахъ повыслы малюнки брудни.

„—Прыдывысь ище разъ!“ я почувъ и... нема
Вже ничего й картина зминылася въ мыть.
То не храмъ, але попилу купа сама,
То не людъ, а гаддя та хробацтво кышыть.

Леся Українка.

Єврейські мелодії.

I

Якь Израель диставсь ворогамъ у полонъ,
То рабомъ своимъ бранця зробивъ Вавилонъ.
И, схопившы чоло, подоланни борци
Переможцямъ своимъ будували дворци.
Тии руки, що храмъ боронили колись,
До чужої роботи зъ одчаю взялись;
Тая сила, що марна була на війни,
Будувала пидвалины й муръ мицни.
Все здалось до роботи: перевезло й шнуръ,
Плугъ, сокыра й лопата виводили муръ;
Всякъ, хто мавъ який знарядъ, мавъ працю собі,
Тилькы арфу спивець почепивъ на верби.

~~~~~

II

Еремїє, зловистный пророче въ зализнимъ ярми!
Певне, серце Господь тобі давъ изъ твердого крышталю.
Ты провидивъ, що людъ буде гныть у ворожій тюрми,—
Якъ же серце твое не розбылось видъ лютого жалю?

Якъ ты мигъ дочекатись, чы справдыться слово твое?
Роемъ стрилы ворожи на Божее мисто летили,—
Певне, чарами ты гартувавъ тоди серце своє,
Що на ньому ламалыся навить ворожьи стрилы!

По війни ты на звалищахъ миста лышывся одынъ.
И палки твои сльозы точылы холодне каминня,
И луна розлягалась така середъ смутныхъ руинъ,
Ажъ найдальши нащадкы почувлы твое голосиння.

Ереміе! ты, вичная туга, тебе не збагну:
Якъ же сердце твое не розбылось видъ лютого жалю?
Бо гаряче джерело и скелю зрыва кремъяну.
Такъ, було твое сердце зъ твердого, мицного крышталю!

~~~~~

На камені.

Аквареля

Михайла Коцюбинського.

Зъ одынокои на циле татарьскє село кавярни дуже
добре выдко було и море и сирі псыкы берега.
Въ одчыненіи викна и двери, на довгу зъ колонками ве-
ранду, такъ и тылася ясна блакыть моря, въ нескінче-
нисть продовжена блакытнымъ небомъ. Навить душіне
повитря литньою динны приймало мягки сыняви тоны, въ
якыхъ танулы и роспылывалысь контуры далекихъ прибе-
режныхъ гиръ. Зъ моря дувъ витерь. Солоня прохолода
прынаджувала гостей, и воны, замовившы собі каву, мосты-
лысь билия виконъ, або сидали на веранди. Навить хази-
ниъ кавярни, кривоногий Меметь, пыльно стежучы за потре-
бамы гостей, кыдавъ своему молодішому братови: „Джепаръ!
биръ кавэ... эки кавэ!...“*), а самъ выхыливсь у двери,
щобъ одитхнуты вохкымъ холодкомъ та зняты на мыть зъ
голеной головы круглу татарьску шаночку. Покры червоный
одъ задухы Джепаръ роздувавъ у коминку жаръ та по-
стукувавъ ронделькомъ, щобъ вийшовъ добрый каймакъ,**)
Меметь вдывлявся у море.

—Буде буря! обизвався винъ, не обертаючысь. Ви-
теръ дужчае—онъ на човни збпрають витрыла...

Татары повернули головы до моря. На великому чорному
баркасп, що, здавалося, повертавъ до берега, справди зывалы

*) Одна кэва!... дві кави!

**) Пина на кави.

витрыла. Витеръ надувавъ ихъ, и воны вырывались зъ рукъ, якъ велики были птахи: чорный човенъ нахылывся и лгъ бокомъ на блакытны хвилы.

—До насъ повертае, обизався Джепаръ: я навить признаю човенъ—то грекъ силъ прилизъ.

Меметь тежъ впизнавъ грекы човенъ. Для нього це мало вагу, бо опричь кавярни винъ державъ крапычку, такожъ едну на все село и бувъ ризныкомъ. Значить, силъ йому потрібна.

Колы баркасъ наблизывся, Меметь покинувъ кавярню и подався на берегъ. Гости носпишылы выхылыты свои филижанкы и рушылы за Меметомъ. Воны перетялы круту вузьку вулицю; обигнули мечеть и спустились кам'янистою стежкою до моря.

Сине море хвильовалось и кипило на берези пиною. Баркасъ підскакувавъ на місци, хлюпавъ, якъ рыба, и не мигъ прыстаты до берега. Сивоусый грекъ та молодой наймытъ—дангалакъ, стрункий и довгоногий, выбывалыся зъ сытъ, налягаючи на весла—однакъ имъ не вдавалось розигнаты човенъ на береговой песокъ. Тоди грекъ кынувъ у море котвыцю, а дангалакъ почавъ швидко роззуватыся та закачуваты жовти штаны выще колинъ. Татары перемовлялись зъ берега зъ грекомъ. Синя хвиля скипала молокомъ билиа ихъ нигъ, а видтакъ танула и шпыла на пшкы, тикаючи въ море.

—Ты вже готовый Али? крикнувъ грекъ на дангалака.

Замисць одповиди Али перекинувъ голи ноги черезъ край човна и скочывъ у воду. Зручнымъ рухомъ винъ пидхопывъ у грека мпшокъ зъ снлью, кынувъ собі на плече и побигъ на берегъ.

Ного струнка фигура у вузькыхъ жовтыхъ штанихъ та синій куртки. здоровый, засмаленый морськымъ витромъ выдъ та червона хустка на голови—прегарно одбывалыся на тли блакытного моря. Али скинувъ на песокъ свою носу и зновъ скочывъ у море, занурюючи мокри рожевы лытки у легку й билу, якъ збытый билокъ, пину, а дали

мишчы ихъ у чыстѣй сѣин хвыли. Винъ пидбѣгавъ до грека и мусивъ ловыты ментъ, колы човенъ спускався врывень зъ його плечей, щобъ зручно було прийняты важкый мишокъ. Човенъ бився на хвыли и рвався зъ котвыци, якъ песъ зъ ланцюга, а Али усе бѣгавъ одъ човна на берегъ и назадъ. Хвыли здоганяла його та кыдала йому пидъ ноги клубкы бѣлои пини. Часомъ Али пропускавъ зручный ментъ и тоди хапався за бѣкъ баргаса и пиднимався разомъ зъ нымъ догоры, мовъ крабъ, пришпиленный до кораблевого облавкы.

Татары сходились на берегъ. Навить у селѣ на пласкыхъ дахахъ осель, зъявлялися, не вважачучи та спеку, татаркы и выглядали звидгы, якъ барвни кыткы на градкахъ.

Море де-дали втрачало спокій. Чайкы зникались зъ одынокихъ береговыхъ скель, припадали грудьми до хвыли и плакали надъ моремъ. Море стемнило, змищывалося. Дрибни хвыли зливались до куты и мовъ брыли зекякуватого скла непомитно пидкрадались до берега, падали на песокъ и розбывались на бѣлу пину. Пидъ човномъ векотило, кыпило, шумовало, а винъ пидекакувавъ и плыгавъ, немовъ ниесе кудись на бѣлогривыхъ звирихъ. Грекъ чысто озырався и зъ тривогаю пеглидавъ на море. Али шрудчѣйше бѣгавъ одъ човна на берегъ, весь забрызканий пиною. Вода пры берези почынала каламутытыся, жовкнути; разомъ зъ пескомъ хвыли выкыдала зъ дна моря на берегъ каминия и, тикаючи назадъ, воликта ихъ по дни зъ такимъ гуркотомъ, наче тамъ щось вельке скреготало зубамы и гарчало. Прыбѣй за якихъ пывъ-годыны перескакувавъ вже черезъ каминия, заливавъ прибережну дорогу и пидбѣрався до мишкивъ зъ сплюю. Татары мусили видетупыты назадъ, щобъ не замочыты канцивъ.

— Меметь! Нурла! поможить, люде, а то кыль пидмочыть... Али! иды жъ туды, хрыпѣвъ грекъ.

Татары заворушылися, и поны грекъ тащювавъ зъ

човномъ на хвѣляхъ, зъ пудьгою позыраючи на море, силъ опынылась въ безпечному мѣсти.

Тымъ часомъ море йшло. Монотонный, ритмичный гонимъ хвѣль перейшовъ у бухання,—спочатку глухе, якъ важке сашання, а дали сильне й коротке, якъ далекий пострілъ гарматы. На небі сиримъ навутыннымъ снувались хмари. Розгойдане море, уже брудне и темне, насканувало на берегъ и покрывало скели, по якихъ потому стикалы патьоки брудной зпиченой воды.

— Ге-ге!.... буде буря! кричавъ Меметъ до грека...
— Вытягай на берегъ човенъ!...

— Га? що кажешъ? хрыпивъ грекъ, намагаючысь перекричаты шумъ прибою.

— Човенъ на берегъ! гукнувъ що слыы Нурла...

Грекъ неспокойно закрутився и середъ брызжнвъ и рыку хвѣль почавъ роспутуваты ланцюгъ, увъязуваты мотуз-зя. Али кынувся до цепу. Татары скидали канци, закачувалы штаны и ставалы до помочи. Врешти грекъ инднйвъ котвцю и чорный баркасъ, индохплений брудною хвѣлю, що зъ нягъ до головы змыла татаръ, посунувъ до берега. Купка зигнутыхъ и мокрыхъ татаръ зъ галасомъ вытягала зъ моря, еередъ клетоту и пины, чорный баркасъ, немовъ якусь морську потвору, або величезного дельфина.

Та ось баркасъ лигъ на пѣску. Його привъязано до пали. Татары обтрипувались и важылы зъ грекомъ силъ. Али помагавъ, хочъ часомъ, колы хазяинъ забалакувався зъ покуп-цями, винъ позыравъ на невидоме село. Сонце стояло вже надъ горами. По голому, сирому выступу скели лишылись та-тарськи халупки, зложени зъ дыкого каминя, зъ пласкымы землянымы покривлямы, одна на одній, якъ хаткы зъ картъ. Безъ тынивъ, безъ ворить, безъ вулицъ. Кривы стежки вылысь по камъяныстѣй спадыни, цезалы на покривляхъ и зъявлялысь десь ныкче, просто одъ мурованыхъ сходявъ. Чорно и голо. Тилькы на одній покривли росла якимсь чудомъ тонка шовковыця, а знызу здавалось, що вона разстелила темну короу на блакыти неба.

За те за селомъ, въ далекій перспективѣ, открывався чаривный свѣтъ. Въ глубокихъ долинахъ, зеленыхъ одъ винограду и повныхъ сызои млы, тиснылись камѣяни громады, рожеви одъ вечпрного сонця, адо сышючи густымъ боромъ. Кругли лысогоры, мовъ велытенскы шатра, кыдалы одъ себе чорну тишь, а далеки шпыли, сызо-блakitни, здавались зубцями застыглыхъ хмаръ. Сонце часомъ спускало з-за хмаръ у млу, на дно долины, скиени наема золотыхъ нытокъ, и воны перетынали рожеви скелѣ, сыни лисы, чорни важки шатра та заевичувалы вогни на гострыхъ шпыляхъ.

Пры цій казковій панѣрами татарскѣ село здавалось грудю дыкого каминя, и тилькы рядокъ струннихъ дивчатъ, що верталы одъ чиниме*) зъ высокыми кухлими на плечахъ—оживлявъ камѣяну пустельо.

Край села, у глубокой долини, бигъ помникъ волоськихъ горихивъ струмокъ. Морскый прибой ещенивъ його воду, и вона розлилася помникъ деревьямы. одбываючи въ собѣ ихъ зелень, барвни халаты татарокъ та голѣ тилѣ дѣтворы.

— Али! гукнувъ грекъ: поможы зсыняты силъ ...

За ревомъ моря Али ледвы дочувъ.

Надъ берегомъ высивъ солоний туманъ, одъ дрибныхъ брызкивъ. Каламутне море скаженидо. Уже не хвыли, а буруны вставалы на мори, высоки, сердытѣ зъ бѣлыми гребнями, одъ якихъ зъ лускомъ одрыкались дощѣ кытыци пины и злиталы догоры. Буруны пцѣли невнынно, пидбиралы пидъ себе зворотни хвыли, перескакувалы черезъ нихъ и залывалы берегъ, выкыдаючи на нього дрибный сырый песокъ. Скризь було мокро, пональвано, въ береговыхъ ямкахъ лышалась вода.

Раптомъ татары почулы трискъ и ривночасно вода полылась имъ у капци. То слышна хвыли подховыла човентъ и кынула его на пѣлю. Грекъ пидбигъ до човна и ахнувъ: въ човни була дѣра. Винъ крычавъ одъ гори, лаявся, плакавъ, та ревъ моря покрывавъ його лементъ. Довелось

*) Фонтанъ.

вытягты човенъ дали и привязаты зновъ. Грекъ бувъ такой сумный, що хотъ закала ничъ, и Меметь кликавъ його въ кавярню, не пишовъ у село и лынывся на берези. Мовъ привыды блукалы воны зъ Али середъ водяного пылу, сердытого бухання та сильного запаху моря, що проймавъ ихъ наскрызъ. Мисяць давно вже зійшовъ и перескакувавъ зъ хмары на хмару; при свитли його берегова смуга билля одъ пины, наче вкрыта перышымъ пухкымъ сныгомъ. Врешти Али, зваблений вогнямы въ селп, намовывъ грека зайты въ кавярню.

Грекъ розвозывъ сьль по прибережныхъ крымськихъ селахъ разъ на рикъ и звычайно боргувавъ. На другой день, щобъ не гаяты часу, винъ наказавъ Али лагодыты човенъ, а самъ подався гирською стежкою збираты по селахъ довгы: берегова стежка була затоплена и зъ боку моря село було одризане одъ свита.

Вже зъ полудня хвыля почала спадаты, и Али взявся до работы. Витерь трицать червону хустынку на голови даиґалака, а винъ порався коло човна та куриыкавъ монотонну, якъ прыбій моря, псенью. У видповидный часъ, якъ добрый мусульманъ, винъ разстелявъ на псеку хустынку и стававъ на колѣна у богомильному спокоп. Вечораы винъ роскладавъ надъ моремъ вогонъ, варытъ соби пилавъ зъ пидмоченого рыжу, що лынывся на баркаси и навить лагодывся почуваты пры човни, та Меметь поклыкавъ у коварню. Тамъ лытъ разъ на рикъ, якъ найпздылы покущи виноґраду, трудно було здобыты мисе, а теперь вильно й просторо.

Въ кавярни було затышно. Дженаръ дрипмавъ коло печи, завишаной блискучою посудыною, а въ печи дримавъ и попеливъ вогонъ. Колы Меметь будывъ брата поктыкомъ: „кав!“ — Дженаръ здригався, схопльався и брався за михъ. Вогонъ въ печи скальывъ зубы, пырскавъ искрамы и поблыскувавъ на мидяний посуд, а по хати росходывлась запашна пара свижоп кавы. Пидъ стелею тулы мухы. За столамы, на шырокихъ,

обытыхъ кытайкою ослонахъ, сидѣли татары: въ одному мисси грали въ кости, у другому—въ карты, и скризь стоялы мали филиканки зъ чорной кабою. Кавярня була сердцемъ села, куды збигалысь уи интересн людности. Усе те, чымъ жылы люде на камни. Тамъ за-сидалы сами значни гости: старый суворый мулла-Асанъ, въ чалми и довгому халати, що мшикомъ вышивъ на його кнестлявому, задубилому тили. Бингъ бувъ темный и унер-тый, якъ ослюкъ и за це усп його поважали. Бувъ тутъ и Нурла-эфенди, багатырь, бо мавъ руду кориву, плетену гарбу и пару буйволивъ, а токойъ заможний юзбанъ (сотныкъ), посидачъ едного на циле село кши. Все вони были родычи, якъ и цила людність того невеличкого, закнутаго села, хочъ це не забавало имъ дилыться на два ворожни таборы. Причына, ворожнечи тапась у не-величкому джерелу, що было зъ нидъ скелю и стикало те-чійкою якъ разъ по середини села, помийтъ татарьскымы городамы. Тилькы ня вода давала жытти всему, це росло на камени, и колы одна половина села спускала инди свои городчыкы, у другой болило сердце дывытись, якъ сонце и каминь вляять имъ цыбулю. Ци найбагатши и най-більши впливови особы въ сели малы города на рижныхъ бокахъ течійкы—Нурла на правому, юзбанъ на ливому. И колы останний спускавъ воду на свою землю, Нурла за-тамовувавъ потикъ выще, одводивъ його до шбе и дававъ воду своему куткову. Це гнивило усихъ ливоборжнихъ, и вони, забуваючы на родыни звязкы, боронили право на жытти свой цыбули та розбивалы одынъ одному голову. Нурла и юзбанъ стоялы на чолу ворогующихъ партій, хочъ юзбанева партія немовъ переважала, бо на ин боци бувъ мулла-Асанъ. Ци ворожнеча помичалась въ кавярни: колы прыхыльныкы Нурлы грали въ кости, то юзбаневу зъ призырствомъ дывылись на нихъ и сиды до картъ. Въ одному ворогы сходылись: уи пылы паву. Меметь, що не мавъ города и якъ комерсантъ, стоявъ выще пар-тийныхъ суперечокъ, усе шкандыбавъ на кривыхъ ногахъ

одъ Нурлы до юзбаша, зацѣткывавъ ихъ и мыривъ. Його гладке облыччя и голеа голова лмынлы, якъ у облупленого барана, а въ хыстрыхъ очахъ, завѣды червоныхъ, блукавъ неспокойный вогныкъ. Винъ вично бувъ чымсь заклопотаний, щось вично розмиркувавъ, личивъ и разъ-у-разъ бигавъ у крамычку, у лѣохъ, то зновъ до гостей. Часомъ винъ выбигаєть зъ кавирни, підшмавъ лыце вверхъ, до покривли, и кликаєть :

— Фатьмэ !

И тоди одъ стинъ його дому, що здѣймаєся надъ кавирнею, оддѣлилась мовъ тинъ, завинена у покрывало жинка и тихо проходила черезъ покривлю до самого її краю.

Винъ кыдаєть її на верхъ порожни мишки, або щось наказувавъ ризкымъ, скрѣпучымъ голосомъ, коротко и владно, якъ панъ служнищи—и тинъ звыкала такъ само непомитно, якъ и зъявлялась.

Али разъ побачивъ її. Винъ стояєть коло кавирни и стеживъ, якъ тихо ступалы жовти патынky по кам'яныхъ сходахъ, що злучалы хату Мемета зъ землею, а ясно-зелене „фереджэ“*) складками спадало по стрункій фігурѣ одъ головы ажъ до череоныхъ шараваривъ. Вона спускалась тихо, поволп, несучы въ одній руцѣ порожній кухоль, а другою прытрымуючы фереджэ такъ, що тилькы великы, довгасты чорны очы, вымовни, якъ у гирекон сарны, мигъ бачыты сторонній. Вона спынула очы на Али, видтакъ спустила новикы и пройшла далѣ тихо й спокійно, мовъ египетська жрыця.

Али здалося, що ти очы виринулы въ його серце и винъ пойняє ихъ зъ собою.

Надъ моремъ, лагодячы човенъ та курыкаючы свои сонны песни, винъ дывивсь у ти очы. Винъ бачивъ ихъ скрызъ: и въ прозорій, якъ скло и якъ скло дзвонкій хвиль, и въ гарячому блискучому на сонци каменѣ. Вони дывылись на нього навѣтъ зъ флѣжанкы чорной кавы.

*) Плащъ живочы.

Видѣть частѣйше поглядѣвъ на село и часто бачивъ на каварицѣ, видѣть одынокимъ деревомъ, невыразну фигуру яинки, що була звернена до моря, немовъ шукала тамъ своихъ очей.

До Али скоро звывкли въ селѣ. Дивчата, проходячы одъ чинимъ, нибѣ ненарокомъ открывали облыччя, колы стричались зъ красуномъ - туркомъ, потому паленцы, ишли швидче й шентались помикъ себе. Мужскій молодѣ подобались його весела вдача. Лѣтними вечорами, такими тихими й свиякими, колы зори вислы надъ землею, а мѣсяць надъ моремъ, Али выймавъ свою зурну, привезену зъ-видъ Смирны, примонтувався видъ каварицею або деінде и розмовлявъ зъ риднымъ краемъ сумными, хапаючымы за серце згуками. Зурна скывкала молодъ, мужську, звичайно. Имъ зрозумѣла була пѣсни сходу, и скоро въ тини кам'яныхъ осель, перетравивъ блакытнымъ свѣтломъ, починалась забава: зурна повторяла одынъ и той самый голосъ, монотонный, невыразный, безконечный, якъ пѣсни цваркуна, ажъ робылось мѣсно, ажъ починало видъ сердцемъ свербѣнты и запаморочени татары видхонлювали въ тактъ пѣсни:

— О-ля-ля... о-на-на...

Зъ одного боку дримавъ таемный свѣтъ чорныхъ велытнивъ гиръ, зъ другого дягло доли поидне море и зита хало кризь сонъ, якъ мала дытына, и тремтило видъ мѣсяцемъ золотою дорогою.

— О-ля-ля... о-на-на...

Ти, що дывылись згоры, зъ своихъ кам'яныхъ гнвздъ, бачылы часомъ простягнуу руку, що попадала видъ промѣнь мѣсяця, або тремтячи у танци плечи и слухалы одоманитный, вѣйдлывыи приспѣвъ до зурны:

— О-ля-ля... о-на-на...

Фатъма тежъ слухала.

Вона була зъ гиръ. Зъ далекого гирьского села, де жылы вынши люде, де булы свои звичаи, де дышылись подругы. Тамъ не було моря. Прийшовъ ризныкъ, запла-

тивъ батькови больше, никъ могли дати свои парубки и забравъ ихъ до себе. Протыпый, пеласкавый, чужыи, якъ вси тутъ люде, якъ цей край. Тутъ нема родыны, нема подругъ, прыхыльныхъ людей—це край свита, нема доригъ навить звидсы...

— О-ля-ля... о-на-на...

Нема доригъ навить—бо якъ море разсердыться, то забира еднуу прибережну стежку. Тутъ тильки море, скризъ море. Вранци слыпыть очи його блакыть, у день гойдається зелена хвилья, вночи воно дыхае, якъ слаба людына... Въ годину драгую спокоемъ, въ негоду плоче на берегъ и бьється и реве, якъ змиръ и не дае спати...

Навить въ хату залазять його гострый духъ, одъ якого нудыть. Одъ нього не втичешъ, не сховаешся... воно скризъ, воно дывыться на неп... Часомъ воно дрычаться: укрыється билимъ, якъ спить на горахъ, туманомъ, здається, нема його, щезло, а пидъ туманомъ все такы бьється, стогне, зитхае—ось якъ теперь —о!

Бу-ухъ!.. бу-ухъ!.. бу-ухъ!..

— О-ля-ля... о-на-на...

Бьється пидъ туманомъ, якъ дытына въ пелюшкахъ, а потому свыдае ихъ зъ себе... Лизуть вгору довги, подерти шматкы туману, чипляються до мечету, закутують село, залазять въ хату, сздають на сердце.. Навить сонця не выдко... Та отъ теперь... отъ теперь...

— О-ля-ля... о-на-на...

Теперь вона часто выходить на дахъ кавярни, прытуляється до дерева и зывыться на море... Ни, не моря вона шукае, вона стежыть за червоною повязкою на голови чужынца,—немовъ сподивається, що побачыть його очи—великы, чорны, горячы, яки ихъ сняться... Тамъ, на пьску, надъ моремъ, зацвила теперь ихъ любыма квитка—гирський крокисъ...

— О-ля-ля... о-на-на...

Зори высять надъ землею, мисяць надъ моремъ...

— Ты здалеку?

Али здригнувся. Голосъ ишовъ зверха, зъ даху, и
Али пиднявъ туды очи.

Фатьма стояла пидъ деревомъ, тикъ одъ якого вкрывала
Али. Винтъ спаленивъ и зашкнувся:

— Зъ п... пидъ... Смирны... далеко звидсы...

— Я зъ гиръ.

Мовчанка.

Кровъ бухала йому до головы, якъ морська хвилья, а
очи полоныла татарка й не пускала одъ своїхъ.

— Чого забывся сюды? Тобѣ тутъ сумно?

— Я бідный—ни зиркы на небѣ, ни стебла на землѣ ..

Заробляю...

— Я чула, якъ ты граєшь...

Мовчанка.

— Весело... У насъ въ горахъ такожъ весело... музыкы,
дивчата весели... у насъ нема моря... А у васъ?

— Блызко нема.

— Йохтеръ?¹⁾ И ты не чуєшь въ хатѣ, якъ воно
дыхає?

— Ни. У насъ зампець моря писокъ... Несе вѣтеръ
горячий псокъ и ростуть горы, немовъ горбы-верблюжьи. .
У насъ...

— Цес!..

Вона наче ненарокомъ высунула зпидъ фереджѣ би-
лый выпещеный выдъ и поклала зъ фарбованымъ нитемъ
палець на повни й рожеви уста.

Навкругы було безлюдно. Блакитне, якъ друге небо,
дывилось на нихъ море и лышь били мечету просунулась
якась жинноча постать.

— Ты не боишся, ханымъ²⁾, розмовляты зо мною?
Що зробить Меметь, якъ насъ побачить?

¹⁾ Нема? ²⁾ Пани, хазайка.

- Що винъ схоче...
- Елиъ насъ забъе, якъ побачить.
- Якъ винъ схоче.

Сонця не було ще видко, хочъ де-яки шпильи вже рожевили. Темни скелі виглядали понуро, а море лежало внизу підъ сирію поволокою сону. Нурла спускавсь зъ Яйлы и слыве бигъ за своїми буйволами. Винъ поснишавсь, йому було такъ пыльно, що винъ не помічавъ павить, якъ копыця свижои травы зеувалась зъ гарбы на спыну буйволамъ и рострушувалась по дорози, колы высоке колесо, зачепившысь за каминь, підкыдало на бигу плетеною гарбою. Чорни прысадкувати буйволы, покручючи мохнатыми горбами й лобатыми головами, звернули въ сели до свою обійстя, але Нурла опамъятавсь, повернувъ ихъ у другый бикъ и зупинивсь ажъ передъ кавярнею. Винъ знавъ, що Меметь тамъ почуе и шаршувъ двери.

— Меметь, Меметь, кель мундѣ!*)

Меметь, заспаний, скочывъ на ноги и протыравъ очи.

— Меметь! Де Али? пытавъ Нурла.

— Али... Али... тутъ десь... и винъ обвинь зоромъ порожній лавкы.

— Де Фатьма?

— Фатьма? Фатьма спыть...

— Ёны въ горахъ.

Меметь вытрищывъ на Нурлу очи, спокійно перейшовъ черезъ кавярню и выглянувъ на двиръ. На дорози стоялы буйволы, засынани травою и першый проминь сонця лягавъ на море.

Меметь вернувся до Нурлы.

— Чого ты хочешъ?

— Ты божевильный... Я тоби кажу, що твоя жинка втикла зъ дангалакомъ, я ихъ бачывъ у горахъ, якъ повертавъ зъ Яйлы.

*) Иди сюды!

Меметови очи ползли на верхъ. Дослухавшы Нурлу, винъ одицхнувъ його, выскочивъ зъ хаты и, катыаючысь на своихъ кривыхъ ногахъ, полизъ по сходахъ на верхъ. Винъ оббигъ свои покои и выскочивъ на дахъ кавярни. Теперь винъ справди бувъ божевильный.

— Осма-агъ! крыкнувъ винъ хриплымъ голосомъ, прыклавшы долони до рота... Са-али!.. Дике-паръ!.. Бескиръ!.. кель мунда!.. Винъ обертався на вси стороны и склыкавъ, якъ на пожержу: Усе-ниъ!.. Мустафа-а!..

Татары прокыдались и зъявлялись на своихъ покривляхъ. Тымъ часомъ Нурла помагавъ знизу:

— Асанъ!.. Мамуть!.. Зекерія-а-а!.. волавъ винъ не своимъ голосомъ.

Сполохъ литавъ надъ селомъ, знимавсь у гору, до верхнихъ хатынъ, скочувався внизы, скакавъ зъ покривли на покривлю и збравъ народъ. Червоны фезы зъявлялись скризъ и кривыми та крутымы стежкамы збгались до кавярни.

Нурла пояснявъ, що сталося.

Меметь червоный и непрытомный, мовчки поводивъ по юрби выбалушеченымы очыма. Врешти винъ підбѣгъ до краю покривли и скочивъ у нызъ зручно и легко, якъ кить.

Татары гулы. Усехъ тыхъ родычивъ, що ще учора розбывалы одынъ одному голову у сварин за воду, еднало теперь почуття образы. Зачеплено було не тилькы Меметову честь, а й честь усього роду. Якыйсь злидешный, мерзенный дангалакъ, наймытъ и заволока! Ричъ нечувана. И колы Меметь вынисъ зъ хаты довзый нижъ, якимъ ризавъ вивци и блиснувшы нымъ на сонци, ричуче застромивъ за поясъ, ридъ бувъ готовый.

— Веды!

Нурла рушивъ попереду, за нымъ, налягаючи на праву ногу, посипшавсь ризныкъ и вивъ за собою довгу низку обуреныхъ и завзятыхъ родычивъ.

Сонце вже показалось и пекло камни. Татары злазылы вгору добре відомою имъ стежкою, вытягышысь въ

линію, якъ колонна мандруючихъ мурахъ. Передні мовчаты і тільки ззаду рядкі сусіди перекидались словомъ. Нурла виступавъ зъ рухави гончого пса, який нюхавъ вже дичину. Меметъ червоний і понурый помітніше шкандыбавъ. Хочъ було ще рано, сирі маси каміння нагрилися вже, якъ черинь печи. По ихъ голахъ випнутыхъ бокахъ, то круглыхъ, якъ велытєвскіи шатра, то гострыхъ, якъ закляти хвилі, слава м'ягкимъ листомъ отруйный молочай, а нижче, туды якъ морю, сповзавъ поміжъ синіви груды каміння яро-зелений канорець. Вузенька стежка, ледви помітна, якъ слідъ дикого звіра, щезала часомъ середъ кам'янои пустини, або ховалася підъ виступомъ скелі. Тамъ було вохко і холодно, і татари піднімали фезы, щобъ освіжкыти голени головы. Звиды вони знову вступали у пичъ—роєналеу, душну, сиру і залиту сліпучымъ сонцемъ. Вони уперто дерлися на горы, подавшыся тулубомъ трохи впередъ, погйдуючыся злегка на випнутыхъ дугою татарськихъ ногахъ, або обмыкали вузьки і чорні провалля, черкаючыся плечемъ объ гострий бикъ скелі та ставлячы на край безодні ноги зъ певністю гірськихъ муливъ. І чымъ дали вони йшли, чымъ важче имъ було обмыкати перешкоды, чымъ сильніше некло ихъ зверху сонце, а знизу камінь, тымъ більше завзяття одбывалось на ихъ червонихъ і упрілыхъ обличчахъ, тымъ сильніше запеклисть випирала имъ зъ лоба очі. Духъ цихъ дыкихъ, яловыхъ, голахъ скелъ, що на нічъ вмирала, а въ день були тепли, якъ тило, обнявъ душі покривджєныхъ, і вони йшли обороняти свою честь і своє право зъ незламністю суворои Яйлы. Вони поспішались. Имъ треба було перейняти втикачівъ поки вони не добралися до сусіднього селця—Суаку та не вткнули моремъ. Правда, і Али і Фатьма були тутъ людьми чужими, не знали стежокъ і легко могли заплутатися въ ихъ лабиринти—і на це рахувала погоня. Проте хочъ до Суаку тышлось небагато, ниде нікого не було видко. Робылось душно, бо сюды, въ горы, не долитавъ вохкий морський витерь, до

якого вони звикли на березі. Колы вони сімкались въ провалля, або злазыли на гору, дрібни колѣчи каминци сыпалось имъ з-нидъ нигъ—и це драгувало ихъ, уприлыхъ, стомленихъ и лыхыхъ; вони не знаходили тго, чого шукали, а тымъ часомъ коженъ зъ нихъ покинувъ у сели якусь роботу. Задни трохи припынцались. Зате Меметь порывавсь напередъ, зъ затуманенимъ зоромъ и готовою, якъ у разбюшенного цапа и шкутьельгаючи—по вироставъ, то опадавъ, якъ морська хвля. Вони почали тратити надію. Нурла опизнився, це було очевидячки. Проте йшли. Килька разъ кривый берегъ Суаку блиснувъ имъ згоры сиримъ пескомъ й зникавъ.

Раптомъ Зекерія, одиный зъ переднихъ, сыкнувъ и зупинився. Вси озырились на нього, а вінъ, не мовлячи ни слова, простягъ руку впередъ и показавъ на высокый кам'яний ригъ, що выступає у море.

Тамъ, з-за скелі, на одиный ментъ мигнула червона пов'язка на голови и зникла. У всіхъ закалатало серце, а Меметь стыха рыкнувъ. Вони ззырились—имъ прийшла до головы одна думка: якъ бы вдалося заіпати Али на ригъ, то можна взяти ного тамъ голнручъ. Нурла мавъ уже плянь: вінъ поклавъ на уста палець, и колы вси замовкли, раздильвъ ихъ на тры частыны, щомалы оточыты ригъ зъ трьохъ сторинъ: зъ четвертой скеля стримко спадала въ море.

Вси стали обережними, якъ на вловахъ, тильки Меметь кыпивъ и рвався напередъ, просвердлюючи жаднымъ окомъ скелю. Та ось выткнувся з-за каменя краечокъ зеленого фереджэ, а за нимъ злазивъ на гору мовъ вироставъ зъ скелі, стрункий дангалакъ. Фатьма йшла попереду, зелена, якъ весняный кущъ, а Али, на своихъ довгихъ ногахъ, тисно обтягненихъ жовтымы ногавицями, въ синій куртки и червоный пов'язци, высокый и гнучный, якъ молодой кипарисъ, здавався на тли неба велытимъ. И колы вони стали на вершечку, зъ прибережнихъ скель знявся

табуиъ морськихъ птахивъ и вкривъ блакить моря трем-
тячою ситкою криль.

Али очесыдячки заблудыся и радыся зъ Фатьмою.
Воны зъ тривогою оглядались на кручу, шукаючи стежки.
Здалеку виднилась спокійна бухта Суаку.

Раптомъ Фатьма жакнулася и скрыкнула. Передъ нею
зеунулось зъ їи головы и впало до долу, а вона зъ жахомъ
втопыла очи у налыти кровью. скажени чоловикоми баньки,
що дывылись на неї з-за каменя. Али озырнувся—и въ
ту жь мить зъ усихъ сторниъ полизлы на скелю, чипляю-
чыє руками й ногами за гостре каминия, и Зекерія, и
Джепаръ, и Мустафа, уси ти, що слухалы його музыку
и пылы зъ нымъ каву. Воны вже не мовчали, зъ грудей
ихъ, разомъ зъ гарячимъ виддыхомъ, выликала хвилья зми-
шаныхъ згукниъ и йшла на втикачиъ. Тикаты було ни-
куды. Али выпростувавсь, уперсья ногами въ каминь,
поклавъ руку на короткий нижъ и чекавъ. Одъ його врод-
лывого лыня, блыдного й гордого, была звѣга молодого орла.

Тымъ часомъ за нымъ, надъ кручею, кыдалась якъ
чайка Фатьма. Зъ одного боку було ненавысне море, зъ
другого—ще бильшь ненавысний, нестерпучый ризныкъ.
Вона бачыла його побаранили очя, недобри сыни уста,
коротку ногу и гострый ризныцкый нижъ, якимъ винъ
ризавъ влещи. Їи душа перелынула черезъ горы. Ридне
село. Завъязани очи. Грають музыкы. и ризныкъ веде їи
згидты надъ море, якъ овечку, щобъ заколоты... Вона
роспучлывымъ рухомъ закрыла очи и втратыла ривновагу...
Сынїй халатъ, въ жовти инемисияци, похылывсь поза скелю
и зныкъ середъ крыку сполоханныхъ чайокъ.

Татары жакнулись: ця проста и несподивана смерть
одкынула ихъ одъ Али. Али не бачывъ, що сталося по-
задъ його. Якъ вовкъ, поводывъ винъ навкругы очыма,
дывуючысь, чого воны ждуть. Невиже бояться? Винъ ба-
чывъ передъ собою пѣлыскъ хыжыхъ очей, червонїи й
завзяти облыччя, роздутїи нїздри й били зубы—и вся ця
хвилья лютосты раптомъ наскочыла на нього, якъ морський

прибій. Али оборонився. Винъ проколовъ руку Нурли и дряпнувъ Османа, та въ ту жъ хвилю його збыли зъ нигъ и падаючы, винъ бачывъ, якъ Меметь пиднявъ надъ нымъ шикъ и всадывъ йому мижъ ребра.

Меметь коловъ куды пошло, зъ нестямою смертельно ображенного и зъ байдужнистю ризныка, хочъ труды Али перестали вже дыхаты, а гарне обличчя набрало спокою.

Справа була скличена, честь роду вызволена зъ ганьбы. На камени, пидъ ногами, валялось тило даншалака, а била нього зтоптана й поминатована фереджа.

Меметь бувъ п'яный. Винъ хытався на кривыхъ ногахъ и вымахувавъ руками, його рухы были безглуздымы и зайвымы. Розинхнувши цикавыхъ, що товпимъсь надъ трупомъ, винъ захопывъ Али за ногу и поволыкъ. За нымъ рушылы вси. И колы вони йшли назадъ тымъ самымы стежками, спускаючысь внизъ та злзичы на тору, роскишна голова Али, зъ обличчямъ Ганимеда, бытась обгостре каминня и сплывала кровью. Часомъ вони пидскакувала на нервныхъ мисцяхъ, и тоди здавалось, що Али зъ чымсь згоджується и каже: „такъ, такъ“.

Татары йшли за нымъ и даялись.

Колы процесія вступыла врешти въ село, ши пласки покривли вкрылись барвымы масамы жинокъ и дитей и выглядали, якъ сады Семпраниды.

Соткы цикавыхъ очей проводылы процесію ажъ до моря. Тамъ на писку, ажъ билому одъ полудневого сонця, стоявъ похылений, трохи чорный баркасъ, мовъ выкишенный въ бурю дельфинъ зъ пробытымъ бокомъ. Нижня блакытна хвыля, чыста и тецла, якъ перса дивчыны, кыдала на берегъ тонке мережево пини. Море злывалось зъ сонцемъ въ радисный усмихъ, що досягавъ ажъ генъ далей, черезъ татарськи осели, черезъ садкы, чорни лисы, до сирыхъ нагрityхъ громадъ Яйлы.

Все осмыхалось.

Безъ слезъ, безъ нарады, татары пиднялы тило Али, поклалы його въ човенъ и при тривожныхъ жіночыхъ

крыкахъ, що неслысь зъ села, зъ пласкыхъ дахивъ, якъ
крыкъ морськихъ чайокъ, дружно зипхнули човенъ
въ море.

Шурхнувъ по каминцяхъ човенъ, плюснула хвыля,
загойдався на ній баркасъ и ставъ.

Вниъ стоявъ, а хвыля гралась кругъ його, плюс-
кала въ боки, брызкала пиною й потыху, ледвы помитно
односила въ море.

Али пливъ на зустрічъ Фатьми...

1902.

Червигивъ.

Агафангелъ Крымскый.

Сирийскы згадки.

(урывкы зъ лиричного роману).

I.

С тоять зачаровани, сѣйвомъ облыти,
Сады ароматни, запашныи квити.
Визьму-жь бо я лютю—и въ тихій нуди
Ударю по струнахъ въ ничній самоти.

Сриблясти потоки изъ мисяця ллються,
Сриблястыи звуки зъ-пидь лютни несуться.
Заслухалысь квити, прытыхнувъ сажкъ,
Ба навить фонтанъ журкотливый прымовкъ.

Нарешти у пальмы лыстки застогнилы:
„Не грай, чоловіче! усохнемъ зъ печали!“
Журливо стрипнулася рожа-краса,
Упала на мене пахуча сльоза.

Схылылысь плакучіи вербы й маслыны,
Шумлять кипарысы и мырты, й махлыны,
Магнолія молыть: „—Ой, годи! не грай,
И нашого серця на смерть не вражай!“

II.

Ни, никола одъ мене не вчуешъ,
Що Тебе я люблю;
Циле небо було-бъ захыталось
На ту сповидь мою.

Затемнилось бы яснее сонце,
Поспадады бѣ зиркы;
Срибный мисяць зъ такого бѣ нечестя
Розколовсь на шматкы.

Ни, никола одъ мене не вчуешъ,
Що тебе я люблю:
Вся прырода була бы вжахнулась
На ту сповидь мою.

Застогналы бѣ могутніи кедры,
Розчахнулась земля,
И морськую безодню збурлыло-бѣ
Нечестыве чуття.

III.

Зъ червонымъ блискомъ мисяць згасъ,
Сховався за горою.
Въ плащи изъ гиръ глухая ничъ
Схылылась надо мною

Усе поснуло. Мовчкы я
Сыджу у мертвій тыши:
Журлывый рій моихъ думокъ
Повитря не колыше.

Та впала зирка... Задрижавъ
На неби слидъ вогненный.
Замливъ я весь... Не зирка то!
То ты летышь до мене!

И чую вже я шепить твій
И пью твое дыхання.
Одна лишъ муть. . И зновъ я самъ.
И зновъ саме страждання.

IV.

Не забуду я николи
Довгий жахъ,
Що у тебе засвитися
Увъ очахъ.

Не забуду благородный
Гордый выдъ,
Мовчазливую зневагу
И одхидъ.

V.

Прытуливъ я лобъ до шыбкы.
Задывився въ темный шляхъ.
Хлюпавъ дощъ, а тыхе свитло
Меркотило въ лихтаряхъ.

То жыття мого каганчыкъ!
Догорае мабуть вихъ
Гасне розумъ, гаснуть сылы,
Гасне цилый чоловикъ...

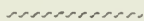
VI.

Закотылося сонечко
Въ мутныи хмары.
Не судылось намъ, серденько,
Буты до пары.

Олеандры надъ ричкою
Халяться тушно.
Не судылося, серденько,
Жыты намъ дружно.

Нибы мовѣ загробная—
Шелестъ бамбуку:
„Нащо жыты й видтерплювать
Зичную куту?“

Зъ кипарису розносыться
Запахъ мотылы,—
И душа розплавается,
Падають силы.

VII.

Безсонная тутѣ въ кинци прытомылась.
И я, закопавшись лицемъ у траву,
Лежу эдеревильй, лежу та й не чую,—
Чы ще я на свѣти живу.

Шумить верховиття ольвного гаю,
Зъ него забуття прокыдае мене...
Охъ, витре зъ Лизану, не дмы ты, не дыхай;
Нехай мое лыхо засне.

Не дми ты, не дыхай, голубчыку-витре,
Зболилому серце дай ликъ;
Затыхны, затыхны, щобъ мигъ я заснуты,
Незбудно заснуты на викъ.

Людмыла Старыцька.

Сапфо.

(урывокъ зъ драматычнай картыны)

(Ще помы не паднято завясу, чуто за кулісамы гошныя п гукы
«Сапфо! Слава! Слава»).

Сапфо (*выбітае зъ-за куліс, дуже зынтэжэна, вь руцх
трымае ліру*).

Ни, дали, геть! Не сыла... О, си згукы
Печуть огнемъ мій мозокъ, сердце рвуть...
Тремтыть сльоза... въ устахъ німіе слово...
Все кола йде... Невже теперь жыття
Порветься вразъ одъ радосты и щастя?
Невже теперь, у сей велебный часъ,
Зъ тремтячыхъ рукъ Геката вырве славу?
О, ни! Въсю мыть я прагну жыты... Всю.
Всю, нектаромъ роскишнымъ повну, чашу
Схылыть до усть и выпыты до дна!
Чого жь огнемъ ты, сердце, зайнялося?!
О, не спалахны вразъ... хочъ для його, для дня
Мого жыття, для соняшного Феба!
Фаоне мій! Тебе жадаю я
И надъ усе, надъ славу, надъ жыття,
Надъ цилый свить кохаю

(Задумывается. Зновъ пукн.)

Зновъ шумъ росте, неначе бурхить моря...
Кого зовуть, чые зрына имъя
Изъ хвиль людськихъ, чымъ сколыхнувсь этеръ?

Голосы (за кулисами).

Винокъ неситъ! Сапфо! Хвала тоби!

Сапфо.

Мене? Мени? И се слабе створиння,
Ся дивчына перемогла муживъ?!
Хвала жъ тоби, хвала, Сапфо едына!
Якый ясный та невмирущий день!
Чы чуешь ты? народъ тебе тамъ славить,
Твое имъя мижъ Музы на Олимпъ.
Несе гучна та невмируща слава.
Густа юрба: славетна то Эллада
Схыля чоло и падае до нигъ
Тоби, Сапфо! А тамъ зъ-за хвиль блакытныхъ
Пиднявъ чоло и радо подае
Свій чулый голосъ ридный серцю Лесбось.
О, радости, о, втихо неземна!

(Павза.)

Тремтячы, я стояла середъ люду,
Холола кровь и гасло на устахъ
Спизвочее та легкокрыле слово...
А винъ, Фаонъ, на мене тамъ зорывъ,
И въ погляди його свитылось щастя,
Палавъ якыйсь одрадисный огонь,
Сподивання й переконання повный.
Я глянула—и захопився духъ,
Заледвы зъ рукъ слабыхъ не впала лира.
Але се вразъ спалахнувъ въ серци жаръ
И хмарою налынуло натхнення!
Мицна рука торкнулася до струнъ
И полылась дзвинкоголоса писня,—

И захлынувся спьянилий нею свить.
Не знаю я про що и якъ спизала,
Але въ той часъ така чудова миць
Пидносыла мои тремтячи груди.
Що я й соби богинею здалась.
И поняло мене безмирне щастя.
Смертельный свить мизернымъ злавсь, гадкимъ,
И на мицныхъ яскраво - легкихъ крылахъ
Я понеслась далеко одъ земли,
Въ той свитлый край, де богоривни Музы
Плетуть богамъ невъянучи винкы....
Скинчыла я. Мовчало все навколо,
И винъ мовчавъ, а на очахъ йому
Мовъ той крышталь искрылы чисти слъозы.
О, подруго, о, Музо! Честь тобі!
Ты зрушыла Фаона зимне серце...
Якый шаслывий, невмирущий день!

(Задумавшись, сидит на скелю и говорить тихо нечаче сама до себе.)

Не смила першъ я серця тайну
Коханому шепнуть на ухо стыха.
Але теперь... Фаоне, проминь мій,
Тоби до нигъ и славу и безсмертя
Я зъ радистю пестливою зложу,
Абы почуть одъ тебе йно: „кохаю!“
Чого жъ мовчышь? Боишся, чы мене
Вважаешъ ты за недосяжну скелю?

(Задумується, дивлячись на море. Дира їй скочутся до нині, а вона, обнявши коліна, схилила голову).

Море сыне та безкрайе,
Ты далеко котышь хвыли
И въ часы пивденни палу
Ты вколысуешъ всіхъ насъ!
Чомъ же ты, безкрайе море,
Якъ Фаонъ у човни йиде,

Не шепнешъ йому зъ блакыти:

„Якъ Сапфо тебе коха!“

Витре буйный, легкокрылый,
Ты литаешъ геть усюды,
Ты несешъ шляхомъ прозорымъ
Гостроноси корабли.

Чомъ же ты въ пивничну добу,

Колы мрії палють серце,

Не шепнешъ Фаону стиха:

„Якъ Сапфо тебе коха!“

Сонце ясне та довичне,

Пидъ твоимъ живущымъ сйивомъ

Пидійма троянда чоло,

Лись и поле ожива,—

Чомъ же проминемъ блискучымъ

Не ростопышъ крыгы серця.

Не шепнешъ Фаону стиха:

„Якъ Сапфо тебе коха!“

(Складає молитовно руки и падає навколішки передъ статуєю Афродиты).

О, Афродито, богине безсмертная!

Я прыпадаю зъ благаннямъ до нигъ твоихъ:

Вчуй мою писню, сльозамъ повытую,

Стогинъ дивочый спизнай!

Маты кохання! Тоби, злotosяйна,я,

Лиру и слово и гимнъ присвятыла я...

Зъ неба веселкою часто злитала ты

Слухаты спивы мои.

Ты доторкнулась своею правыцею

До мого серця й сказала безсмертная:

„О, моя доню! Сапфо надъ жинотою

Въ цилій Эллади знесу.

Я твоє серце розжеврїю чарамы.
Що и безсмертныхъ стуманять до нестяму,
Любощивъ, пестошивъ владу надамъ йому.
Въ очахъ жагу запалю!

Що жъ не палає ще серце Фаэнове
Видъ тои вабы, тобою наданої?
Маты кохання, богине безсмертная,
Серце йому запалы!

*(Встає, підіймає лиру и взявши кильця акордівъ, промовляє
зъ напівженимъ и запаломъ).*

Богомъ той мени здається,
Хто сидає поручъ тебе;
Навить ты бѣ ставъ свитлымъ сяйвомъ,
Завжды темрявий Эребе!

Колы жъ я тебе побачу,
Темнымъ стане сонце яснє,
На устахъ ниміє слово
И жыття у серци гаснє.

Я тремчу, мовъ та лилея
Въ любыхъ пестошахъ зефіра,
И зъ души зрынають сльозы
И рыдає тихо лира.

Кровъ пала, трипочуть груди
И обіймивъ прагнуть руки,
И росте у серци писня
И встають чудови згуки!

Мылувала бѣ цили ночи,
Цилувала бѣ до упою,
И на груди твои дужи
Впала бѣ спалена жагою!...

Aria passionata.

Написавъ

Гнатъ Хонкевичъ.

Впалы стрільчастыи тины на воду, місяць рѣзливъ
свій напытокъ и ядъ; дыхання ночи пронеслося, и
затрептили у йому жадання... Сны прийшли до тыхъ, хто
спавъ, життя наступило для тыхъ, хто хотивъ... Стомле-
нымъ—сонъ, серцю—биття, радистъ—бажанню, вбогимъ—
кайданы и пута...

.....

Не спытсья їй... Душно..

Вона підвелася и сила. Неривно й звабливо зикла-
лася зморшки тонкоп, якъ навутиння, сорочки; вирізуване
мережево закрыло груди и тильки місяць тонкыми и
хитрымы проміннямы заглядавъ у очка дорогыхъ мережа-
нокъ. Руки упали на коліна, опустылись выточени плечи,
а голівка закинулася назадъ... очи закрылись и въ
темряви бачылы щось... По губахъ пробігавъ выразъ скор-
ботного жадання; воны ыноди журливо напивъ - одкры-
вались и вирізувався зъ-пидъ ныхъ тоди рядокъ тонкого
блыску якогось...

Охъ, якъ душно! Душно якъ! Видъ бѣлого лямка,
мовъ полумямъ дыше, тихо въ блакытно-темныхъ куткахъ
кимнаты; гостри тины квитокъ пробігли одъ вкна геть
по доливици и одна зъ ныхъ збігла на ниякку їй, круглый
лыстокъ зъ стебельцемъ відмалювала на снѣжнобѣлому

тлѣ. Хытнется нога—щезне лыстокъ, зновѣ стане—и винѣ, закоханий, зновѣ прыпаде до того жѣ самого мѣсяца.

Вона стала нижкамы на доливку и злегка стрепенулася всимѣ тиломѣ; лишиво ступаючи, підійшла до вѣкна, обиперлася на нього... Мѣсяць усе своє свѣтло кынувъ тилькы на неѣ; зальвъ, засриблывъ найменчу складочку сорочки, безличѣ разивъ и безличчю проминивъ цѣлувавъ усе тѣло, кожный пальчыкъ на нижи, кожну пушынку оксамитовыхъ лыць... Охъ, якъ живлюче льється прохолода въ пожадывѣ груди! Хмылямы!.. Якъ безъ кинця, безъ кинця пѣється ароматъ ночи и одно зитхання понережае друге!

Солодко потягнулася вона усимѣ тиломѣ... Выгнувшись гордою стрильчастою дугою груди, мовѣ мокра, обмалювала ихъ сорочка, руки высоко-высоко вверху простяглись—всѣ вона була стрѣлою до неба. А ничѣ, все шепотучы, манула до себе, тихо говорили лыткы садка, падала крапля зъ травы и грала діамантомѣ мизѣ проминивихъ мѣсяця... Тыхая, теплая ничѣ!.. Теплая, теплая... Обіймае, обгортуе все тѣло нижною втихою и втомую... рознижуе, підіймае очѣ млосно и пожадливо трипоче серцемѣ...

. . . . И мовѣ у шивѣ-снѣ, мовѣ заворожена, всѣ скоряючысь одному, якомусѣ всесылному бажанню, ступыла вона на підвѣконня и легенько стрыбнула въ садѣ. Бузокѣ брызнувъ на неѣ зъ своихъ квіткѣ холодными капельками,—вона тилькы радисно здригнулася и жартовлыва, лукава усмишка забигала у неѣ на пышныхъ устахъ. Не ховаючысь, роскишна, въ бѣлий сорочци йшла вона по росяній травѣ, хвильюючи станомѣ. Увійшла у тинѣ вербѣ и сховалась тамѣ... Тилькы мѣсяць заздиро стежывъ за нею и ловывъ коженѣ моментѣ, щобѣ обняты ѣм проминиямѣ и гравъ на билому тлѣ сорочки плямамы зъ свѣтла и тиней. Отъ зновѣ вона вийшла зъ-підѣ вербѣ—и якъ похапыво блыснувъ мѣсяць до неѣ, якъ радисно заблыскавъ и засявъ! Згнулися и переломылися тины видѣ гылокѣ и все биглы кудысь назадѣ...

. . . Тыхо надъ ричкою... Прибигла хвяти, сказала щось до берега, до стеблыны очерету и зновъ рухливо побигла; плещеться все пидъ дномъ човна и тыхо його все хытае. Шепотиния тасмни якись посяться надъ берегомъ, темно и моторошно пидъ вербами, мабуть холодно тамъ. А по середини рички, весь блискучый въ сяени кутон зъ срибла лускы, простягся тонкий драконъ: далеко ажъ въ темряву комышинеъ кынувъ винъ свій гострый и вузький хвистъ. И лежить винъ на хвеляхъ, и тыхо колышетъся и тремтыть блискучымъ перомъ... А выкынетъся десь зъ воды безсонна рыба, то весь стрепенеться драконъ, завъетъся заласно-чудовыми выгибами и суне все дали та дали свій хвистъ у темноту береговой травы. А потимъ зновъ заспокоиться на свойому широко розисланому зирчастому плащи, и тилькы выноди по йому, якъ и по небу, повагомъ проповзе неспокійна хмарынка...

О, якъ тыхо! Якъ божественно тыхо!.. Плескоче, плескоче хвилька у човенъ одноманитнымъ, дивно-прекраснымъ згукомъ—и слухаешъ довго їи, а вона тилькы плескоче все, говорить крапля до крапли... И пидъ тихый акомпаниментъ того плескоту хвиль, въ глыбокихъ душевныхъ акордахъ и мелодіяхъ, не розкрываючи усть, заспівала вона—гимнъ ночи... Солодко полывся винъ палючымъ струмкомъ зъ їи душп, повставъ надъ вербами и навить срибный драконъ середъ рички переставъ ворухыты перомъ и, прыпавшы до хвили, заслухався гимну того... Вона співала:

О, фантастычная ничъ, якъ люблю я тебе! Розвиваешъ свій пышный стягъ, малюешъ дывне на ньому—и знову звываешъ його въ велику-велику просторонь темрявы. Вся одразу дышешъ прохолодою, пидіймаешъ тымъ холодомъ груди, а потимъ... потимъ обпалышь безсердечно—и загорыться кровъ, забъють, затуманяться їи джерела. Яки дывовыжнии, невидання никимъ и николю образы малюешъ ты въ своихъ

чаривныхъ, стрѣльчастыхъ тиняхъ. въ свѣтлому невр-
ному выбагльвому свѣтлѣ! Тамъ де зникло ривно-
душне око бачыты буденну, сиру площу, тамъ де
сама набыстрѣйна летюча фантазія не збудуе ни
одного достойного образу—тамъ въ моментъ одынъ
творишь ты пышно-прекрасни чаривни фантомы,
загадуешь загадки, що ихъ николи не розришыты
пыльному розумови—о, фантастичная ничь!..

Ты, ты!.. Се ты кыдаешь безплчъ згукнвъ въ
звыкле лишь до туркоту вухо и врайнешъ його
тысячею невидомыхъ чаръ. Важышея-важышея роз-
гадаты твій спмволъ таемный—и падѣшь въ безпо-
мичч!.. А ты зновъ смѣиши и плачешъ, зновъ зда-
лека виѣшь тыхымъ дыханнямъ, сылешъ астроло-
гични гіероглифы—о, фантастичная ничь!..

И мицно все засынае въ тоби, все стре и мляе,
а те, що живе—збуджується рантомъ и просить
жыття... Вогонь прыстрасты бурхливимъ потокомъ
льється въ пѣтоти, пробігають блискачкою палючи
жаданія, и мозокъ безсылый кыдае даремну боротьбу
свою... И въ бучныхъ сплескахъ дыкого ваницю, оргі-
яхъ скрыкивъ и згукнвъ божевицно тремтять и
бьются нервы!.. Въ тоби се, въ тоби—о, фантастич-
ная ничь!..

А якъ блицать въ тоби очи! А ягымъ страш-
нымъ полумямъ дышуть уста—и немає тыхъ холодивъ,
що змогли бъ загасыты вогонь той: вѣшь запалюе
навить арктычни льоды. И въ твою темряву,—о, фан-
тастичная ничь,—въ твои чорныи хвилы простяга-
ются тремтяти руки, лони пышно, палючо розкры-
ваются назустрічъ... Прыпасты, прыпасты до нихъ
и высмоктать отруту тую, що влыла ты гуды, ты—о,
фантастичная ничь!..

И вся нановнена жадливою сумишкою всякихъ ба-
жанъ, зъ палаючимъ видъ таемныхъ огниъ облыччамъ,

сидае вона въ човенъ, бере весла и дужою, змицнилою рукою видштовхується одъ берега. Зашепотить човникъ, сповзаючи зъ травы, хлюпнувъ дною на груди хвѣли и швидко выплывъ на середину... Забылося, заграло, тремтѣючи, проминня місяця на водѣ, ростопленимъ срібломъ зливалася зъ весель вода—гордо вирізувався човенъ зъ дивною, мариурово-білою фігурою на собѣ. Упаде весло на воду, замовчить пидъ нею на мить, потимъ вискочить изъ згукомъ и зъ другимъ зновъ упаде, зновъ упаде. Ыноди чорною пидійметься зъ весломъ цикавая низка травы водяной, глине по-надъ хвѣлями разъ у жытти и зновъ навикы сховається въ свое темнее царство на дни. А за човномъ бижить зъ ропотомъ вода и спнишно-спнишно гомонить щось... Що?.. Що говоривъ ты, холодная хвѣлько?.. Що знаешь ты? Чы палылася ты хочъ одынъ разъ оттакъ колы небудь? Чы прылнтало до тебе видкилася незмирне повчыще страшныхъ якихъс бажанъ и чы кыдалось воно колы на тебе—и чы падала ты колы пидъ вагою и натыскомъ ихъ?..

Охъ!.. Якъ палыться мозокъ и якъ горять вогнемъ лица! И ты, о, недобрая ничъ, навить ты не дышешъ и не обвиваешь прохолодою, а мовъ ще бильше кыдаешь розпаленого вугилля въ горячи выскы... И дужче-дужче все бѣється сердце, кудысь выривається воно... А хтось мицный, закоханий, вже нахылывся до неѣ, вже дыше... и ворущыгся волосъ на чолѣ у неѣ видъ горячого дыхання того... Блызько-блызько прытулывся винъ и глинувъ своимы бездоннымы очыма иѣ у самую душу. И страшно дывытыся у ти очѣ—и вично дывытыся хочѣться, бо въ кожый моментъ сыплѣться зъ нихъ щось нове, якисъ вогни, образы, бажання...

— Хто ты? Хто ты?..—несмыливо и тихо шепоче вона, кынувши весла, и тремтыгъ у неѣ сорочка на грудяхъ... Видкилася зъ нижокъ, зъ самыхъ пальчыкивъ на нияжкахъ поповзло щось горяче-горяче и зальло жаромъ усе тѣло... Човенъ зашелестивъ осокою и торкнувся легко

та тихо обь берегъ... Вона здригнулась и и щезъ кудысь винъ. Бъ лыце ѳи ударыла, мовъ жартуючы, кытыця очерету, брызнула капелькамы ажъ за спыну. Дыхнула прохолода зъ береговой мрякы.

Сумно-сумно зитхнула вона, зъ болемъ взялася за весла и зновъ выплыла на середыну ричкы... Падають весла, хвилька говорыть, драконъ срибный хвильюется и выгынається спереду, очыма тайны дывыться темный берегъ—а думы зновъ обсидають, литяць звидусиль... Гоныть ихъ хтось злый на безсылу днеочую душу,—панамы прыходять воны туды, женуть все супротивне... Отъ и зновъ кынути весла прыгулылысь до човна, и зиклавшы промнясти руку на колінахъ, схылышы голову, задумалась красуня... про нього вона задумалась...

Хто винъ—не знае вона. Знае тилькы, що мусыть быты прекрасный, якъ ся ничъ, якъ сей сипъ тонкый свитла видъ мисяця надъ сонною ричкою... Царевычъ молодой, весь въ шытому злотомъ убранни, зъ пышнымы кучерямы до плечей, ставный и гнучкый, мовъ проминь... Ыцаръ дужый, въ залізо закутый увесь, чесный до фанатизму оборонецъ и захыстныкъ красы.—прыде винъ, могутый, и склонить коліно и здыме шоломъ важкый, прыкрашенный страусовымъ ппрямъ... Великый геній, що передъ нмъ схылыться свить увесь, спываючы псenni и гимны прославни,—геній зъ индиятымъ, якъ у бога, чоломъ и всесыльнымъ поглядомъ закоханныхъ, чудово-глыбокихъ очей... А може самъ царъ морський... весь обвиншанный зеленымы травами, дывовижнымы перламы, зъ сндою бороною и зъ жагою юнака... Винъ пестыты, якъ дытынку, буде любку свою, убиратыме въ коштовни діаманты, колыхатыме на прозрыстыхъ, дывно-пахучыхъ хвильяхъ и примусыть индвладныхъ йому чаривлывыхъ сиренъ розважаты ѳи веселымы спывамы...

. . . . А ничъ все колыше й колыше вельчнымъ покровомъ своимъ, а хвилы все звенять срибнымы голосами индъ човномъ, безконечне щось розказують одна од-

ній. Запытыло дивляться, зигнувшись надъ ричкою, цикавыи вербы, ыноди сердыто, мовъ гадъ, выгляне зъ-пидъ воды чорный каминь. крыкне зъ-просоння и замовеце зновъ птыця въ гылкахъ, а коминь, сумный хранитель береговыхъ таемныиъ, радаться про якусь новыну...

— Заспывать... заспывать...

О, якъ хочеться голосно-голосно заспывать, всю далечинь наповныты згукамы, одразу вылыть невидому, таемну жагу зъ глыбыны, выплеснуть гиркисть слизъ души... Може спивъ винъ учуе и, прекрасный, свитлый, жаданый, прылеть на поклыкъ. Прылеть... о, винъ прылеть, коханецъ дорогой... дасть зрозумиты всю чаривну троскииъ любовы и—воны вкунн знесуться на-верхъ буття... туды... въ вично-прекрасныи сферы, въ гармонію...

— Прылынь!.. Прылынь!.. Ждутъ тебе, щобъ розкрытись, пышныи лони-моя... Губы рожеви чекають устъ твоихъ... ще никого, никого не цилувалы воны... Все скарбы дорогоценнии воны берегли для тебе и тилькы для тебе... Нихто не осквернивъ ще моихъ очей, своимъ палкымъ зоромъ, нихто не державъ ще за руку мене и вона не тремтила ще въ жадній руци... На тебе, на тебе чекають багачства уся, вси роскоши, и сылы и прынады... Прылынь... О, прылынь!.. О, жаданый и мылый—пмылый...

И простерла вона до небесъ тонкіи руки свои, мовъ видты чекала кохання. Широки рукава округлымъ рухомъ зсунулись на плечи—и мрамурови, выточени рысы забылись, запалалы пидъ проминнямъ. Закынулася голова выскочивъ гребинь, розсыпалась змиа... Груды скоро-скоро пидіймались, трыпотилы—и вся вона, розкрыта, зворушена, поклыкъ жагы кыдала въ просторонь, въ далеке зирчастее небо :

— Кто ты?!.. Кто ты?!..

И... нихто, окрімъ комышу, не видгукався на поклыкъ жаглывый той .. И нихто, окрімъ мисяця, не цилувавъ ип гордо-пиднятыхъ грудей и палаючыхъ лыць...

Холодно видѣвала вода свою глыбыню и загадувала та-
емну загадку....

И зъ рослачемъ крикнувши ажъ до хмаръ. „Хто бѣ-
не бувъ ты! Хто бѣ не бувъ ты!“—впала вона, рыдаючи,
на дно човна... Човенъ загойдався, загомонила незавдово-
лено весла, хвилька брызнула въ боки—и зновъ черезъ
моментъ все такожъ тихо и таємно заговорила, несучись
все впередъ и впередъ...

.....

.....

Впали стрілячастыи тины на воду... Місяць розливъ
свій напытокъ и ядъ, дыхання ночи пронеслося, и затрем-
тили у йому жадання... Сны прийшли до тыхъ, хто спавъ,
жыття наступило для тыхъ, хто хотівъ... Стомленимъ—
сонъ, серцю—быття, радисть—бажанню, вбогимъ—кайданы
и пута.

Павло Грабовський.

Голосъ кары.

Середъ люду сыротою,
Середъ гурту въ самоти
Я блукавъ... Передо мною
Въ царстві тышы й супокою
Рухъ зроставъ у темноти.

Хукга выла на простори,
Замела степы й село,
Видукалась сумно въ бори...
Занимивъ я въ дикимъ хори,—
И журбы якъ не було!

Все замерло; думка спала,
Збувши горе дошкульне;
Але дійсність виджывала,
Прывидъ жаху выкликала
И страхала зновъ мене.

Бо се—рыпнувъ хтось дверыма,
Десь годинникъ цокотыть...
Знову кара невмолыма
Пронеслась передъ очыма,
Серце чуе и тремтыть.

Знову гризний голосъ кары,
Що на часъ було замовкъ,
Зворушившы сонни мары,

Въ темнимъ вигляди почвары
Доторкнувсь моихъ думокъ.

Зновъ на дни души глибокимъ,
Де я голосъ той сховавъ,
Моимъ ворогомъ жорстокимъ,
Але й другомъ одинокимъ,
Винъ пануючы встававъ.

И нема куды тикаты
Видъ тыхъ згукивъ свитовыхъ,
Що женуть далеко зъ хаты
И до вику будуть гнаты.
Бо си згуки въ насъ самихъ.

А кругомъ якась таємність —
Не вгадає розумъ мій...
И видчувъ я вразъ никчемність
И дурныцю и даремність
Людськихъ думъ и людськихъ мрій!

Сномъ прыбыти, мовъ манюю,
Середъ степу та лисивъ,
Въ тимъ німому супокою
Пекломъ выють надо мною
Милліоны голосивъ.

И хоча бъ яки тамъ чары,
А то рыпъ нудный двермы
Та годинныка удары
Все нагадують про чвары
Зъ метушнею міжъ людьми.

Не боюсь я пекла ночи...
Але що сталося мені?
Збиглись разомъ поторочи,
Пронизали мене очи
И зловищи й нависни!

Витра тыхе повивання
Перейма мои думкы
И найкращи спогадання

Выклька на глузування.
Рве зрадливо на шматки.
Поборовся бѣ, такъ годинникъ
И байдужый рыпъ двермы
Все спыняють... Мовъ провнникъ,
Або зборканий голинникъ,
Звыкъ давно я до тюрмы.
И блукавъ я помижъ людомъ,
Середъ гурту въ самоти...
Невидомымъ якимсь чудомъ
Правый шляхъ здавався блудомъ
И губывся въ темноти.

Иванъ Франко.

Зивъяле лыстя.

I.

Полудне.

Шырокее поле безлюдне.

Довкола для ока й для вуха

Ни духа!

Ни слиду людей не выдать...

Лышь травы, мовь море хвильасте,

Зелене, барвысте, квитчасте

И сверщыка въ травахъ трищать.

Безъ впыну

За ричкою геть у долину

И геть ажъ до сынихъ тыхъ гиръ

Мій зиръ

Летыть и въ тыши потопае,

У пахощахъ духъ спочывае,

У душу тепла долывае

Простиръ.

Втимъ—цыть!

Яке же то тихеньке рыдання

Въ повітри, мовь тужне зитхання,

Тремтыть?

Чы се мое власнее горе?
Чы сердце стрипнулося хоре?
Охъ, ни! Се здалека десь тилкы
Доносыться голось сопилкы.

И ось
На голось той сердце мое потяглось.
Въ тимъ раю безъ краю воно зарыдало
Безъ сливъ,—
Тебе, моя зоре, воно спогадало
И стыха до строю сопилкы
Поплывъ изъ народнимъ до спилкы
Мій спивъ.

~~~~~  
II.

Чого являешся мени  
У сні?  
Чого звертаешъ ты до мене  
Чудови очи ти ясни,  
Сумни,  
Немовъ крыныци дно студене?  
Чому уста твои ними?  
Якый докиръ, яке страждання,  
Яке несповнене бажання  
На ныхъ, мовъ зарево червоне,  
Займається и знову тоне  
У тьми?

Чого являешся мени  
У сні?  
Въ жыттю ты мною згордувала,  
Мое ты сердце надирвала,  
Изъ нього вызвала одни  
Оти рыдання голосни —  
Писни.

Въ жыттю мене ты й знать не знавшь,  
Идешъ по вулицы—мынаешъ,  
Вклонюся—навить не зырнешъ  
И головою не кывнешъ,  
Хочъ знаешъ, знаешъ, добре знаешъ,  
Якъ я люблю тебе безъ тямы,  
Якъ мучусь довгымы ночамы  
И якъ дита вже за литами  
Свій биль, свій жалъ, свои песни  
У серци здавлюю на дни.

О, ни!

Являйся, зиронько, мени

Хочъ въ сні!

Въ жыттю мени весь викъ тужыты—

Не жыты.

Такъ хай те серце, що въ турботи,

Неначе перла у болоти,

Марніе, вьяне, засыха,—

Хочъ въ сні на выдъ твій оживає,

Хочъ въ жалощахъ живійше грає,

По людськы вильно виддыха,

И того дыва золотого,

Зазнає щастя молодого—

Бажаного, страшного того

Гриха!

---

### III.

Покоикъ и кухня; два викна въ партези,

На викнахъ съ квитками вазонкы,

Въ покою два лижка, пидхылени двери.

Надъ викнами били заслонкы.

На стинахъ годинныкъ. Пять-шість фотографій,

Простенька комода пидъ муромъ.

На середь покою стиль круглый, накрытый  
И лампа на нимъ зъ абжуромъ.

На крисли при ньому сыдыть мое щастя,  
Само у тужлывій задуми:  
Когось дожыдае, чыйсь хидъ мабутъ лозыть  
У вулышнимъ гамори й шуми.

Когось дожыдае... Та вже жъ не для мене  
Въ очахъ ии свитло те блыма!  
Я, сумеркомъ вкрытый, на вулицы стоя,  
У рай той закрався очыма.

Ось тутъ мое щастя! Якъ блызько! Якъ блызько!  
Та якъ же-жъ далеко на выкы!  
И крається сердце, та зысохлы слъозы,  
Огнемъ лышь пашіють повикы.

Гаряче чоло я въ долони сципывши,  
Втикаю видъ тыхой хаты,  
Мовъ раненый звиръ той тикае у нетры,  
Щобъ въ свой берлози здыхаты.

## VI.

Вона умерла! Слухай! Бамъ! Бамъ-Бамъ!  
Се въ моимъ серци дзвинъ посмертный дзвонить.  
Вона умерла! Мовъ тяжезный трамъ,  
Мене цилого щось до-долу клонить,  
Щось горло душыть. Чы моимъ очамъ  
Хтось выдеръ свитло?.. Хто се люто гонить  
Думкы зъ души, що въ соби биль заперла?  
Самъ биль! Вона умерла! Вмерла! Вмерла!..

Ось бачъ, ще рожи на лыци цвितуть  
И на устахъ красніе ще малына...

Та цыть! И подыхомъ однимъ не труть  
Ии! Бажанъ твоихъ се домовына.  
Бамъ-бамъ! Бамъ-бамъ! Далеко, зычно чутъ  
Сей дзвинь... Прыпадъ и плачъ, немовъ дѣтина!  
Се жъ твоихъ мрій заслону смерть роздерла,  
Розбыла храмъ твій! Цыть! Вона умерла!

И якъ се я ще доси не здуривъ?  
И якъ се я гляджу и не ослипну?  
И якъ се доси все те я стерпивъ  
И у петлю не кынувся конипну?  
Адже-жъ найкращый мій огонь згоривъ!  
Адже-жъ теперъ повикъ я не окрипну!  
Повикъ калика! Серце гадъ пожерла,  
Сточыла думы вси! Вона умерла!

Лышь биль страшный, пекучий въ серци тамъ  
Все заповнивъ, усю мою истоту;  
Лышь биль и се страшенне: бамъ, бамъ, бамъ!  
А слизь нема, ни кровы, а ни поту.  
И меркне свить довкола, и я самъ  
Лечу кудысь въ бездонну стужу й слѣту.  
Рыдать! крычать!—та горло биль заперъ.  
Вона умерла!—Ни, се я умеръ.

~~~~~  
V.

Сыпле, сыпле, сыпле снигъ.
Зъ неба сирои безодни
Миріядамы летять
Ти метелькы холодни.

Одностайни, мовъ жура,
Зимни, мовъ лыхая доля,

Прысыпають все няття,
Всю красу лугивъ и поля.

Билый кылымъ забуття,
Одубиння, отупиння
Все покрывъ, стывае все
До найглыбшого мориння.

Сыпле, сыпле, сыпле снигъ,
Кылымъ важче налетае...
Молодой огонь въ души
Меркне, слабне, потасае.

VI.

Поклинъ тобі, моя зивьяла квитко,
Моя роскишна, невидступна мріе,
Останній сей поклінъ!
Хочъ у жыттю стричавъ тебе я ридко,
Та все жъ мени той спогадъ серце гріе,
Хочъ якъ болючый винъ.

Тымъ, що мене ты къ собі не пустыла,
Въ моихъ грудяхъ зглушыла и вгасыла
Любовный дыкый шаль,
Тымъ ты въ души сумній и садинокій
Навикъ впысала ясный и высокий
Жиночий идеаль!

И ныни, хочъ насъ дилать доли й горы,
Колы на душу ляжуть зліи зморы,
Тебе шука душа
И до твоеи груди прыпадае,
У стипъ твоихъ весь свій татаръ скидае
И голосъ твій весь плачъ и зтыша.

А якъ колы у снѣ тебѣ побачу,
То, бачыцца, всю злисть и гиркисть трачу
И выкидаю, мовъ гадюкѣ тыхъ звій:
Весь день, мовъ щось святе, въ души делію,
Хочъ не любовь, не виру, не надію.
А чыстый, ясный образъ твій!

Молоди мученықы.

(фрагменты)

Напысала *Марія Колчунякъ.*

Боткамы, тысячама я бачу ихъ
У нихъ змарнили, блиди облыччя и очи зъ
якымь хороблывымъ блыскомъ, и уста тремтячи, спалени
гарячкою...

Не стари воны ще, ни...

Та таякка праця, недоспани ночи, голодне й холодне
житте вытыснұлы печать свою на молоди лыця ихъ...

.

Я бачу:—Мійськый, засниженный крайобразъ.

На тротоарахъ промерзлый снигъ, а въ повитри сту-
жа и витерь,—такий доймающий витерь

И тротоарамы йдуть хлопчыкы—диты; на нихъ ву-
зеньки мундырчыкы и шапки, въ голыхъ рукахъ книжки
шкильни.

И не одынъ зъ нихъ ще може й не йнвъ ныни, та
спишыть учытысь.

И не одному зъ нихъ мріється Бидна хатка,
и въ ній дороги облыччя його ридныхъ. Теперь, може, воны
снидають, а може—може, й нема що...

Винъ не снидавъ,—але винъ вчытыметься... о, винъ
багато навчыться, пизнае все; буде такой мудрый и ба-

гатыи и выбуде—ни, не палаць.—але хату теплу, и вѣтій хати все хлѣбъ и молоко тепле—и приведе туды своихъ ридныхъ та скаже: „теперъ будемо щасливи!“

Хлѣбъ и тепле молоко... То справжнє свѣто.—а винъ не снадавъ. . . . Е, але, може, хочъ побѣдає, якъ прийде зѣ школы, може, вже зъ „дому“ децо принесуть.

Винъ знає, що вони самы, може, не мають що йсти, а винъ ще видъ нихъ мусить и на себѣ брати!

Але винъ видячуться.—такъ буде вчитись, такъ буде. . . . Ну який то нынѣ день?—Середа: латына, нѣмецьке, матыматыка, украинськѣ-руське, натуральна... Е, все пиде добре: латына—повтореннє, нѣмецьке—на памѣять, украинськѣ-руське—оповѣданнє, то легке, якъ-бы такъ все.. Матыматыка? ухъ, се бѣда,—але „якъ не буду спытаний, то прокажу: пѣть развѣ „Отче нашъ““.

Але отъ добре, що вже школа не далеко, бо уха и руки видпадають. „Такъ, такъ, у насъ колысь мусить буты тепло, бо то дуже прикро, якъ зайдуть зашпary въ руки... Мушу буты вчений!“

Мала кимнатка у столыци Львови. 12 годына вночи. Та ще свѣтло блымає въ кимнатци, а тамъ коло столыка малого сыдыть молода дѣвчына.

Та не веселоци на иѣ лыци, не румѣяныци щастя на нихъ зацвѣлы. Воно блидѣ, лыщѣ очѣ розшырени сяють хороблывымъ блыскомъ, а уста повторяють монотонно якѣсь слова.

Вона вчиться до испита... Боже! якъбы здаты! Тамъ матуся безъ забезпеченого кутка, а якъ бы здала, такъ весело бѣ обоє жылы. Вона мала бѣ маленьку силску школу и вчыла бѣ дѣтей, а матуся мала бѣ маленький садочокъ, килько грядочокъ и господарювала бѣ тамъ... Тамъ було бѣ весело... Е, мусить здаты! Вона жѣ на остатни гроши прииыхала до Львова и такъ вчылась и вдома, и теперъ вчиться и буде вчитись. Дванацѣта годына? Ну, трохы

низно, але ще зъ якихъ двѣ годины можна повчитись. Таки видъ сього залежить въ неиъ питаннѣ: буты? чы не буты!

И зновъ хватае за книжку и такъ вчиться, такъ вчиться! И очи, хочъ и зъ хоробливымъ блискомъ набирають яконсь силы и охоты. И надія сие, мовъ дѣманть, пзъ ныхъ...

Надія!—яке жъ се гарне слово!—Надія...

И зновъ та сама кимнатка и въ нѣй дивчына молода, на тапчанѣй скулена, шенче: „мамо, матусю бидненька моя!

Надія, надія! — яке жъ се гарне слово... „Repobowana na rok nastepny“.—Чому? За що? Чы-жъ вона не вчылась, чы-жъ не видповидала добре? Тыхъ кплька помылокъ, чы се ииъ вына? Чому вони ииъ такъ „гачылы“, такъ не давали часу видповисты, таки дывни питаннѣ давали, о, зовсимъ „ынши“, якъ „тій“, що зъ нею разомъ здавала? Правда! Кажуть люде, що „та“, то кривна якогось професора, мае протекцію,—а вона не вирыла въ протекцію (а зрештою, звидны ииъ було взиты?), думала, що де все залежыть видъ питаннѣ: буты? чы не буты?—тамъ не може буты протекцію, а тилькы сама справедливысть. Мамо, мамочко, бидненька моя! Ха, ха, ха! Справедливысть, надія.—ха, ха, ха! Ха, ха, ха!

.

У нього такъ болять груды. И той проклятый кашель спочынку не дае „—Та бодай бы вже мавъ яку честь, тадже знае, що якъ розхоруюсь, то пронавъ рикъ,—и ще до того втрачу зарибокъ зъ лекцій. ну-за що тоди буду жыть?..

„А навкругы такыиъ зеленыиъ, гарныиъ май и ти квп-точки такъ чудово пахнутъ и охоты до життѣ стилькы,—а въ моихъ грудяхъ.. („ну, скажы виразно“,—шенче йому якыйсь голосъ) у грудяхъ смерть“.

„Ни, ни! не смерты—життѣ, життѣ я хочу! Я такыиъ

молодий и стільки надій мавъ. Я родичамъ помагати хотівъ и въ мене така гарна ціль життя була. Не за довго,—ну, щойжъ ти пивтора року, навіть не цли,—потімъ здавъ бы останній пспытъ. записавсь на університетъ и тамъ вже мигъ бы працювати для людей. для рідного краю,—а въ грудяхъ—смерть... —

„Такъ чудово, такъ гарно навкруги. соловій такъ чудово співає, и місяць и зиркы въ блакыти горять.—а въ грудяхъ смерть!...“

На вищо жъ думкою дурною

Себе въ останне веселить?

И такъ оманомъ й питьмомъ

Намъ довелося довго жыть!

Геть, геть! хочъ въ сериш безъ упину

Росте бажанне жыть тай жыть,

Пуста надія безъ спочыну

Весь викъ готова туманить.

Та жыть все-жъ хочеться... Мій раю!

Якъ бы то я ище здолавъ

Прожыть для тебе, рідний краю,

Я-бъ душу всю тобі видавъ."

... Винъ ще такъ недавно читавъ си вирши молодого мученика и воны вытиснули зъ його очей щыру сльозу и такъ глыбоко запали йому въ серце,—а теперъ си вирши—то його слово!

„Та жыть всежъ хочеться"... Яка мука страшна: 20 литъ и не можна жыты!... Смерть, смерть въ грудяхъ,—а може... може й ни?..“

Якъ бы то я ище здолавъ

Прожыть для тебе, рідний краю,

Ябъ душу всю тобі видавъ!...

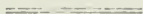
Соткамы, тысячами, я бачу ихъ

У нихъ змаринли, блиди облыччя и очи зъ якимсь хороблывымъ блыскомъ, и уста тремтячи, спалени гарячкою...

Не стари вони ще,—ни...

Та тяжка праця, недоспани ночі, голодне та холодне житте вытиснулы печать свою на молоді лица ихъ...

.

Психограмы.

Написала *Наталя Кобрыньска.*

I. Видцвитае.

До легкого прозорого серпанку прикладала вона на-
пнв розцвилу рожку.

Глянула въ дзеркало и блыскъ вдоволенья видбывся
на їй чудовимъ лыци...

Гарна рожка и вона, то одно, то одна краса!

Чудова! Душею и сердцемъ пожадана! Очи якъ брил-
лянты, губы, якъ два рожевы лыткы. А якыи прегарный,
якъ у лилїи, станъ! Поглядъ тон жинкы, то шасте, рай :
жыты пры нїй то небо,—шуміло докола неж, а серцы
былысь частїйше, очи горлы полуямъ

Ажъ ось одынъ зъ прыклонныкнв їй красы здобувъ
їй сердце...

Краса їй ще бильше розцвила, а прытулеца до неї
дытынка прыдавала їй ще бильше чаривъ, якъ пупляшокъ
цвиту рожки.

Шепить подыву и обожанне їй красы булы для неї
сонцемъ життя, и вона цвила своею прегарною красою, а
чудовый пупляшокъ бувъ немовъ мініятурною видбыткою
тон красы

Щось порушылось въ повитры. Шепотинне подыву и

обожання здавалось шемраннемъ ручая. Шумило хвилею, гуло потужною піснею сердець. Але чутливі й листки відчували, що той гаміръ подилу, хочъ и такий близький, не належавъ уже неподільно до неї

Зитхнула глибоко!

Разъ, коли ледви-що кинуло яснимъ блискомъ дня, задрижавъ одинокъ листочокъ й пишної форони й грубою краплею роси упавъ на землю.

Пупляшокъ вмихався солодко, купався въ кришталевимъ блиску роси, обвивався золотими нитками сонця й вслухався въ протяглий шумъ, що зроставъ що-разъ голоснійше, сильно, потужно.

Чудова рожа схияла що-разъ вище пишну голову, й вслухувалась въ отой шумъ, а зблили й листки, що-разъ сильнійше дрижали, відrywались й опадали... поволи... ривно... боляче.

II. Руки.

Страшне несчастья, мільйонна крадіжка! Велике злочинство, відбугте на тихъ, котрымъ доля вказала лишъ одну стежку життя—працю.

Пидъ гаранцією честы й безпеки вытягався послідній гришъ видъ найбіднійшихъ, окуплений не разъ не лишъ приємністю життя, а й выдертымъ зъ рота хлібомъ.

Гришъ, видкладаний на чорну годину, тонувъ въ кышеняхъ тыхъ, що побрязкують золотомъ, выкыдався на роскошъ життя, роспусту й фантазійни мрії.

Сьогодні покликано злочинцівъ до выправдання, а гризна Немезида вытягнула руку сираведливои безсторонности

Однои дшны мавъ бутъ vysлуханий одинокъ зъ найбильшихъ вынуватцівъ того злочину...

Вона пішла по білетъ...

Великий стыскъ входячихъ и виходячихъ осібъ. На
всѣхъ лицахъ цікавість, жадоба вражіння, а изъ устъ
до устъ подавались имена злочинцівъ...

Увійшла до зали суда

Великий, зелений стілъ, хрестъ и свички. Побічъ
сидять порядъ судди зъ поважними и спокійними лицами.

Оскарженого покликано до столу, показано круто
выведени рахунки

Вона бачила його високу, пригорблену постать, сиве,
гладко причісане волоссе. Председатель говорить гостро,
зъ напруженою консеквенцією, судди, перейнявши важністю
свого обов'язка, слухають уважно, не пропускають ні од-
ного слова.

Оскаржений відповидає тихимъ, рівнимъ голосомъ.
Ось відвернувся

Вона удрила поважне, сумне лице зморщене чоло и
—*обв'исли, зомлили, вдовожь спущени руки*

Серце їй застыгло, задріжало повикки. Сімстила го-
лову, и все навкругъ занимало, лишъ десь немає бы зда-
лека доходявъ голосъ председателя скреготомъ заржави-
лихъ залізнихъ зубівъ пылы.

Вона оперлася о поручня крісла и підняла віи.

Прыкрый блискъ соняшного проміння упавъ на груби,
бездушни лица присяглыхъ. И вси вони здалися їй одно
въ одно подібни до себе, вси якъ одно виявляли непо-
хитну завзятість и надъ усима висплы—*зомлили, хори,*
вдовожь спущени руки

Вона відвернула голову, глянула на публіку на ви-
тягненні голови, настороженні вуха, повни обурення погляды,
а середъ того на—*хули, зомлили, вдовожь спущени руки.*
.

Страшне оволоділо нею огидженне, а найпрыкрійше
вражало їй жіночи лица. Чого ихъ тутъ такъ багато?

що ихъ привело дѣ того мисця людського нещастя? О, прославлена ніжність жиноча! кричала їй душа.—чи не бачишъ онъ—*слаби, обвисли, вдовжъ спущени руки*

Середъ гамору розмовъ чуты чийсь хидъ, якись слова видобиваються о їй вуха, але не проникають до мозку, не доходять до зрозуміння.

Тыша залягає докола, а въ ній висять—*худи, зивгли, вдовжъ спущени руки*

„Що тобі?“—питається їй товаришъ. Нічого, зовсімъ нічого, то пройде. Винъ звертає увагу на деяки подробици; вона вмихалася несвідомо, відповідала машинально, а очі їй дивились тривожно на—*зивгли, зомли, вдовжъ спущени руки*

Ще одна хвилина и вона упаде на землю. Товаришъ помигъ їй вибиты на свижє повітрі

Въ улычнимъ выри людськихъ голивъ, фіакривъ, коней, брамъ, выставовыхъ виконъ: въ выри їй власныхъ думокъ, почувань, скризъ бачыла вона все ти жъ—*збомли, зомли, вдовжъ спущени руки*

Прийшла до дому, увійшла до особнои кимнаты и заперла за собою двери.

Упала на фотель.

Серце їй былося, доймаючий билъ розсаджувавъ выскы,—щось страшно болюче стогнало въ їй душі и смертельно сумнымъ привидомъ маячылы—*слаби, худи, зивгли, вдовжъ спущени руки*

Иванъ Франко.

I.

ФРАГМЕНТЪ.

Р пивничъ. Глухо. Зимно. Витеръ вие.
Я мерзну. Выпало зъ холодныхъ пальцизъ
Перо. И мозокъ стомлений видмовывъ
Вже послуху. Въ души—глыбока павза.
Ни думка, ни чутте, ни биль, нищо
Въ ній не ворущыться. Завмерло все.
Немовъ гнѣлый ставокъ въ гушавини,
Якого чорну воду не ворущать
Витровый подыхъ.

Але цыть! Се шо?

Чы втопленыкы зъ дна болотяного
Встають и зъ хвиль смердючыхъ простягають
Опухлыи, зеленувати руку?
И голосъ чуты, плачь, квылинне, стогинъ —
Не дійсний голосъ, але щось далеке,
Слабе, марне—тинь голосу, зитханне,
Чутне лышь серцю, та яке жъ болюче.
Яке жъ болюче!

„Тату! Тату! Тату!-

Се мы, твои невродженни диты;
Се мы, твои невыспивани спивы,
Передъ часомъ утоплени въ багнюци!
О, глянь на насъ! О, простягни намъ руку!

Поклычъ до свитла насъ! Поклычъ до сонця!
Тамъ весело—нехай мы тутъ не чахнемъ!
Тамъ гарно такъ—хай тутъ мы не гныемъ!“

.....
„Не выйдете на свитло, небожата!
Не вивесты вже васъ мени до сонця!
Я самъ отъ-се лежу у темній ями,
Я самъ гною тутъ, до земли прыбытый,
А зъ дыкымъ реготомъ по моихъ грудяхъ
Тупоче, бье мене лыхае доля!“
И ще разъ чути:

„Тату! Тату! Тату!
Намъ зимно тутъ! Огрій насъ! Лышь дыхны
Тепломъ, що зъ серця йде, повій весною,
А мы пурхнемъ оживемо, заграємъ,
Веснянымъ чаромъ, спивомъ соловейкивъ
Наповнымъ твою сумну хатыну,
Арабськихъ пахощивъ на своихъ крылахъ
Нанесемо, коверцемъ пышно-барвнымъ
Розстелемось пидъ твоими ногами,
Лише тепла намъ! Серця! Серця! Серця!“

.....
„Де жъ я тепла визьму вамъ, небожата?
Уста мои заципыло морозомъ,
И сердце въ мене выжерла гадюка“.

II.

Въ краю людожеривъ.

Якъ глава болыть!

Пожовкли карты
Рукопысу старого помаленьку
Перебигають стомленіи очи,
А въ голови грызота павутынне
Снуе-снуе, немовъ штукарь у тьми

Пускае сини, били, пурпурови
Ракеты, огнянымъ млынкомъ вертаться
Та вказуе зъ бенгальськимъ свитли дыки
Якись появы, що зъ тыхъ картъ пожовклыхъ
Зрываються, немовъ осинне лѣстя
Пидъ подыхомъ хуртовины...

Прыйшовъ

Святой Матвій у городъ людоежериъ,
А люде ти таки звычаи малы:
Не йилы хлиба, не пылы воды,
А тилькы жерлы тило чоловіче
И кровь пылы. А хто чужый траплявся
У городъ ихъ, то тутъ його хапалы
И, вывертившы очи, напувалы
Отруйнымъ зиллемъ и въ тюрьму сажалы
И клалы йисты имъ траву-отаву".

И вже щѣза зъ-передъ очей рукопысь
И ту страшну историю чытаю
У власнимъ серци: якъ я заблукався,
Якъ поено мене отруйнымъ зиллемъ,
Якъ очи выдрано мени, що бъ я
Не бачывъ хто мене и пощо вьяже,
И якъ замисто хлиба довго-довго
Я годувавсь иллюзій дыкымъ зиллемъ.

И ось я, темный, у тюрьми рыдаю.
И не за тымъ рыдаю, що пропало;
Не за свободою, яка николы
Свобидна не була; не за тымъ щастемъ,
Що лышь у снахъ являлось та дражноло.
Лышь те болыть мене, що, зведеный
До стану травойднои худобы,
Я тямкы чоловіцтва ще не стратывъ.

Та ось бряжчать ключи, скриплять зависы,
Стукочуть крокы—се сторожа входить.
Хтось шарпнувъ шнуръ, що в'яже мои руки,
И роздвля табличку, що до нихъ
Прив'язана.

„Тры дни ще, и тоди
Часъ буде вывести його“.

Пишлы.

Мени не страшно. Що жъ, тры дни! Моглы
И заразь братъ.

А може тамъ,

Далеко десь, по той бикъ Чорноморря
Маленька барка надува витрыла,
И въ ній сыдыть спаситель твій, що чудомъ
Переплыве безодню и вйде
Въ останню ничъ у сю сумну темныцю,
И верне зиръ, и скаже: „Встань и йды?“
Ге, ге! Колысь въ легендахъ такъ бувало,
Та не теперь... Ничого не надійся!
Мовчы и жды!

Мыкола Вороный.

Мандривни Элегіи.

(Присвячую Юрію Тобилевичу).

I.

Зновь стелеться передо мною шляхъ
Черезъ терны, байраки, дыке поле...
Куды жъ по всихъ зневирряхъ та жаляхъ
Зновь поженешъ мене, лыхая доле?
Чы вже-жъ у мандрахъ по чужыхъ краяхъ
Ще мало мукъ зазнало сердце кволе?
Дарма, дарма... Якъ Марко той проклятый,
Я мушу все блукаты и блукаты.

Та не провына, тяжча одъ усихъ,
Мене гнитыть, мовъ торба за плечыма,
Жене на шляхъ, позбавлений утихъ—
Мене провадыть сыла невыдыма.
Вона страшна, якъ первородный грихъ,
Знадна, якъ рай, що зныкъ передъ очыма!..
Въ души лышылась згадка того раю,—
Чы жъ не його теперъ я скризь шукаю?

И ось тій сили невидомій я
Корытыся безъ обороны мушу.

Самотність, вирна подруга моя,
Иде за мною вслидъ, куды не рушу,
И мовъ холодна, темна течія
Вливається и студить мою душу...
Ни радощивъ, ни щастя, ни кохання,
Одно мени судилося: блукання!

Чы я знайду спочынокъ за жыття,
А чы тоди, якъ ляжу въ домовину,—
Тамъ, въ царстви тиней, снівъ и забуття,
Куды зъ старымъ Харономъ я полыну,
Видкиль не мае бильше вороття,
Де ничъ—за день и вичність—за хвылыну?
Запавъ туманъ... И въ тыши урочыстій
Я бачу шляхъ у далыни имлыстій.

Беры жъ костуръ, мандривцю и рушай!
Прощай, похмурый, непрывитный краю!
Кажу тобі въ останне се „прощай“,
Бо повернутысь знову не бажаю.
Свій жаль тяжкый, зневагу и одчай,
Що ты завдавъ, въ соби я заховаю
И, бредучы видъ хаты и до хаты,
Пиду у свить порадонькы шукаты.

II.

Холодни хмары залягли блакыть.
Холодный витеръ дме въ степу потужно,
Гне очеретъ до-долу, шёлестыть,
Мовъ звить въ байраци вые осоружно.
И я одынъ, безъ тямы, мыхохить,
Немовъ затерплый весь, иду байдужно...
Куды? по-що? Хиба не все одно
Тому, хто зъ рукъ згубывъ свое стерно.

Туманъ и мряка.. Шляхъ ще бачуть очи,
Але гаи, осели и лугы,
Немовъ завій жалобный, сумракъ ночи
Вкрывае вже поволи навкругы.
Зъ густои мрякы, буцимъ поторочи,
Снуються дывни вытворы нудьгы;
До мене лынуть, простягають руки,
Я бачу ихъ, я чую спивъ и гуку...

Ни, то не спивъ. То нибы щось квылыть
И скыглыть, мовъ пидстрелена пташына,
Щось хлыпае, и стогне, и крычыть,—
Голосыть, мовъ охлялая дытына..
Та що-жъ воно? Стривай... Цыть, серце, цыть!
Се-жъ у тоби озвалася самотына,
Озвалыся нудьга твоя и жаль
И давня, нерозважена печаль!

Вгамуйся, серце! годи, схаменися..
Та ни,—вже зъ усть зирвалыся слова:
„Гей-гей! чы е хто въ лузи—озовыся!
Чы йе де въ свити ще душа жива?
Гей, люде! де вы? Чы перевелься,
Чы васъ пожерла пустка свитова?!

Рятуйте! проби!.. ось я тутъ конаю..
Жыття, жыття—чы пекла а чы раю!..“

Никого. Темно. Марный покликъ мій..
Хочъ бы луна озвалася до мене!
Едыный видгукъ въ темряви ничній —
То подмухъ витру та выття скажене..
Иды-жъ, зновъ миряй шляхъ далекий сый
И зновъ марнуй жыття свое злыденне!
Ни щыросты, ни теплого сливця —
Нудьга, нудьга безъ краю и кинця.. /

Невже-жъ всесильне царство Аримана?
 И навить идеаль жиночий мій,
 Та світла постать, серцемъ пожадана,
 Той любый вытвиръ таємныхъ мрій,
 Неначе зирка въ хвляхъ океана,
 Погасне, зникне въ темряви густій?
 Невже-жъ до вику мушу я блукаты,
 Нудыты свитомъ та чогось шукаты!..

Якъ тяжко жыты въ ти похмури дни,
 Колы нема де серцю видпочыты,
 Колы обсядуть думы нависни,
 Голодни, голи, мовъ цыганськи диты...
 Куды видъ ныхъ подитыся мени?
 Якъ страшно жыты, о, якъ страшно жыты!
 Скажений душу роздырае крыкъ,
 Стае на той часъ звиромъ чоловікъ.

О, ридна земле, люба моя нене,
 Чому, прыпавшы до твоихъ грудей,
 Я тилькы плачу, якъ дѣтя нуждене,
 А сыль не набираюсь, якъ Антей?
 Чому надія, що злетыть до мене,
 Щецае раптомъ геть зъ моихъ очей?
 Чому наразъ я чуюся безсылый
 И падаю, мовъ той Икаръ безкрылый?

Ни, не тоби, знеможеній земли,
 Податы лики на мое знесылля.
 Сама ты вбога. На твой рилли
 Лышылося саме сухе бадылля!
 Де-жъ визьмешъ ты на боли та жали
 Цилющого та чаривного зилля?
 Гиркый полынь, болыголовъ, бурьянь
 Не втышать болю, не загоять ранъ.

Тебе я, земле, всю сходявъ до краю...
И ось теперь середъ твоихъ степивъ
Немовъ по кладовыщу прохожаю,
И биль души, сей выплаканый спивъ,
Въ своихъ сумныхъ октавахъ выливае..
Але чы жъ выллю весь? ба, шкода й сливъ!
Якъ море, що хвылюе, не згавае,
Такъ винъ кинця и спочывку не мае.

Петро Карманськый.

Зъ запысокъ самоввйця.

I. Въ дорози.

Хвылое вырь. Судно бижыть.
Туманъ гнитыть—душа пьяніе.
Громада хвыль квылыть-кыпыть...
Прощай, прощай навикъ надіе!
Зростае сумъ, нудьга вьялыть
И сердце терпне-чахне-мліе.
Обрій зныка... Судно бижыть...
А шумъ реве: прощай надіе!
Туманъ росте. Веселка мрій
Ятрыть чутте: душа пьяніе...
А вырь реве: прощай, надіе!
Страшне судно! спыныся! стій!
Дримае все... Лышь зирка тліе...
И хвыля мчыть. Прощай надіе!

II. Якъ тинь снуюсь...

Якъ тинь снуюсь. Заципъ весь жаль,
Лышь рынуть слизь потоки.
На грудяхъ—мовъ важка скрыжалъ;

А сердце тне, сверлыть печаль
Та рве, якъ шумъ потоки.

Вона пашыть, вона гнитыть,
Дратуе нервы злісно,
Якъ жаръ пече мене, вьялыть...
А сердце мліе та щемыть,—
Души такъ тисно! тисно!

Тривога, жаръ, гроза, сумнівъ...
Озвалысь давни боли.
Въ души горыть запеклый гнівъ —
Навищо це зивьявъ, зотливъ
Зеленый лотось доли!..

III. Маивка.

Цвितуть сады, куе зозуля.
И зъ чорныхъ хатъ снуються зморы —
Рабы чепигъ. Зъ-пидъ вй чорніе
Дримучый сумъ, безодня горя.

Глухи на все. Нудьга видбылась
На выдахъ ихъ тавромъ тривоги.
Блиди, прыбыти, вьяли, хори —
Воны заледвы тягнуть ноги.

По нывахъ бродять. Вистре плуга
Втялось—зитхае сира скыба...
Зитхае тяжко... дышуть кони..
Визъ плаче-стогне: хлиба!.. хлиба!..

IV. Совість.

Ты зновъ идешъ, вистунко муки,
До мене, въ храмъ мого страждання?
Душа тремтыть. Зловищи звуки...
Цыть, цыть! Се що? Немовъ стогнання
Въ ритмичнимъ выри рынуть, рынуть,
Якъ шумъ дибровы. Нервы стынуть,
Холоне кровъ, а мозокъ ные...
Туманъ-гроза...

О, горе! горе!

Якъ-що въ пустимъ нутри завые
Упырь сумлиння!.. Люта змора
Свердлуе душу, ссе безъ краю!..

Ой, проби! плачу я, рыдаю!..
Цыть, сердце, цыть! Настане хзыля —
Всю йидь викивъ: отрую глуму.
И лють скорботь, и дурь похмилля
Зиллю въ одну болючу думу
И кыну имъ—бруднымъ аскетамъ,
Всимъ тымъ уславленимъ поэтамъ
И всимъ шаленымъ самовбийцямъ...
Я взявъ ихъ скрабъ чуття и силу!
Усимъ катамъ и кровопыйцямъ
Наллю я кровы у могылу!..
Я—велыть муки! Я могучый
Незмирнымъ болемъ! Крыкъ болючый
Моихъ грудей зруйнуе пекло
И скризь лунатыме безъ краю!..
Я всіхъ ненавижу запекло!
Усе, усе я зневажаю,—
Гордую всимъ, всима нехтую!..
Лышень... Ой, проби! Я рыдаю?
Хылюся?.. Я!.. корюся, цилую
Сырую землю?..

Що се чую?
„—Жытте—мара. а тамъ—предвѣчна
Страшна безодня“...

Тайна мово!
Мовчы, молю, мовчы, цынична!
Охъ!.. Свитла! свитла!..

V. У ХРАМИ.

„Et demitte nobis debita nostra...“

Свѣчки горилы; дымъ кадыла
Зносився вгору; хоръ спивавъ:
„Тебе поемъ“ — цилюща сыла
Була въ тій писни. Спѣвъ лунавъ
И нисся надъ стовпы кадыла,
Генъ вгору до осель святыхъ,
Що бъ тамъ молитвою бренины...
Господь въ ту хвилю мазъ вступыты
Въ серця покірныхъ слугъ своихъ...
Поважна хвиля. Мовъ зъ мармору
Стоялы ковани ряды,
Ще разъ почулась писня хору;
Дзвінокъ ударывъ—вси тоди
Схылылысь доли..

Вси шепталы:

„—Просты намъ, Господы, просты...
Якъ мы врагамъ своимъ прощали,
Такъ Ты грихы намъ видпусти!..“
И тихо стало. Втимъ звернула
Очыци ясни та сумни
Вона до мене и зитхнула:
„И ты просты, просты мени...“
И я простывъ.

VI. Нічъ.

„Evadi, effugi, Spes et Fortuna, valete!
Nihil mihi vobiscum est, ludificate alios.“

Саркофагъ Л. Антонія въ Лютеранскій
музеи въ Римѣ.

Прощай, безодне слизь и мукъ!
Обрій стемнивъ, маякъ погасъ,
Довкола тьма... А тайный звукъ
Манить мене въ лыманъ до васъ,
Блаженни тины!

Добраничъ всимъ! Мени пора
Спочыть по довгихъ трудахъ дня.
Ворожий выхоръ, дощъ, жара
И проты хвиль важка борня
Зломылы сылу.

А що вловывъ? Оману мрій,
Гирке зневирре, сумъ и жаль
И биль по втрати всихъ надій
Та юныхъ сыль. Лышень печаль
Пиде за мною вслидъ.

Я визнавъ, яка жыттю цина.
Багацтво, слава—все хыстке;
Коханне, прязнь—тинь, мана.
Одно лышень въ жыттю стійке:
Терпинне ..

Але й на се забракне сыль...
Судно, спынысь! зверны въ лыманъ!
Цыть, сердце! Чуешъ зве зъ могылъ
Солодкий клычъ... Кругомъ туманъ...
Добраничъ!

Туркы.

Ритмична фантазія

Ивана Тым.

Неначе павычъ пышновбраный дрима на высокій горі вельчезнее мисто. Высоки будынки й маненькі хаткы и били, и жовти, и сини й червони—уси до горы прыпадають, немовъ то квиткы степови геть усіялы рясно високу могилу козацьку. Свитленьки виконця на простирь морський поглядають, генъ прямо на схи́дъ.

Одынъ я у хати своїй, що на самому верси горы. Дивлюся въ виконце, якъ витерь тиль-тиль колыває верхивли зеленыхъ деревъ. Дивлюсь на широкий морський крайовидъ, дивлюся, якъ зъ двохъ бокивъ море оточуе городъ увесь и якъ обійма його нижнымы тымы рукамы, мовъ маты кохану дытыну.

Далеко-далеко за моремъ зоря свитова погасае.... А скризь навкругы розливається свить якийсь билый, молошый, и тины кудысь изникають. Такъ свитло стае, такъ округа ясна, що немовъ на картини все бачу.

Скризь тихо. Я чую якъ въ досвітній тиши бьехвили морська въ кам'яніе набережжа, якъ глухо плескоче, немовъ хто зъ просоння у сні буркотить. Навколо, куды лише око сягае, въ цьому полусвिति не бачу ни де я живои истоты. Скризь мертво.

Та що це? Генъ тамъ на просторі ось повагомъ тысячы билыхъ голивъ вырынають на поверхъ зъ морської

безодни. Все вище та вище встають ціи тини-привидія изъ тыхого, сонного моря, немовъ мармурови статуи... Ихъ тысячи... безличъ цыхъ тиней... Встають вони дружно уси... вже по поясъ зъ воды выринають... И ось на морському поверсен вже стали у повний свій зрять... Все въ билихъ убранняхъ, обмотани головы билимъ, немовъ завываломъ турецькимъ. То билии турки у билихъ чалмахъ, у довгихъ, у билихъ одежахъ. Стоять на води непоручно зъ хвылынку, и разомъ безъ гуку та тыхо рушають на мисто. Идутъ по води, мовъ по крызи, тисными рядами, неначе-бъ то військо. А вже коло берега дилиться ривно на право й на ливо, на два величезни загоны. Идутъ по сагахъ вони й мисто обходятъ зъ бокивъ. А тамъ на пидгиррю за городомъ сходяться знову до-купы. Стоять одну мить... дали лизуть на гору и все пидступають до миста. Кругомъ суходилъ заступылы зъ усихъ трьохъ бокивъ и вже выхода зъ миста не стало никому: ни пышки пройты, ни обыйхаты конемъ. Стоять коло города билии турки, стоятъ непоручно, мовъ билии тини, у билихъ одежахъ, у билихъ чалмахъ.

Стоить такъ березовый листъ зимового тыхого ранку.

Я глянувъ на городъ, а тамъ уже дніе: скрызъ за-спани люде встають та поквѣломъ за дило берутся. Нихто зъ нихъ не знае, що сталося, нихто билихъ туркивъ не бачыть.

Ось тыхо на городъ рушають ціи билии тини. Идутъ навпростецъ, немовъ рыбы плывуть. Проходятъ вони кризь парканы, кризь стины въ домахъ, мовъ повитря. У кожнующу хату війшли и стоятъ собі мовчки.

Стоять и у мене въ господи, пидъ билимъ стинами, въ билихъ одежахъ, у билихъ чалмахъ.

Дывлюсь я на нихъ и дывуюсь,—ничого не тямлю.

Чы військо? Але-жъ неузброени турки... Війна? Не було-жъ бо и чути, що бъ хочъ зъ гакимиши григнуло. Нихто жъ не стае й въ оборони...

Та вразъ заворушылись турки въ господи мойй ..

успі замаяхалы рукамы, метнулыся вси по покояхъ. Безъ гуку та шпарко оплутують вси мои ричи якоюсъ прозорою тканкою, мовъ павутыннямъ. Усё застаецца на місци свойому. Ничого вони не беруть, лишь завзято працують и плавко рукамы махають.. махають...

Вразъ зниклы, мовъ въ землю пішлы.

Дивлюсь я й ничого не тямлю. Іду до вікна и тамъ бачу все мисто, немовъ на долони. Воно все оплутане такожъ тонкимъ павутыннямъ, усё скамянило, якъ въ казци.

Вже робыцца страшно мени. Пылійшій прыглядаюсь до всего и бачу, що справди все такъ воно е, якъ здавалось, що все павутыннямъ powyто. Я пробую звити одну яку ричъ, та не можу й рухнуты—такъ цунко держыцца вона. Я смыкаю вразъ скількы сылы, зрываю на-решти изъ столу, кладу на полицю.

Колы це, якъ стій, де не визьметься турокъ—мах-не рукавамъ своимъ бпылмъ и рухомъ тымъ вразъ мени свить весь затьмыть до нестямі... А скоро очутся я та погляну навколо, то бачу, що зъ столу узятая ричъ вже зновъ на столі опынылась, на тымъ самимъ місци. Тутъ я починаю уже розумити, що турки изъ хаты моеи никуды не йшлы, а зробылись усп невидыми. И боязко якось мени, непрыемно, и я почуваю, що турки за стыною въ мене стоять и холодомъ віють на мене. Не знаю куды мени й якъ уткаты видъ ныхъ! Зъ страху починаю тремтити... А тамъ підкрадаюся тихо до столу, беру зъ нього білий папіръ и сидаю писаты лыста, що бъ податы нымъ звистку про себе до вірного друга, позваты його, роспытаты, чи скризъ таке діеться въ мисти? Лыста напысавъ, закладаю въ коверту и тилькы почавъ запечатувать—вразъ несподивано білий рукавъ невидымого турка майнувъ и свить мени зновъ затуманывъ...

Якъ тилькы очунывся, заразъ побачывъ: лежить передъ мене зновъ білий папіръ на столі...

Погано та страшно стае зновъ мени и зубы уже цо-

котять, поза шкурою силе морозомъ. И я почуваю, ще вже доторкаються билин туркы до мене, хочъ ихъ и не бачу. И це доторкання для мене ще більшъ виразливъ, ніжъ помахы ихъ рукавичъ. Я чую, якъ мацають руки мене зъ головы ажъ до п'яты и зновъ до волосся. Стою, немовъ кары чы страты я жду: ось билий рукавъ промани и зновъ очмарить... Ой, якъ-бы покликать кого-небудь въ хату? Зновъ згадую друга свого. И що-ино його я згадавъ, якъ и винъ били мене.

— Мій друже єдиний, ой, якъ мені страшно! Рятуй мене, любий! Дай руку на вичне, свите побратимство...

Скыдає винъ зъ грудей свій хрестъ и мени подає.

Миняємось мовчки хрестами и тряхи цилуємось щиро...

Нѣ весивъ я надиты й хреста, якъ знову рука нависная майнула въ повітрі,—и я захытався, непритомный.

А скоро очутывся, зарази помитывъ, що хрестъ мій зновъ высыть на грудяхъ моихъ.

— Та що-жъ це таке? побратыма зъ роспуки питаю.

Стоять побратымъ передъ мене и дывыться поглядомъ тихо-сумнымъ, жалиблывымъ безъ миры. У поглядѣ тому вбачаю, що знавъ винъ зарання, що такъ воно й буде, якъ сталося.

Чытаю въ тямъ поглядѣ тихи слова:

— „Не бійсь, не лякайся! Воны, оци туркы, тебе не зачеплять, якъ що ты добра свого самъ не займатымешъ больше: не рушъ, не торкай. Не можна продаты, купыть, даруваты. Теперъ отутъ мертва краина, а ты ще живый... Ты умры!... Не живы, бо цього одного и не можна. И ни-що не поможе тобі. Якъ не вмерешъ, то нудьга та роспука тебе полонять, а душа заболить черезъ цюю однаковність вражинь, и ты виддасы тоди все доброхиты оцымъ туркамъ: екарбы свои, душу и тило. Тай примуть вони лышъ тоди, колы будуть до тебе прыхильны...“.

Чытаю у поглядѣ друга ци дыки слова, и обуренни въ серци росте и кыпить у душі мой дотисть...

— Дурныци плетешь еси, зрадыку лютий! Твій поглядъ такъи нависеный... видь його холоне въ души, стискае у грудяхъ, смага на устахъ запеклася... Изъ очей моихъ геть! Не дывися...

И вразъ побратыма не стало.

Мени уже робиться страшно-престрашно, ажъ сердце у грудяхъ холоне. А въ хати такъ тихо, що въ ухахъ гуде...

Пидхожу я зновъ до вишна и кыдаю поглядъ на море,—ажъ чую, се море прокынулось-ветало, се море гуде. Дывлюсь я на його: воно потемнило видь хмарь, не видко и клантыка неба-блакити, не знаты де й ранише сонце сховалось. И гнивнымъ зробилось море и страшно сердытымъ. Гуде воно дужче та дужче, гуде й починае ревты. И бье сыви хвыли обь берегъ сердито, немовъ выкликае до бою. И съ плескотомъ кожнымъ сердытом хвыли мене мовъ обухомъ хто въ голову бье, черкае холоднымъ ножемъ поверхъ мозку. Стою край вишна, мовъ прыкутий и рушытысь сылы не маю, не можу ніякъ не дывытысь на море бурхлыве, що зъ його мучители выйшли мои—невидымыи билии туркы.

А море реве-клекотыть, змагається, билимы хвилями бье въ кам'яніе набережжа сердито. И билая пина летыть геть далеко на городъ увесь. За хвилею билая хвиля бижить, одна одну немовъ спережае. — и гниви уси, и страшни...

Иде ось одна... иде и шумыть, вже до берега близько пидходитъ и билою пиною вдарыла въ берегъ, и высоко пина летыть, и пада, мовъ спитъ, на все мисто. И разомъ изъ цымъ невидыма рука черкае по мозку мене боляче...

Иде знову другая хвиля... ще здалека битую пину угору скидае... Та що це таке? На высокымъ хребти тои хвыли русалка якась, уся била, гондається стыха... у довгий, у билии одежи, въ чалми... Охъ, та це жъ знову огидливый турокъ! А хвыли иде и шумыть... Ударыла въ

берегъ и порохомъ легкимъ, кривавымъ тои турокъ у-мыть разлетився. И разомъ зъ тымъ выбухомъ хвыли мене ризонуло холоднымъ ножемъ.

Иде знову билая хвыля, несе на своему хребти знову билого турка. Злегенька земля стугоныть и тремтять... На мене видъ п'ять до лыця буцимъ снигомъ холоднымъ хто сыпле.

Слидкую за кожною хвылею, кожную зъ простору до берега стежу очыма и жду, колы хвыля сердытая турка обь берегъ ударыть. Не такъ боляче видъ удару того, якъ лячно та прыкро, бо сердце зъ страху замирае.

Ось хвыля шумыть била берега... вдарыла й порохъ кривавый на берегъ летыть. Куды винъ упавъ, я не бачу, бо бье мене въ голову й риже холоднымъ ножемъ.

Ось новая хвыля изъ недривъ морськихъ устает; гойдается турокъ на ній, рукавами махае... Ось вже коло берега хвыля... Видъ п'ять иде дрижъ по мени... Ударыла турка обь берегъ — и порохъ кривавый летыть...

Четвертая... п'ятая хвыля...

На всьому простори морському здїймаються хвыли якъ горы и пнияться й дыко клекочуть и кыдають высоко пину. На ихнихъ хребтахъ борикаются, борются зъ ными распучлыви билии турки. А море ще дужче реве, клекотыть и бье въ набережжа. И билии турки все бильше и бильше зъ безодни на поверхъ морський вырынають и бьются одынь обь одного, и въ хвыляхъ ховаються знову и зновъ вырынають, немовъ въ казани велычезнымъ кыпять-клекотять. Зъ роспуки рукамы махають, ногамы обь хвыли сердытии бьются... А витерь лютое, а витерь одежу ихъ рве и далеко шматкы видкыдае, размотуе ихни чалмы... И скризь завывала ти мають, мовъ прапоры били...

Чимъ бильшъ, чимъ гризнійшъ реве море, лютое и бье въ набережжа, чимъ дужче земля стугоныть, тымъ мозокъ мій дужче хтось риже, на голову пада ударъ за ударомъ помирно.

Вже берегъ увесь геть засыпаний порохожъ дрибнымъ, червонимъ, мовъ кровлю полытый. Мишаючись зъ бילו пиною, порохъ и червонить, и кровь ця у море стикае ричками.

Видь берега—море криваве, страшне; на простори — воно ще страшнійше!

Въ душа же мой наболилй пануе не страхъ, а роспука безкрайя, мй мозокъ болить видь ударивъ. а тило холодне немовъ завмира.

И ось ще велика-велика, девятая хвыля гуде...

Земля стугоныть, гуготыть, а у мене душа завмирае... Чы довго ще буде оце?

А хвыля до берега близьче иде та шумить. Въ обіймахъ и здоровезный пручається турокъ, руками и роздыра, зубамы грызе, скаженіе зъ роспуку...

А хвыля все близьче, все близьче...

Земля стугоныть и тремтыть...

Зъ важкымъ сылкуваннямъ заплующую очн. абы вже ничого не бачыть и жду, завмираючи серцемъ...

Ось заразъ девятая вдарыть великого турка, та такъ вже ударыть, що городъ провалыться весь и я полечу у безодню.

По тилowi всьому вже холодъ смертельный иде, и сердце уже не колотыться въ грудяхъ—спынылось...

Вразъ море скажено ревнуло, земля застогнала, уся сколыхнулась, струсылась и вдарыло щось мене въ голову такъ!.. що прокынувся я...

Петро Карманський.

Судъ.

/
Якъ въ пантеры очи сяють,
Вси въ одно: давай! давай!
Власну душу вырвы, дай!
Серце багне, змыслы грають.

Дране шмаття зъ пличъ здырають;
Бога молять: дахъ, охъ, дай!
Зъ пустый сусидський край
Братню кровь въ борни спывають.

Сыла сіе тьмы полуду,
Скризь гуля страшный вампиръ...
Бачъ, Всевышній! твій це твиръ?
Свить сповывся въ чорну тинь;
Людь стогна, благае суду...
Боже, часъ сказать: аминь!

ЧАРИВНИЙ СОНЪ.

Святковий жартъ въ одну дію.

Михайло Старицькій.

Дієви особи :

Леся—молода панночка, сирота.

Кость Романчуць — молодой чоловікъ, колышній студентъ.

Марына—стара бабуса, нянька панночки.

Король—остаркуватый.

Коралева—огрядна, пышна.

Мажордомъ—пидтоптаний князь.

Ханенко.

Нимецький принць.

Невидомый лыцарь.

Катря—подруга панночки-короливы.

Прыдвирна старша пани—та-жъ няня.

Симъ прыдвирныхъ панночокъ.

Джура 1-й и 2-й—хлопци-пидлиткы.

На всихъ убрання,
подибне до малюнкы
кывъ на картахъ.

Вси тры—юнакы.

Прыдвирни, драбанты, сурмачы й каты.

~~~~~

Діється въ наши часы.

=====

Проста порожня кимната. Зъ мебелизъ тильки стіль та крисѣлко. На стани висѣть кобза. Ничъ.

ВЫХИДЪ 1.

Леся, сама.

(Входить зъ свѣчкою, ставитъ її на стіль, а потимъ и другу, незанилену; кладе ще й дзеркало: обдѣлена у звержню догу одиже—рошонду або-що).

Брр! Холодно... Не топлять... Е, дарма!
Ахъ, якъ давно була тутъ! Кладовищемъ
И пустою безъ його хата ся...
И кобза тутъ? Забавиться... тра зняты...

(Здійма й прирає.)

Якъ винъ на їй чудово колысь гравъ!
О, задзвенить вы, струны мои, стыха
И донесить до його въ далыню
Мои жали, мою нудьгу-грызоту!..

(Гра. Повеа.)

Не слухають си струны рукъ моихъ...
А якъ йому ласкаво промовлялы...
Якъ винъ спивавъ сю писню чаривну!
(Почынає тихо спивати, дѣли голоскийшъ).

Ой, не цвѣты, жовтый крыне,

Ни въ день, а ни въ ночи...

Ой, де-жь то мій мылесенький,—

Не бачу на очи?

Ой, не шумы, дибровонько,

Кучерявый гаю;

Упустыла голубонька,

Та вже й не піймаю!

ВЫХИДЪ 2.

Леся и няня.

Няня.

(Въ очинку й старомоднымъ жалити до земли.)

О, такъ и есть!... У пустци... Лыхо тяжке!
Та ще въ ночи! Тутъ образивъ нема,
А якъ нема, то и нечыста сыла
Кубло завести може...

Леся.

Не боюсь.

Няня.

Ой, не кажы: укусыть, не укусыть,
А наляка... Та що се? Слизоныкы
На очихъ?.. Все ты журышся...

Леся.

Охъ, няню,

Нащо мени життя?

Няня.

Та схаменись

И не верзы такого! Не цвила
И хоче вѣять.. Гай, гай! На що ти хмары
На провесни? То Божа благодать:
Окропыть дощъ пахучый теплый землю—
И все за нымъ вразъ оживе,—оттакъ
Точнисенько и твое горѣ...

Леся.

Ни!

Мого жалю не змирышь, не змиркуешь!

Няня.

Та-що ты! Охъ, було колысь—пройшло.
Якъ одружився тато твій у друге...
Покійнычокъ... ну, мачуха й дала
Себе всимъ знать! Тебе не долюбляла...
Все крывдыла... Але мынулось зле—
И въ титци Богъ пославъ тоби матусю

Леся.

Сырицьтво я оплакала свое
И жаль по нимъ у серци заховала.

Няня.

Що-жъ, журышся за Костемъ?

Леся.

Охъ, журуюсь.

И не всмихнусь до самой могылы...

Няня.

Ховай Христось! Та зъ чого жъ та напасть?
Адже жъ тебе любывъ винъ...

Леся (*зворушено*).

И покинувь!

Няня.

Не може быть, кохавъ винъ гаряче.
Було прыйду—то й мовы що про тебе.

Леся.

Ой, нянечко, риднесенька!...

(*Прыйіда до няни й плаче.*)

Няня.

Та що жъ

Тамъ сталося?

Леся.

Замовкъ и не озвався,—
Пивъ року вже минуло...

Няня (*хвита головою*).

Онъ то що!

Леся.

Умеръ вже, може, або й гирше...

Няня (*махае рукою*).

Годи!

Не знаты що: вже бъ звистку подалы,
Бо винъ п'ять литъ тутъ мешкавъ, наче родычъ...

Леся.

А, може, й то... Винъ признавався мени,

Що надъ життя... А я зъ стыда на жарты
Звернула все и зацурала ричь...

Няня.

То не гараздъ... Образывся напевно?

Леся.

Образывся... И зацуравъ мене!
Напевно вже поженыхавсь зъ другою?!

Няня.

То й цуръ йому! Бильшъ свита за викномъ.
А ты и пѣдругъ якось залишыла...
Пойихала бѣ до Катри...

Леся.

Хочъ вона

И подруга найшырша, а не хочу...

Няня.

Ну, то ходимъ: вже й спатонькы пора...
Я покладу тебе на лижко, вкрыю,
Благословлю и казку розкажу,
Якъ першъ було: отъ про царя й царивну,
Про мачуху, що думала звесты
Красуноньку, щобъ їй, бачъ, не мишала
Пышатыся, що хтила жениха
Закатувать...

Леся (*цилюючи няню*).

Ни, я не хочу спаты,
Зостануся и погадаю тутъ...

Няня.

Ой, лышечко! Тутъ наляка нечыста...

Леся.

Ни, байдуже. Я хочу конче знать
Свою судьбу... Його побачыть хочу...

Няня.

Выгадуешъ! Души въ мене нема...
Ся пустка геть на ѳдшыби, въ садочку...

Леся

Голубонько!...

(Прыгає до няни й приглублюється.)

Няня.

Ну, що жь! Сыды, сыды...

Я навкруги вже пантруваты стану.

(Поблаєсловизшы, нишла.)

ВЫХИДЪ 3.

Леся, сама.

(Запальє свичкы, ставыць просто себе дзеркало й сидає).

Ой, Боженьку! що зь нымь? яка прыгода?

Хочь бы узнать, довидатысь... А то

Невидання, непевність палять сердце...

Грызота, смерть! Ни вистонькы! Колы бь

Здолала я хочь прозырнуть до його.

Хочь здалека побачыты у мли!

(Замысляється.)

Або зла смерть, або розрада!.. Серце

Вь його було до всего запальне,—

Ну, й завело!..

(Павза.)

Зайшло мое вже сонце

И ничь лягла, холодна, глупа ничь!

Якъ всю мене, немовь тягарь той клонить...

(Потягається, схылює голову и промовля де-дали тихше й тихше.)

Зьявысь мени, мій соколе прудкий!

Зьясуй мени—чого ты нась покинувь?

(Павза. Дали невыразно, немовь кризь сонь.)

Якись страхы... Хтось... мае... роз-лучыть..

(Почынається тиха музыка. Панну клонить драмота, вона вагається, але нарешти схылюється на стіль и звалює одну свичку, потимь и другу. На кону темно, якъ въ льоху. По короткій павзи надіймається задня завеса и зьявляється

фантастична картина. Роскошный саф, китки, водометъ,
статуи. Видѣла величій палацъ. Творить мрамуровый
амбонъ зъ балдахыномъ и яркими слодамы; вори на амбони
два пышны кресла, а трохи выжеще ще одно. Мисяши ничъ).

— Сонъ. —

ВЫХИДЪ 4.

Катря (прывирнуто панно), а потимъ Леся (короливню).

Катря (озыраючысь нападъ).

Найпышнѣйша панно!

Леся (зъ-за деревъ).

Въ мыть,

Ось здѣйму-но оксамыть,

Бо ажъ душно...

Катря.

Слушна ричъ—

Чаривна та пышна ничъ!

(Зупиняється передъ статуєю Венеры и жиртовлыво спива.)

О, моя Кипрыдо!

Вчуй мои благання:

Лый за мылымъ слидомъ

Чары закохання!

Леся (входячы).

Вже й спиваешь?

Катря.

Що жъ зитхаты?

Не повернешъ тымъ утраты!

Леся.

Сядьмо тутъ.

(Сидать.)

Катрусю любя,

Якъ же зъ лыцаремъ Сабкомъ

Учынылась тоби згуба?

Катря.

Що жъ, кохалысь мы ладкомъ...

То бѣ то винъ кохавъ шалене.—
Я жъ сміялась: винъ до мене
Прыпадавъ и умливавъ,
Руку, сукню цилувавъ,—
Я жъ сміялась: въ його сльозы,
А мени то байдуже—
Прывабляла та й уже...
Разъ, якъ стали вже морозы,
Винъ прѣйшовъ та такъ и впавъ
На колина й заблагавъ,
Що бѣ я вмытъ йому призналась:
Чы винъ любый. а чы ни?
Вже й хотилося мени
Обійнятъ його й вагалась...
Вередливый, маешъ. жартъ...
Охъ, того було не вартъ!
Я пишла, мовъ королівна...
Винъ поблидъ, пидзвився гнивно
Й не вернувся...

Леся.

Ой, леле! Ну?

Катря.

Зацуравъ мене, дурну
И зъ другою поєднався.

Леся.

Свите, Боже правый зглянься!

Катря.

Що жъ я винна, а не винъ:
Выймы серце—змовкне дзвинъ!

Леся.

Ахъ, нещасна моя доля,—
Зацурала й я соболя
Зъ-за никчемнаго стыда.
А теперь винъ пропада...
Чы за жарты, за наругу

Закохався, може, въ другу...

Ой, пропаща я цилкомъ!

Катря.

Де жъ було се?

Леся.

Де мій домъ...

Катря.

Якъ твій домъ? Ты жъ у чертози,

Короля есы дочка:

Твоя мова наляка

Всихъ у насъ... О, знову сльозы?..

(Голубить її.)

Леся.

Я заледвы и жыва!

Катря.

Що жъ тамъ? Може голова

Заболила!

Леся.

Ой-ми, туга...

Колы щыра ты подруга

То втечимъ...

Катря.

Куды?

Леся.

Туды—

За моря, за сыни горы,

Де лежать степивъ просторы...

Тамъ мій красень, мое горе!

Я знайду його, знайду,

Перетну лыху биду

И покрывну: „ясень раю,

Я давно тебе кохаю!“

Катря.

Кынь и спогады тыхъ мрій,—

Туть лыцарства цилый рій,

И для тебе жъ воно зване...

Леся.

Мое сердце ные, вьяне...
Вси воны чужи, чужи!
Лышь учувсь одынъ-но голосъ,
Наче ридный, приязный...

Катря.

О? И хто жъ воно такый?

Леся.

Мое сердце на ножы...
Той же станъ и русый волосъ...
Але то одна мана!
Ой, минуле всё зрына..

Катря.

Етъ, кынь объ зѣмлю прымары.
Я покличу подружокъ (*Тяжкие въ долони.*)

ВЫХИДЪ 5.

Тижъ и прыдвирни панны.

(*Панны въ билыхъ сукняхъ и трояндахъ выбігаютъ зъ двохъ
бокавъ: Катря илзъ цюсь тешне.*)

Катря.

Що жъ, побавымось въ танокъ
И розвіемо ій хмары.

Панны (*до Леси*).

Слава ясній короливни!
Мы готови до послугъ.

Леся.

Вы мени вси за подругъ...
Васъ люблю я... Вси мы ривни.

Катря.

Погуляймо въ горы-дуба!

Панна 1-а.

Самымъ скучно, моя люба,—
Хочъ бы джуръ...

Панна 2-а.

А то й князька!

Катря.

Ой, выгадныця яка,—
Винъ магнатъ...

Панна 2-а.

До всихъ прынадъ!
Зъ намы бавытыся радъ!

Катря.

Онъ де старша наша пани,
Поховаемось зарани!

(Все ховаються по за куццямы й дрэвамы.)

ВЫХИДЪ 6-й.

Ти жъ и старша пани *(Теснина жъ няня, але пашчо вбрана).*

Ст. пани.

Де ты, красо моя?.. Отъ дивно...
Де жъ ты подилась? Озовысь!
Вбиратысь часъ, не якъ колысь,
А въ пышне сяйво, короливно,
Бо мисяць зйде до зори...
Та де жъ ты? Тутъ чы у гори,
Въ своихъ свитлыцяхъ?

Голосы.

Ось я! тута!

Ст. пани.

Та де жъ?

Голосъ Катри.

Я въ мыть!.. Тренъ ноги плута...

Ст. пани.

Моя яснійша, часъ-пора:
Изъ короливського двора
Вси рушылы на шану шыру
Велычнымъ лыцарямъ турниру...
Ходимъ!

Голосы.

А-говъ! А-а! Хи-хи!

Ст. пани.

Та де жъ ты? (*Оглядывается.*)

Голосъ зъ гурту.

Тутъ!

Ст. пани (*кыдається к турѣ й сюди*).

Де тутъ?

Голосъ Натри.

Ось Леся!

Ст. пани.

Що за мана? Пождить, лыхи!

Поскаржусь... Ну, вже попадешся

Ты, дзыкго! Ось я, ось я васъ!

Ей, годи съ жартамы, не въ часъ!

Голосы (*съ ризотомъ*).

А-говъ, а-говъ, аговъ!...

Ст. пани (*прожетома до ихъ*).

Я жъ васъ!...

Голосы.

Ой, проби! (*Тихають.*)

Леся (*выходячи*).

Не гнивайсь, любя пани...

Ст. пани (*заганавившись, сидуае*).

Ай,

Нема на ихъ, лыхыхъ, хворобы!

Такъ наманижылась! Тривай!...

Чому не йдешъ ты до скарбныци?

Тамъ ждуть своей чаривныци

Шмарагды, перлы, туркосы...

Леся.

Не стямлюсь я... Чудни часы...

А то зъ якои бъ то прычины?

Мене, едынои дытыны,

Дочки ясного короля,

Уси трималысь оддаля,

Лякаючысь новою мамы ..

Росла я потай, за замканы,
Якъ служба вбрана...

Ст. пани.

Те пройшло;
И оченятокъ твоихъ шкло
Вже не затемрыться слезою.

Леся.

Смієшся, пани, нади мною!
Хиба жъ та мачуха не звирь?
Мене ненавыдыть! Повирь,
Ии голублення лякають
Мене ще бильшъ, а ніжъ лайкы.
Оци заклыкани святкы
Напевно зле щось провищають.

Ст. пани.

Нема прычинъ твой грызоти:
У пышнимъ сяйви, въ яснымъ злоти
Зійшло вже сонечко весны
И вси жмаркы твои прогнало.

Леся.

Зроныла я гиркыхъ чымало
Зъ непереможного жалю...
Охъ, якъ я панію люблю,—
Здається бильшъ одъ мамы-тьоти...
Тилькы у пышнимъ симъ охвоти
Вельможна пани холоднійшъ,
А ніжъ у простому, ранійшъ...
Теперь боюся'якосъ пани,
А то бъ призналась... душу всю-бъ...

Ст. пани.

О, вустонька мои кохани,
Настане свято, колы шлюбъ
Розв'яже Леси вильно руки...

Леся.

Не завдавайте серцю муки:
Не выйду замижъ я... ни, ни!

Нема тутъ доленькы мени,
Бо той...

Ст. пани.

Хто той?

Леся.

Не можу, пани...

Е, що й казать!.. Та у жупани
Сюды и прыступу нема ..

Ст. пани.

Еть, кровъ шаліе... та дарма...
Онъ королева...

Леся (*подалась вгирьбъ*).

Охъ, мій кате!..

ВЫХИДЪ 7.

Тижъ и королева.

(*Королева зурывнула ст. пани и щось вышкоомъ размовляе зъ нею*).

Леся.

То, може, дыко, може, й грихъ,
А я не можу подолаты
Жаху—бодай то й моя маты,—
Въ ии очахъ йидкыхъ та злыхъ
Гадючихъ жалъ велька сыла...

(*Павла йогна.*)

Про те я нынькы, мовъ въ гаю...
Сама себе не пизнаю—
Немовъ зрослы у мене крыла...
Ой, голосъ, голосъ ажъ дзвенить
Въ мойому серци мылымъ спивомъ;
Його почула лышь на мыть
И захопылась отымъ дывомъ!...
Невже то винъ? Ой, Боже мій!

(*Замысливается.*)

Ни, то гирка омана мрій...

Королева.

(Наблизается и горда дивится на Лесю; та кланяется, цилуе руку и выходитъ, спустивши очи.)

Якъ ничъ! Кто я?

Леся *(ненежно)*.

Ваше Велычча,

Вы королю-огцю жона...

Королева.

А вамъ?

Леся.

Охъ, маты... *(На бикъ)* Сатана!..

Королева.

Ну, добре. Що жъ свое облычча
Вы одвертаете?

Леся.

Зъ страху ..

Мени вы...

Королева.

Ни, то ты лыху

До мене душу завжды мала...

А слидъ бы мачуху й любить!

Леся *(чуло)*.

Я ласкы, мамо, не зазнала...

Королева.

Ну, ось! *(Холодно цилуе.)*

Леся *(здринудась)*.

Чы жъ вирыть мени?

Королева *(ласкаво и жартливо)*.

Цыть!

Тебе я маю за дытыну,

До тебе серцемъ щырымъ лыну

И дбаю все про твй таланъ...

Леся.

Охъ, у очахъ мени туманъ...

Не стямлюсь я...

Королева *(ніяково)*.

Ну, перше, такъ,

Тебе цуралась я, а ныни
Я чуюсь матерью дытыни...

Леся.

Ой, леле! Якъ я рада, якъ...
Нехай посвидчать оци сльозы,
Що правда се...

Королева (*голубить її*).

Ну, отъ морозы

Й минулы вже и лито въ нась...
Але не гай ты, доню, часъ
И заслипы усихъ красюю...

Леся.

Що передъ вами, мамо, я?
Никчемна тинь...

Королева (*схвѣдно*).

Ты нади мною

Смієшся?

Леся (*щиро*).

Ненечко моя,

Йй-Богу!...

Королева (*розкриває руки*).

Ну, пида на лоно! (*Пестить її*.)

Сьогодня жеребъ твій. Сюды
Могуть - юнакивъ пышне кгроно
Увійде заразъ, такъ гляды:
Хто буде кращый зъ ныхъ борець,
Той визьме твій соби винець!

Леся (*примиди*).

Ой, згляньтесь, мамо,—того шлюбу
Не хочу... се жъ на смерть, на згубу!
Мени ще воля дорога,
Ще не натишылась въ кубельци,
Ще не прокынулась жага
Въ моимъ дивочимъ, чыстимъ серци...
Й за вами жаль...

Королева.

О, то пuste!

Та й чымъ знадне дивоцтво те?

Хе, заспиваешъ ыньши спивы,

Колы роскоши чаривлыви

Тебе огорнуть и спьянять...

О, раковання того стать

Така зваблыва! Мылування,

Обіймы, пестоши, стыскання...

Горышъ и мліешъ на вогни...

Надъ все—те щастя на земли!

Леся.

Охъ, лихо тяжке! Та правыцю

Виддаты можна лышъ тому,

До кого сердце...

Королева.

Етъ, дурныцю

Верзешъ ты: въ шлюби одному

Й розтопышъ паломъ його броню.

Леся (плаче).

Ой, мамо, мамо! Хто не любъ,

То зъ тымъ труною буде шлюбъ!

Королева.

То королівська воля, доню.

Не плачь! Я, може, й обороню,

Колы лыхый буде женихъ,—

Визьму на себе отой грихъ;

Але за тее поклянися,

Що безъ моеи воли ты

Ни зъ кимъ дружытысь не згодышся,

Хоча бъ женихъ бувъ до меты!

Леся.

Клянусь, клянусь! Тутъ на чужыни

Не може быть мени дружыны!

Королева.

То жарты... Охъ, имъ швидко край..
Ну, прибиратысь поспитай!

(*Ляся выходыть.*)

ВЫХИДЪ 8.

Королева (*сама-одна*).

Ни, выйдешъ замижъ безперечно,
И стане тутъ мени безпечно,
Колы хто кралю загребе...
Таки я здыхаюсь тебе!

(*Шовза*)

Пры ій краса моя—брудота,
Пры ій ховатысь мени тра...
Й ни що не сплямыть того злота—
Ни бись, ни знахорка стара!
Ще кращою стае шо-дныны...
Ой, я ненавыджу іі,
И збудусь подлои дытыны!
Такъ, шлюбъ... На выгадки твои
Мы зъ королемъ и не завважаемъ
И до винця тебе ще звяжемъ!

(*Павза.*)

Але жъ мени прыгода й тутъ:
Ну, шо, якъ той, кого жадаю,
Ій жеребъ,—я жъ ришуся раю?
О, смерть тоди! Всьому капуть!
До нього серце прыкыпило
И занялося мое тило
Вогнемъ жерущымъ. Виддала
Я за корону свій виночокъ,
И ось марніе мій выдочокъ:
Зъ старымъ все серденько звела!
Зъ нымъ—заразъ вянуть порывання,

Палка, жадибна моя хить
Не будыть дида и на мыть,
А выклыка лышъ позихання...
А ласкы! Быр-р-р... Бодай не знать!
Я хочу жыты и кохать!

(Зъ скаженимъ заналомъ.)

До васъ вдаюсь, пекельни сылы,
Що бѣ нижъ до помсты насталылы!
Не дамъ його, не попшу,—
Себе и ихъ занапашу!

(Чуты сурмы.)

Король вернувсь... Стричаты треба...

(Пиццла була и зупынылась.)

О, жду теперь я пекла й неба!

(Хутко выйшла геть.)

ВЫХИДЪ 9.

Леся й панны.

Леся въ корони й діамантахъ, а панны въ винкахъ, зъ до-
гымы поясами.)

Панна 1-а.

Чудо, чудо! Пышно! Ахъ!

Панна 2-а.

Певно, всихъ обійме страхъ
Видъ блискучои красы!

Катря.

О, богыня ты еси!

Панны (оточають Леся).

Наша красна короливна
Сонцю праведному ривна,
Липша яснои зори.
Що блискоче угори!

Леся.

Вы, подругы мои щыри,
Помыляетея въ мири,
Выхваляючи мене...

Катря.

Тебе щастя не мыне,—
Отъ вернулись уже съ поля
Пышни гости...

Панна 1-а.

Твоя доля!

Леся.

Вамъ виддаты рада всихъ!...

Панна 2-а.

Не зречуся!

Катря.

Отъ, на смихъ,

Закохаються въ насъ зайви,
И зигриємось въ ихъ сяйви!

Панны.

Дай-но, Боже—то не грихъ
Намъ зажыты ти роскоши,—
А чы жъ мы, пакъ, не хороши?

Леся.

Вси зваблыви и струнки,
Мои пышни квитонькы!

Катря.

Ну, тепера звелычаймо
Ясно-можну молоду...

Леся.

Вы наклычете биду!...

Панна 1-а.

Ну, такъ въ коло погуляймо!

(Вси оточають Леся: то звывають, то роззвываютъ надъ нею серпанковы поясы и, легесенко вышнующыся, водять танокъ.)

Панны *(спивають)*.

Ой настала вже пора —
Мисяць зъ неба вызыра,
Грае въ сыняви долинь.
Сриблыть кытыци маслынъ.

Розкрываются квитки,
Прокыдаются мавки.
И въ блакыти цилый рій
Чаривныхъ, хвылястыхъ ирій!
(Тыда струнна музыка и танокъ.)

Панны (спичають.)

Всюды сяиво и краса,
Зорыть перламы роса,
Лысть шепоче таинну
Про нагирную луну,
Котыть хвыля видъ лугивъ
Соловейка любый спивъ...
Змовкъ, замыслывшыся гай,—
Вабыть щастямъ тихый рай!

(Фантастична музыка. Панны спичають и роспи-
таються въ коли. Квитки приватно кывають, и весь сядъ за-
свѣтився казковымъ сяйвомъ, а надъ Тесею промѣня аже
грае.)

ВЫХИДЪ 10.

Ти жъ и два джуры.

Джуры.

Яснійшый круль!

Катря (на бикъ).

Соломы куль!

Панны (до джуръ).

Ходить сюды

Вы, молоди!

Ну скикъ та скокъ—

Ведить танокъ!

(Хопаютъ ихъ и тинуть за руки въ коло.)

Джура 1.

Ой, проби!

Джура 2.

Гвалтъ!

Не въ часъ той жартъ!
Ой плаче мій
По паннахъ кій!

Панна 1.

Погрозы? га?
Стривай, черга
Й за намы буде на хлопьять:
Не занесты видъ насъ имъ пъять!

Катря.

О, ихъ хымеръ
Не ошажать;
Мы и теперь,
Дамося знать,
Якъ насъ, красунь, знеповажать!

Панна 1.

Намняты боки имъ у-щерьт!

Панна 2.

Защилуваты ихъ на смерть!

Вси *(цикадичысь)*.

Ловы! Хапай!

Джуры *(тикають)*.

Каты! Ай-ай!

(Цанны ихъ ловлять и починають щилуваты. Гвалтъ. Смихъ.)

ВЫХИДЪ 11.

Ти жъ и Мажордомъ.

Мажордомъ.

Ой, Содома и Гомора!
Чыныть бунтъ оця дитвора!
Гу, гу, гу! Мои цыцани!

(Ганяється за ними.)

Ошалилы а чы пьяни?

Е, за сее вамъ джа-джа!

(Чмокае губамы, нбы щилуе.)

Панны.

Що за пивень похожа?

Гей, тепера

Мы обсмычемъ йому пера!

(Шартають його.)

Мажордомъ (одбываються).

Ну, ну,—годи!

Васъ на шкоди

Я піймавъ,

То дывиться,

Схамениться,

Що бъ мовчавъ!

Бунтовнычи

Ваши ричы

И хто зна?

Може, скрита

У васъ справа

Погризна?

Панна 1.

Охъ, цікава

Наша справа,

Але зась!

Хочъ заплаче,

Не побаче

Ии князь!

Мажордомъ.

Що се?

Панна 2.

Шарфа.

Мажордомъ.

Ну, а тамъ же що?

Панна 2.

На, на!

Одступиться,—то вже наша таина.

Мажордомъ.

Але то небезпеченство?

Панна. I.

Ще й знаднѣ:

Дидугана у могилу зажене!

Панны.

Ха-ха-ха, хи-хи (*Обламываютъ ноги, крутятъ и такъ иныи.*)

Мажордомъ.

Ой, годи!

Натря.

Ха, ха, ха!

Наберешся зъ заны, княже, ще гриха!

ВЫХИДЪ 12.

Ти жъ и король, драбанты и сурмы.

(*Сурмы. Драбанты ставятъ коло трона. Все образуетъ стыхлы, стали шпалёрамы. Зъ бокувъ появляеть шляхта. Панны стали лежурно по слодагъ. При появи короля вси низько кланяються и ставятъ таволомъ.*)

Король.

Витаю всихъ!

Вси.

Викъ довгий!

Король (*до мажордома*).

Якъ?

Мажордомъ.

Все благоденствуе!

Король (*потыри руки*).

Отъ любо!

(*Тыхо.*) А гроши?

Мажордомъ.

Всихъ оципывъ ляхъ...

Король.

Заставъ хочъ закромы...

Мажордомъ.

Сугубо?

Гараздъ. *(Ии бикъ)* Въ застави все зерно!

Король *(до нього)*.

Тра пидмастыты намъ стерно...

(Пидходять од Леси.)

Ну, зирочко? Моя зозулько сыва!

Наставъ твій часъ и сповныться судьба.

Лesia.

Охъ, отче мій, короно святоблыва!

Про щастя жъ винъ своєї дони дба?

Король *(голублячи їй)*.

А вже жъ, а вже жъ...

Лesia *(накло)*.

Продовжы, Боже, лита

Його вельчнocyтy отця и короля!

Король.

О, въ мене ты! Вся розумомъ пови́та,

И хочъ дочка, а правда дозволя

Сказаты всимъ: нема ниде картыны

Подибной до нашої дытѣны!

Чоло—якъ лидъ, а кучери—якъ дымъ,

А оченькы—то блискавки и гримъ...

Перлына ты въ мой ясній корони!

Королева.

Та годи вамъ плесты хвалы до дони,

Бо святу часъ... До трону вже ходимъ!

Король.

Иду, иду... не помылюсь... я знаю.

(Иде и сидає на трони; королева те жъ.)

Королева *(сидаючи)*.

Всихъ спов. стить по дазньому звичаю.

Король.

Ага, наказъ!.. *(Голосно.)* По Божій благодати

Мы волымо, що бъ и въ дворци и въ хати

Вси видалы: хто въ справи сій згола

Суборцивъ всихъ на слови подола,

Тому въ жинкы оддамъ я королівну

И нашихъ дибрь ще половину ривну!

Вси.

Хвала, хвала! Ото наказъ, —

За його й бытыся якъ разъ!

(Грукать въ сурмы.)

Мажордомъ.

По Божій милости и ласци короля,

Хто въ справи сій суборцивъ подола, —

Тому виддасть король цю королівну,

А въ посагъ дибрь ще половину ривну!

Вси.

Хвала, хвала! Усимъ въ тямкы.

Теперь сталить-но языки!

(Поручъ зъ Лесю стоять: мажордомъ, а змаетъ старши панн; надъ мажордомомъ королева, й нѣже Катря; панны по обиручъ по сходихъ до самого дол.)

Хоръ *(співа).*

Слава, слава королю

За дочку його, зорю!

Слава! Слава!

Мажордомъ *(до Катри).*

А мени дай жвавыхъ днівъ,

Що бъ я зъ панною шаливъ!

Катря.

Що бъ попавъ зъ колоды въ ривъ!

(Грукать сурмы, слышно "Слава!")

ВЫХИДЪ 13.

Ти жъ и суборци: ханенко, принцъ и лицарь.

(Стають суборци по черзі, але лицарь такъ, що його не видко поки що Лесю.)

Мажордомъ *(королю).*

А мовы якъ? Чы допустыть приватни?

Король.

Про мене...

Мажордомъ.

Гм!.. А скажуть що заштатни...

Пидпсюрныкы?

Король.

Яки?

Мажордомъ.

Хочъ и мудрець?

Король.

Якъ знаешь... Охъ, колы на ихъ кинецъ!

(Тыша. Король подие знакъ рукою. Мажордомъ щось шепоче кожному суборцеви.)

Ханенко.

(Выходитъ впередъ пернымъ и, прирпичуы стыха на зурни, поводитъ очыма на королівну.)

„Тамъ, де мисяць повывъ въ срибни шаты млу пыш-
ныхъ долынъ

И знялось изъ садивъ-вертоградивъ пахуче дыханья,
Що здурманыло кровъ чаривною красою хвылынъ,—
Тамъ родылась жага и злылася зъ захватомъ коханья...
Чы ты знаешь тей край, де голубыться збещений

Нылъ

До розпаленыхъ скель и шепоче про ласыво пьяне?
Де шаріе смоква и дымъ вється зъ нагирныхъ
кадыль

Та въ блакыти ясній пидъ проминнямъ леліе и тане?
О, роскоши тамъ скризь.. Але ты надъ уси чаривна!
Срибношатый—Лыванъ, а билійшъ твое чоло Лывана:
Палкый—колирь трояндъ, вабыть всихъ та краса за-
пашна,

Але вустъ твоихъ палъ—запашнійшый трояндъ Да-
гестана;

Ой, тамъ зори ясни и пыша зъ-мижъ ныхъ мисяць
блидый,

Але очи твои за ти зоры яскрави—яснійши...

У пустыни палкій тишуть душу джерела воды,—

Але перса твои солодошивъ и втихы повнійши...

Огрядна и струнка мліе пальма на злоте писку,—
Але їй не достать до прывабъ твоего дынного стану;
Повень лотось тайнъ мижъ лататтямъ въ прозоримъ
ставку,

А въ твоихъ тайнахъ бильше вабъ и жаты и дурману!
Ты—богыня красы, ще якои не бачывъ Эдемъ!
У обіймахъ твоихъ и зростають, и гнуть порывы...
Будь моею ханымъ и прылынъ въ тій баечный
харемъ:

Напьемось мы чаръ и замремъ у росюшахъ, ща-
слыви!

Король.

Ху, пышно якъ!

Королева.

Чудово! Захватльво!

Я ажъ тремчу...

Король.

Надила бъ хустку...

Королева.

Ай,

Хочъ не дратуй, никчемо!

Мажордомъ.

Палко, живъ!

Отъ въ очихъ мовъ всихъ вабъ жиночыхъ рай:

И рученькы и вустонькы и цяци...

Ухъ,—жыжа!

Катря.

Вамъ усе теперь за лидъ!

Король.

Пресвитлому за його славни пращи,

За пышну ричъ ясу воздаты слидъ!

Мажордомъ (мхае.)

Слава!

(Сурмы грають.)

Вси (спивають)

Слава пышному ханенку,

Слава, слава на весь свить!
Хай живе й пыша у ханстви
Всимъ на втиху сотни литъ!

(Король подає знакъ рукою, и выступає принць.)

Принць *(промовля нидь струны лютий).*

„—Ни, не захватъ солодкого зомлиння,
Не пестошивъ пекучая жага
Зъясують намъ ти чаривни болиння,
Яки любовъ видъ серця вымага...

Кохання—спивъ, зольоть души, не тила,
Зоря з-за хмаръ, веселка дощова;
Вона ростыть у насъ незрими крыла
И до краинъ безкрайнихъ порыва.

Душа болыть въ холодній самотыни,
Рвучысь що-мыть зъ земныхъ важкыхъ зализь...
Вона жада порады и дружыны,
Жада роскъшъ въ багатти спильныхъ слизь...

Зи мною ты, моя красо-богыне!
Що мовыты? Душа у насъ одна—
И цилый свить у нашимъ оци гыне,
И свить новый, баечный вырына.

О пышна ничъ! Ты появляешъ мріи
И неземни красы въ прозорій мли...
Якъ чаривно генъ пр чини блидіи
Мережевомъ срибляться по земли...

Въ обіймыща сплелысь сутиней зграи,
Отрутою пашать нични квиткы,
И шепотять про втихы въ темнимъ гаи
До мисяця закохани мавкы.

Все повно чаръ и вырастаетъ зъ миры...
Мынуло зъ прыйдешнимъ излылось.—
Душа зорыть въ дытыннимъ сяйви виры,
Бажається незбутнього чогось...

Зриднылы насъ незмыслени хвылыны
И захваты роскошивъ неземныхъ:
Вчуваються намъ спивы янголыни
И тихый дзвинъ струнъ легкихъ, золотыхъ.

Моя красо, мое святе кохання!
Зъ тобою я зилью свое жыття,
Тоби виддамъ уси свои бажання,
Въ тоби знайду весь свить и вси чуття!

Король.

Охъ, солодко! Душа ажъ лынѣ въ рай!

Королева.

Колы бъ хутчѣй!

Мажордойъ.

Мавхы? Гм! Те жъ картыны:

Стыскання душъ... бажання черезъ край....

Щось запальне...

Катря.

Утрить-но, княже, слыны!

Мажордомъ.

О, нависна!...

Король.

Гей, принцеви ясу!

Мажордомъ.

За души... ничъ и за мавокъ красу!

(*Махае хусткою. Сурми грають.*)

Вси (*хоръ*).

Слава принцеви-могути,
Слава, слава на весь свить!
Хай пыша въ немецкимъ панстви
Всимъ на втиху сотни лить!

(Король подає знак—виступає лицарь.)

Леся (зобачивши його, тихо).

Ой, Боже—винь! Мій другъ, мое життя!...

Ст. пани.

Не гомоны! Онъ зорить королыха!

Леся.

Я зъ радощивъ загину... безъ пуття!..

Ст. пани.

Е, зъ радощивъ того не буде лыха!

Лицарь (притираючи на кобзи, промовляє)..

„— Ни, ни, не те! Любовы сыла
Необорыма и мицна.

Вона весь божый свить скрасыла
И нымъ орудье вона!

Вона е проминь веселковый,

Що благу спильному спрія:

Кохання тане въ тій любови,

Любовъ въ коханни тимъ буя!

А ваша втиха—засдристь, рвія,

Хымерна хить и гвалть ножа;

Вона себе лышь поважа,

А ыншый свить їй зайва мрія...

Хочъ завалысь, хочъ пропады—

Коханцямъ мало въ тимъ биды!

.....

Моя жъ любовъ е зо всимъ друга:

Прыхылъ до люду, до бедахъ,

Якыхъ призначення—наруга,

Нужда, страждання, праця, страхъ,

Яки добра повикъ не мають,

Яки видъ голода коңають,

Для сытыхъ все виддаючи,

Навить спочынокъ у-ночи,

Якыхъ блиди, нужденни диты

Не знають забавокъ, смиху,

И вьянуть въ хливи чы въ льоху,

Мовъ пидь серпомъ поныкли квити,
Яки-но чулы день-у-день
Прокльоны й слёзы своихъ нень!
Моя любовь втышае муки
Борцямъ и въ мисти и въ сели—
За благо всихъ, за свить науки,
За спильне щастя на земли...
Онъ глянь... Пры лампи, у кимнати
Сыдыть, немовъ зъ хреста изнятый,
Хымерный тружень; голова
Йому схылылась и слова
Лягають кровью на папери...
У грудяхъ клекить, стогинь, хрыпъ...
И чується жиночий хлыпъ —
Хтось плаче, выйшовшы за двери...
Йому жъ байдужый смерты жажъ,
А слёзы щастя на очахъ!
А генъ—вищуля красномова
Братерства близькои зори.
Вона несе бездольцямъ слово,
Що гвалту згаснуть вивтари...
А ти бездольци темни, дыки
Ии жъ волочуть до владыкы
И, мовъ буруны нависни,
Ревуть: „ропны ии, ропны!“
И жаромъ вогныще палае...
И стогне всюды темный братъ...
Не вже жъ до слизъ його, до втраць
У насъ и жалощивъ не мае?
О, ни! Людыни взагали
Мы виддамо свои жали!

.....
Нехай же зильється кохання
Зъ любовью въ спильци лагидній
На вирне, дружне побратання,
На звязокъ чесный та святой!

Нехай душа твоя, круливно,
Примусить насъ любить всихъ ривно
Й виддаты щиро ту любовъ
За ридный край, за ридну кровъ!
О, въ спильци тій е творча сыла:
Вона эжене неправду причъ,
Вона розвіе темну ничъ
И всимъ дасть воли й щастя крыла..
Бо та любовъ—е свить у мли
И одслидъ Бога на земли!

(Вси въ захваті. Чутно тихо: слава, слава...)

Король *(въ слюзахъ)*.

Звытяжець—лицарь мій коханий.
Наибільше славы йому й шаны!

Вси *(хоръ)*.

Слава викъ йому лунай!

Жде звытяжця нагорода.

Жде пошана, щастя й рай...

Слава, слава!

Король вставъ и пидійшовъ до дочки. Королева лютує; до неї пидходить мажордомъ и про щось шепоче. Тимчасомъ музыка грає на привитъ. Лицарь прыгада на вколшикы передъ Лесею; та надива йому лавровый венокъ.)

Лесья.

О, мій суджений, мій раю!

Король.

Васъ, диткы, благословляю!

(Лесья тежъ стає навколшикы.)

Вси *(спильнымъ гуртомъ)*.

Боже всесылный,

Розжены имъ хмары,

Даруй викъ щасливый

Для новои пары

Имъ на втиху,

Намъ на радисть.

Слава, слава!

Королева (*зривається*).

Не дозволю, зроду ни—

Ій дистатысь сатани!

Король.

Що жъ гвалтуешъ ты на ново?

Я жъ подавъ круливське слово!

Мажордомъ.

То пuste: минять наказъ

Ваша воля хочъ сто разъ!

Король.

Але въ чимъ же тутъ прычына?

Королева

Лыцарь вашъ е зла лычына!

Леся.

Мамо, згляньсь! Твоя же дытына!

Безъ його я заразь вмиру...

Королева.

Чулы байку цю стару.

(*До Леся*) Одсахнысь!

Леся.

Ой, зглянься, мамо!

Король

Хто жъ винъ е?

Королева.

Злочынець прямо!

Рвань бунтуе на панивъ..

Адже чулы його спивъ?

Король.

Такъ, слова якись понури...

Мажордомъ.

Не булы вони въ цензури!

Королева.

Винъ убыты насъ хотивъ!

Король.

Гвалтъ! На Бога!

Лыцарь.

Марный гнівъ!

Ваша ясність! запевняю,
Я покирнійшый зъ сынивъ.

Леся.

О, я душу його знаю!

Вси.

Молимъ вси мы короля,
Найяснійшого можуть!

Ст. пани.

Хай карать не дозволя.

Королева (до Теси).

Одсахнысь, кажу! Ой скруту
Я завдамъ!.. (Голосно.) Та ща тамъ? Винъ
Зъ бунтаривъ бунтарь одынъ!

Король.

Ай!

Мажордомъ.

Ой!

Королева.

Ей, кажу въ останне,—
Кынь! Не то—закатування!

Леся.

Ни, не сыла!

Мажордомъ.

Охъ, охъ, охъ!

Треба заразъ, щобъ винъ здохъ!

Король.

Гей, кативъ!..

Мажордомъ.

Воны въ чертози.

Леся.

Тату мій! Погляньсь на сльозы!

(Стає на колінахъ.)

Ст. пани.

Рады ненькы, що въ земли!

Королева.

Катувать його вель!

Леся.

Тату! Чесный винь!

Мажордомъ.

Пидданци

Найстрашнійшь таки!

Король.

У ранци

Йому судь!..

Королева.

Ни, смерть въ ту жь мыть!

Мажордомъ.

Я въ тимъ можу пособить.

Вси.

Ой, нема його выны!

Люту кару зупыны!

Королева.

Чуешь,—бунть!? Катуй, рубай!

Леся (кыдається).

Тату, тату! постривай!

Вбый мене! Не дамъ я! Ай!

(Страшный гримз, блискавка. Вся картина зныкла. Темно.

Зновз перша кимната. Леся въ снѣ жахається и стоїть.

Мелодрама.)

ВЫХИДЪ 14.

Леся, няня, и потимъ Кость.

Няня (одчыня тыхо дсери).

(Входить з свичкою въ руки.)

Ой, Боже мій! свичкы вже доли... страхъ!

Отъ и покынь: ще сталася бь пожежа,

А їй дарма,—безпечно соби спыть!

Кость (вызиря зза пиньки).

Та освітитъ, хочъ гляну я на квитку!

Такъ занудивсь, що ажъ зотливъ.

Няня (*освистує Лесю; вона жахається у сні*).

Охъ, охъ!

Отъ и вона зъ нудьгы та изъ гризоты
Звелась на тинь...

Кость (*наблизившись*).

Такъ не зреклась мене?

Ой, нянечко, яка жъ вона хороша!
Мовъ ясный свить ранковои зори,
Мовъ марево небесной блакыти,
Мовъ сяево веселкы чаривне!..

Няня (*всмихнувшись*).

Уже й почавъ! Такой же...

Кость.

О, навикы!

Няня.

Я розбужу... Мовъ стогне уви сні...

Кость.

Тривайте... я... онъ кобза коло нижокъ...
Заграю я... и писнею збужу.

Няня.

Ну, ну, дзвоны! Мытець ты, се я знаю...
Выгадныкы обое—смихъ и грихъ!

Кость.

(*Піднімає кобзу, прирає и стига спиває Лесину-жз писню.*)

Ой затьохкавъ соловейко,
Якъ зайшло вже сонце—
То жъ прылынувъ твій мыленький,
Стука у виконце!
Вставай, вставай, дивчынонько.
А чы жъ ты не рада?
Вже насъ щастя огортає,
Минулась розрада!

Леся.

(*Помалу прокидається и ритмомъ зъ просоння кидается на груди Костя*).

Не дамъ, не дамъ! Мене карай на смерть,

А не його!.. Ой, пережить не сыла!
Його люблю, кохаю надъ жыття,
Надъ цилый свить!

Кость (*обнимаю и плачу*).

Мій Боже, що я чую?

О, чаривна ты, чудо-дивна мить,
О, неземне, небесне раювання!
Видъ щастя я стеряюсь!..

Няня (*радіючи, обе руками обз полы*).

Отъ и край!

Леся (*процумавши*).

Ой, що се, що? Не сонъ, а дійсна зъява!
Охъ, лышечко, що наказала я! (*Вырывается*.)

Кость (*притыкаючи їй*).

Ни, не пушу,—моя теперь навикы!

Няня (*зъ смирно*).

Попалася!

Кость (*плачу*).

Дизнався правды я,

И щастя вже не выпущу зъ правыци!
Тобою жыть, тобою всихъ любить,
Виддаты жыття нещаснымъ рады тебе
И смерть прийняты, щобъ жыть тобою й тамъ!

Леся (*обіймаючи його*).

О, якъ тебе безмирно я кохаю!

Няня (*зворушено*).

Благословы Господь!

Кость (*плачу*).

Моя, моя!..

ЗАВИСА.

Павло Грабовський.

I.

Вы ждете писень видъ мене,
Та такихъ ище писень,
Що бь лякалось ихъ все темне,
Що бь свитавъ скорійше день.

Радъ бы я, браты кохани,
Заспиваты голоснійшъ,
Такъ у хмарахъ, у тумани
Не стае чомусь виднійшъ.

Черезъ те писень веселыхъ
И спивать не довелось...
Спивъ я горя повный келыхъ,—
Черезъ винця вже лылось.

Огорнули важко лита
Сумомъ душу молоду...
Тымъ не грае, що розбыта
Моя кобза—безъ ладу.

II.

ПЕРЕСПИВЪ.

Зворушывъ я въ серци муку,
Не найду журби кинця.
Бо побачывъ середъ бруку
Клаптыкъ свижого синця.

Зелененький клаптыкъ сина,
Що хтось вытрусывъ зъ гарбы,—
Се однисинька прычына
Мого суму та журбы.

Спогадалась ридна хатка
Середъ тихыхъ хуторивъ,
Коло гаю синожатка,
Степь зъ писнямы косаривъ,

И садочокъ, и струмочокъ,
Запашнесеньки квиткы...
„—Выйде въ люде нашъ сыночокъ!“
Шепчуть весело батькы.

Статысь паномъ—мріи гарни...
Але радъ бы я втикты
Видъ задухы у пысарни
Въ гай та, помы дни безхмарни,
Въ степъ зъ косою потягты!

Мыхайло Старыцкый.

I. До буривъ.

Хай тепера рыда моя кобза сумна,
Бо лунае прыгнеченыхъ стогинъ;
Але разомъ зъ плачемъ будыць мрiи струна,
Що не згасъ ище доленькы проминь.

Ии спивъ жалибный зве до зброи бративъ
На той бенкетъ кривавый, смертельный,
Де бѣ по вашихъ кисткахъ народъ збувсь кай-
данивъ.
Що надавъ йому ворогъ пекельный ..

И веде отой шляхъ до святыни святынъ,
Де зорыць ваша доля безпляма,
Де всякъ мае скропыць кровь: кожную ступинь,
Що бѣ дистатысь до ридного храма!

Хочъ не вы, а сыны одъ дверей пресвятыхъ
Розберуть и видкнутъ каминня,
И засвятятъ свичкы въ ставныхкахъ дорогахъ,
И осяють велычне склепиння.

И безъ ярмъ, безъ зализъ, зъ непохылымъ чоломъ
Ввійде людъ въ храмъ свій ридный, забутий,
И зъ слъозамы въ очахъ заспивае псаломъ
За бративъ, що погынулы зъ скруты,

Борячыся за край и за щастя ясне
Пидъ бычемъ осоружного ката,—
Тоди й кобза моя щось веселе утне
На витання щасливого брата!

II. БУРЯ НА МОРИ.

(Переспивъ В. Г.).

Море гра; по хмуримъ лони,
Мовъ роспужени ти кони,
Скачуть буруны:
Навиженни, въ билыхъ грывахъ...
Борва ихъ несе на крылахъ
Зъ пивничъ-стороны.

Оповыто обрїй млою
И хвылястою стягою,
Мовъ змїйовыка.
У безладди необоре,
Мовъ пооране все, море
Стогне та гука.

Хвыля хвылю наганяе,
То зроста, то опадае,
То тика въ питьму,
То, мовъ дзвинъ той на дзвиньци,
Грюка молотомъ изъ крыци
Объ скалу ниму.

Охъ, ты, вельтню ковалю,
Що ковадло бьешъ безъ жалю
Кризъ густый туманъ?
Чы на людъ куешъ ты путы?
А чы землю проглнуты
Мае окіанъ?

Мовъ якась потвора блыма
Зеленастымы очыма,
Вся изъ черенкивъ,
И въ скаженому нестями
Выверта зъ безодни-ямы
Кистякы мерцивъ.

Наче звиръ рыкае море...
А пливци на люте горе
Зорють зъ чердака
У води... Ось ненарокомъ
Ихъ нагнавъ пидслипымъ окомъ
Проминь зъ маяка ..

И въ надіи, въ теплій вири
Топлють вси скорбы у вири
Знужени пливци;
Але хвыля имъ гуркоче:
Нашъ владарь добра не хоче,—
Васъ чека въ дворци.

У пекельній тій негоди
Все збентежилось въ прыроди...
Ничъ—а ни зори!
Ажъ слипыть стернычымъ очи...
Шматъ витрыла щось лопоче
Жалибно вгори...

Квылять, плачуть у покути
Реи, щоглы, ребра кути.

Стерна й якори,
И немовъ десь пидъ водою
Повертаються горою
Чудыща стари...

Лементъ знявсь, гыдке ячання
И снастей, и рештування

Й коробля бокивъ:
Те рыпытъ, що ничка хмура,
А друге, що люта буря
Поглыне борцивъ.

Подыхъ смерты лыне зъ сходу,
Коломутыть чорну воду

И кыпячий вырь...
Сатаніе борва люта,
Тогосвитняя могута,
Геть руйнуе мырь.

Край, кинецъ! У трюми хвыли...

Прощавайте, диткы мыли,
Жиночко-зоря!
Чуты хтось гука на-проби,
Але смерть въ ненатлій злоби
Зубы выщыря.

И въ питъми слипій та хмурій
Рій патлматыхъ, лютыхъ фурій

Зъ смертю заграе,
Та на зустрічъ тіи борвы
Кыда скризъ у чорни прорвы
Зброище свое...

Жыттеви аналогіи.

Напісавъ

Гнатъ Хоткевичъ.

— Жинко! а жинко!.. Лошатко маемо.

И зъ сымы радиснымъ, веселымъ голосомъ сказанымы, словами въ хату увійшовъ чоловікъ-господарь.

Винъ бувъ невысокій на зрість; русявенька боридка облягала його ще гарне, зъ добрымъ колиромъ, лице; зъ-пидъ бривъ весело блищали гарні очі, рухы були гарні и взагали увесь винъ заразъ бувъ сама радисть. И не диво: лоша—се кинъ будучый, будучый рабитникъ, вкладчыкъ—и багатый—въ банкъ домашнього добробуту. Якъ же зъ такого щасливого випадку веселымъ не стати, якъ не намарыты собі всялякихъ картинъ самого найоптимистычного змисту!

И Семень бувъ щасливый. Винъ навить якъсь анекдоты почавъ розказуваты, щось таке лыше йому самому зрозуміле—про писареву кобылу та про громадську толочку чы-що, але якъ його ніхто не слухавъ, винъ зновъ выйшовъ на подвірря до лошаы... Глянувъ вгору, навколо... и небо веселе, и хмаркы весели, и весело витрець подыхае та колыше великого журавля надъ колодяземъ... Все веселе и лоша навить веселенькымъ здається, хочъ и дрижыть на своихъ тоцюсенькихъ, якъ шыпычкы, ногахъ.

— Кинъ буде,—усьмихнувся собі въ боридку Семень и пішовъ на тикъ по солому.

.....

Спишыть, попережае життя слобода...

Рано починається робочий день тамъ. Ще не встало сонце, провидникъ дня и його сотворить, а вже скрипнули ворота, выпускаючи вить у поле або до лису, а вже шумить веретеномъ невсынуца молодця. И рано ситы лягае стомлений, выснаженный чоловікъ—тілкъы сутинить починае, ще птыця навить денна, розспивавшы, не замовкла, не затыхъ шумъ видъ триптиния и кралець. Рано и жыты починае хлопчыкъ маленький: на умъ ще йому и ряска, де весело можна хлопотатысь та млыкы будуваты и лисъ—тамъ ісливъ бы и днюваты и ночуваты, якъ груши та кыслыци наспіють,—а жыття вже не терныть и жене на толоку овечать доглядаты, погонычемъ поля боорониты, пивробитнычкомъ снопы класты та вить підтесуваты... Рано, може, ажъ занадто рано на селѣ робочий день починається.

И Сиренькый рано почавъ свій робочий, важкий день. То спершу його у поле до бороны припрягали, дали на базарь або до церкви нымъ выйиздыты, а тамъ вже и до важкой работы почали прыганяты, хочъ ще не выривнявся винъ, не выкачався на росяній трави, не видийвся зъ тыхъ колоскивъ, що, жартуючы, зирве було на ру ихъ зубомъ и побіжыть-побіжыть, розвиваючы своею маленькою грывкою та выбрыкуючы. И треба было бачыты, якъ винъ мѣлодо брався попередъ до работы, якъ ревнотакъ тягъ плуга, выдымо, серьезно прыймаючы те, яко хвильове; але потимъ, колы винъ зобачывъ, що праця не переставала валытысь на його и стомлюваты його що-дня, колы винъ ясно вырѣшумивъ сю вичну безпорадну дійсність—якъ сумно стоявъ винъ тоди, прыгноблений, ображений... покирно заходывъ у голобли, підставлявъ спину підъ мулькый черезсяделень, и не пробувавъ навить протестуваты, хочъ на мыть вырватись на волю—на ривни луку и чисте повитря. Сумно прыходывъ у вечери до дому, дававъ зняты зъ себе хомутецъ и самъ вже покирно йшовъ у хливъ, до свого залежалого сина, до смердючихъ

ясель... Такъ и заныдивъ винъ, не дійшовшы свого певного зросту; шерсть на йому стала волохатою, грива товстою, завжди сплутаною зъ грудками глею та безличчю реп'яхивъ: винъ увигнувся, слабеньки тонюсеньки ноги майже не выросли—и взагали винъ весь бувъ типовымъ зразкомъ своєї особної породи, такъ званихъ „мужичьхъ коней“.

Але зовсімъ вже погано стало зъ того часу, якъ пропала стара кобыла. Поймавъ разъ Семенъ до глиновыща тією кобылою по глей. Поставивъ воза пидъ глиновыщемъ. Ще й поглинувъ угору: здорова, здорова така частына горы нависла надъ возомъ и кобылою,—люде пидкопалы. И высоко такъ. Копае соби тай копае Семенъ. Утомыться—сиде, скрутыть цыгарку, выкурить у холодочку: и кобыли такъ славно стояты, муха не бье и.... опам'ятався тильки тоди, якъ уже бувъ увесь зъ головою засыпаний глейемъ...

Счынывся галасъ на сели.

— Глиновыще завалылось!.. Глиновыще завалылось!

Диты бижать, кричать. Люде—саме обидня доба була—выбгають зъ хатъ зи шматками, бижучы, пидперизуються и вси зъ заступамы, зъ коляками до глиновыща. Сами стари бабы та де-яки господини въ хатахъ позоставалыся... хрестяться та молитвы шепочуть.

Рыдаючи, прыбигла й жинка Семенова. Ажъ объ землю былась, мовъ горлыця, покы видкопувалы чоловіка; тильки тоди заспокоилась, якъ кинулась йому на шыю та такъ наче й скам'янила. Цилымъ, якъ есть, видкопалы Семена—живый, ніякъ не скалечений; тильки кобыла пропала, мабуть якоесь каминюкою зъ глею бухнуло ии по голови або такъ залипыло морду, що дыхаты не стало чымъ, хто й зна вже якъ, тильки убытою ии видкопалы.

— Та Богъ зъ нею... и зъ кобылою... абы...—и не договорыла жинка Семенова, глядячы на свого чоловіка очыма, повными слізъ.

Отъ такъ и зостався Сиренький самъ. Звалылась на нього и важка, и легенька робота. Тягавъ винъ и саны по роскыслий дорози, що ажъ груди хрустилы и плуга таскавъ, и зъ паномъ до двирця*) бигавъ, батоги въ доволн кушту-ючы, якъ що панъ траплявся сердитый. Доводилось йому и въ лиси мерзнуть, прикрытому ряденцемъ тоненькымъ, и пидъ крыгу зимою провалюватись, и голодному надъ гнылою соломою місяцями простоювати... Не багатъ було про-жыто, та багатъ выжыто. Захыривъ винъ, повередывся...

— Пойиду пидъ хуру завтра.—сказавъ Семень жин-ци, прыйшовшы надъ вечиръ до дому. Брусы треба зъ миста поперевозыты.

— Кому?

— Лавушныкови Панбатькови... Хату хоче пере-кынуты.

— Щожъ, йидь,—видповила жинка и зновъ надъ чымсь нахылылась.

Въ хати було тихо.

— Та я-то пойиду. Тилькы дорога щось тее... рос-пустыло неначе—ни возомъ, ни санымы.

— А ты не беры багатъ—коныкъ плохенький.

— Не бувъ-бы плохенький, якъ-бы кобыла не здох-ла,—такий бы ще кинъ здоровый выйшовъ.

Семень помочавъ трошки.

— Я бы раднійший багатъ не браты, такъ колы жъ самъ буде класты. А винъ уже нагнитыть,—бодай йому душу такъ на тымъ свити нагнитыло!

И справди нагнитывъ Панбатько, господарською ру-кою нагнитывъ.

Сипнувъ Сиренький, и одразу почувъ, мабутъ, що не вывезты йому отіен вагы.

---

*) тоб-то: до чавункы, на станцію.

— Но, но!.. Но, Сиренький! Но, маненький, но!—
покрыкувавъ Семень.

Сиренький бысь зъ остатнихъ сытъ въ своій бычивья-
ній запряжці, выривався зъ свого плохенького хомутця.

Отъ и за мисто выйшхалы. Надіався Семень, що кра-
ще буде, а воно й тутъ те жъ саме: пройшла одлыга и
чорнымъ-чорнымъ простягся шляхъ. спереду тилькы поле
ще билыто де-не-де.

— Но, Сиренький! Но, маненький!.. Но, голубчыку,
но!...

Важко сопє коныкъ, хытається вже... Смыкне-смык-
не, мовъ бы вырватись зъ путъ хоче. и зновъ прыпы-
нётся, невымовно важко дышучы. Бокры швидко пидійма-
ються видъ поту... А хурщыкы вже генъ-генъ якъ далеко
выдніються—одставъ Семень.

— Но, но!.. Пидтягнись!—прикрыкує Семень. Де
батогомъ прихлысне, де самъ прыпряжеться:

— Наганай, наганай, голубчыку... Наганай—треба
нагнаты.

. . . . Высоко змахнувши головою, упавъ Сиренький
зъ усьхъ чотырьохъ...

И злисть така напала на Семена зненацька—немыло-
сердна злисть! Линывствомъ та недбалыствомъ те все йому
здалося, хочъ и знаєть винъ напевно, що не такъ воно е.

— Вставай, вставай, чортова скотыно, бодай ты йому
здохла!—крычавъ винъ и бухавъ здоровымы чобитымы въ
жывить коневы. Але кинь не встававъ... тилькы якось
змахами видкыдавъ голову пры кожному зитханню. Ногы
вытяглысь впоперекъ дороги... сухы такы... безсылы...

И зрозумивъ Семень, що не встаты бильше його ко-
невы, його малому, але щырому помишныковы. Кынувся
винъ до його, розсупонывъ, розстебнувъ тремтячымы ру-
камы черезсиделень. дугу знявъ...

— Ну, вставай же, вставай, манушка... Та ну-жъ бо,
ну... Ну, ну, ну!.. Такъ, такъ...

Сиренький и не пробувавъ вставаты. Дыхаты ставъ

винъ лекше, тилькы голова його все такожъ зивала и тремтила пры кожнымъ зитханню.

— Та ну-жъ бо, голубчыку...

Крыкнувъ Семень на товаришівъ: зупыны-
лись воны, вернулись назадъ. И ни слова никто не ска-
завъ зъ нихъ, добре, мабуть, всякий розумиеть, що се
воно означало. Тилькы старый дидъ одиный пидйшовъ до
шкапы, поторгавъ якусь жылку на ший и безнадійно мах-
нувъ рукою.

— Не встане. Добыть треба—все одно...

Мовчки пидйшовъ Семень до воза, мовчки вымык-
нувъ здорову полиняку... Вдарывъ разъ.. другой...

Кынувъ Семень дубину, прыхылывся до воза и гир-
кымы, мужычымы слёзами заплакавъ...

* *

Ударъ дзвоника збудывъ мене.

Я уставъ, увійшовъ у кимнату. Неможливо важкий
духъ ударывъ въ лице.. нибы трупъ въ останній стадіи
роспадення лежавъ тутъ и смердывъ.

Винъ лежавъ півзникъ и важке протя-
гле хрипіння вырывалось зъ його грудей. Они запады
десъ глыбоко-глыбоко и ажъ видотиль блыщлы непры-
томно—здавалось, зъ пащъ темныхъ пещеръ дихъ выгля-
дають огни, затулени туманомъ.

— Пидймять мене выше...

Се було ледвы чутне шепотіння; треба було нахы-
лытысь вухомъ ажъ до рота, абы хочъ що-небудь зачуты.
Я пиднявъ се сухе тило, пидклавъ пидъ спину и голову
подушокъ, зигнувъ коліна: я знавъ, що йому лекше ле-
жаты зъ зигнутымы колінами.

— Спасыби, голубчыку...

И се була остання дяка чоловика, що вже конавъ.
Се була остання данына земнымъ потребамъ, звычаймъ,
взагали всьому земному.

— Чы не треба вамъ ще чого?—я пытавъ.

Винъ не видновивъ ничего... Та и навищо було? Вже вершылось велике таинство, закрыти очи бачылы „ту“ сторону, истота видчувала невидоме, незрозуміле, щось незривняно вище... О, винъ еднався вже духомъ зъ тымъ свитомъ, повнымъ тайнъ, зъ якого донитливыи мозокъ чоловіка ажъ доси не змигъ украсты ни єдиного атома знання, де не освитылася зоромъ свідомосты ани жодна зъ таємныхъ урнъ, де скрыто якоюсь сытою змысль и продовження земного життя. И дивно ставало! Жывый, повный кровы и руху, чоловікъ бьється въ кайданахъ обмеженосты, а холодному, зъ вышкыренными зубами, смердючому трупу одкрыто дивныи тайны!

Я выйшовъ на ганокъ.

Чудовый литній день тилькы що починаяся. Глыбоко и гарно зитхалось въ чыстому холоднуватому повітри. На сходи яснилы свитли фарбы, промпыи сонця прыскалы, выбываючысь зъ рожевыхъ хмаръ. Повітри заповнялось щебетаннямъ птицъ, що хвильмы котылось зъ близького гаю, а кожна найменьча квітка, кожна стеблына спышно давали маленький свій даръ въ загальну скарбоницю пахощивъ. Пахнула и земля, и свижо зрубане дерево, и солома, и навить старый похнюплений плить зъ перелазомъ. здавалось, хотивъ усмыхнутысь пахощами, але не мигъ и тилькы кыдавъ чудови ажурни тины на зелень травы.

Все жыве прокынулось. Десь зъ протягомъ заскрыпили линыи ворота; далеко въ лиси йнхавъ визъ и його торохтиння луною розлигалось мякъ стволынами и добывалось до мене. Въ сусѣдньому дворѣ выйшовъ зъ хаты маленький хлопчыкъ и, оправляючысь видъ спу, дывылся на схи́дъ, закрывшы очи долонею. Въ паньскому будынку, що стоявъ недалечко, ще закрыти булы выконныи: тамъ ще сплять и довго ще спатымуть... А по всѣхъ роскышныхъ квітахъ садовыхъ, на всѣхъ газонахъ, клюмбахъ, квітныкахъ блыщала діамантамы роса и боялысь струхнуты ии зъ себе квіткы; воны лыше покирно гнулысь пидъ

нею и чекалы сонця, щобъ выплыти важкїи крапли: чекалы сонця животворчого...

Дмухнувъ легенькый раннишыкъ, сколыхнувъ билу зависочку тихо билу вишна.

Жыво́творчого! А чому жъ тутъ въ отсій хати ле-
жить подо́ба чоловика, якому ни сонце и нищо вже не
дасть життя? Настане день живый—и знову все рухливо
заметушыться, якъ учора: хлибобро́бъ пойде зновъ на ны-
ву свою, дивчына, видра вхопывши, знову зъ писнею по-
дасться до крыныци: дзвнятъ бовкине на церкви и зновъ ко-
лыхатыметься довго його масный згукъ помижъ деревами,
маты выпроводить сыночка до церкви, дасть йому сьомыш-
ныка въ руку... а тутъ!.. Ничого тутъ не буде и те жъ са-
ме усмихнене сонце освятить тилькы трупъ, тилькы хо-
лодне, сухе тило... Не буде вже йому треба спизу пташы-
ного, ранку чудового. Послїдний разъ розчеше йому хто:
небудь лыпке волосся, закрють очи и ще подержуть
ихъ пальцями, або положить великого мидного пятака,
що мовъ темна глыбока дирка зїйтыме пидъ лобомъ...
Гыдкый виглядь!..

Я увійшовъ зновъ у хату.

О, який важкый духъ тутъ! Невже се духъ
смерты?

Я сивъ коло самисенького личка. Писля якихъсь фи-
зычныхъ законівъ тутъ не такъ було чу́тно того трупно-
го смроду. Блиде-блиде, выехле облыччя выпизувалось зъ
подушкы, глыбоки очи булы стулени, а зъ напивъ-од-
крытыхъ вустъ зъ сылою вырывалось стогнуче хрыпіння.
Ыноди пидїймалыся злегка сухи руки, почыналы шыбы
шукаты щось округъ себе, нервово стулювалысь, але по-
тимъ зновъ заспокоювалысь... И весь сей схудлый, тонкый
тулубъ пидскакувавъ видъ страшного хрыпіння, видъ того
клетотання, що буыло въ запалыхъ грудяхъ, а голова вы-
хытувалася на тонкїй шыи.

И зъ завмираннямъ серця, зъ якимъсь невидомымъ

почуттямъ заглядавъ, я теперъ въ се жовте знайоме об-
лыччя. Ось те жъ чоло, ти жъ сами очи, риденьки вуса,
гостре пидбориддя,—а духъ смерты поклавъ вже свою пе-
чать незриму на лице, и щось невыразне, невидоме було
тамъ розлыто... Що бачить заразъ винъ. Сей чоловікъ,
готовый мимо волн своен переступити межу, що виддичне
видоме одъ невидомого, знане видъ таємнаго, земне видъ
останнього? Чому винъ, що живъ и живе ще такожъ,
якъ и мы, зъ прывырствомъ видноситься до насъ и до всего
того, чымъ живе и тишиться людина? Винъ не хотивъ
ити, його тяглы сылюницъ, а теперъ винъ не вернется
хочъ-бы його кыкалы зъ рыданнямы й сльозамы...

А хрыпиння, сей стогинъ, що сколыхувавъ и пидкы-
давъ угору зсохле тило, нибы по нервахъ бывъ, нибы
хтось обнаживъ страшну рану и водить по ній тупымъ
долотомъ. И кожне зитхання, глыбше видъ другихъ, кож-
ный бильшъ примитный судорожный рухъ тривогою на-
повнялы всю мою душу. Се останне?!.. Се воно?!.. И
страшно, холодно якось ставало мені... Я скулювався, боя-
чысь його, того останнього зитхання. Я боявся його та-
ємной сылы и не розумивъ, чому власне винъ, сей рухъ,
повыненъ бути ршачючымъ, конечнымъ. Що винъ таке
и чымъ видъ другихъ, собі подибныхъ, видрижняється?
Якъ и де винъ завоювавъ собі ту владу и сылу—впдры-
ваты насъ видъ жыття, видъ його радощивъ, праць и
сқорбоць, видъ усихъ тыхъ и видъ усього того, що мы
любымо и кинути безвисть куды, въ якусь таємнечу, тем-
ряву й несвидомисть? Та й хто се взагали давъ такой
законъ, що за всякымъ жыттямъ повинна бути смерть, за
початкомъ кинець, за истнуваннямъ нирванна, а мжъ
тымъ самъ оселявъ насъ середъ безкпнечной просторони,
въ протягъ безкинечного часу?!.. Чому я не розумію кин-
ця, не розумію смерты, що приносить за собою ще и ще
страждання, боління, муки, тягне за собою други смерты,
моральни, ще бильшъ болючи и ще бильшъ страшни?

Такъ чому жъ не спробуваты знайти змысль у тому,

щобъ такъ пристроитись въ сій стадіи переходній, абы выдавыты зъ неѣ увесѣ снѣкъ змѣсту, радощивъ и веселого рѣху, що бы дѣстаты, а колы ни, то вырваты рѣкою все можлыве и достѣпне „щастя“? А, не кажить мени, що досягання чогось часового и ниччемного—то недостойно людны, не кажить, що вырываннѣ чогось зъ чужыхъ рукъ—то насильство, не кажить!... Я хочу привичномъ, догмою поставыты спокійный эпикуреизмъ—, „après nous—le déluge“ и взагалѣ вси прѣемни потребы свого, нехай брудного и похотлывого, але „свого“ тѣла. Я хочу зъ веселымъ и нахабнымъ смѣхомъ пройты повзъ кимнату працьовныка и кинуты йому каминь у викино! Я хочу концуты ногою скорботну истоту, що внала зъ благаннѣмъ мени до колѣнъ, заважаючи слухать дзвонѣу крышталевыхъ кельхивъ и шыпѣння искрытого трѣнку! Я хочу вырваты зъ рукъ жебрака той шматокъ хлѣба, що впавъ зъ мого столу, погнутото пидъ вагою йнжы та пытва. Я хочу жартовлыво хытаты моральни, буржуазыйни „основы“ и заклыкать чужу жѣнку до прогресывныхъ тѣдокъ про вильне кохання!...

И ты, и ты, бѣдный, глуный робитныче, що лежышь тепѣрь въ поросѣ передо мною, чому ты не поставывъ собѣ ыншыхъ завданъ? Твое жѣття, що скинчѣється тепѣрь середъ сыхъ убогихъ стѣнъ, далеко видъ уснхъ радощивъ и утихъ, може, пышло бъ ыншымъ шлѣхомъ и ты, забрудывшы трѣхы духа, бувъ бы носывъ чѣсту одѣжъ. Ты зазнавъ-бы, може, пѣлюзій щастя, ты упывся-бъ може роскышнымъ поцѣлѣнкомъ жѣття....

И, мовъ въ калѣйдоскѣни, пролынуло передо мною все сѣре жѣттѣчко його.

Що можна було зѣбачыты въ сьому рядѣ бѣдныхъ, буденныхъ образивъ, въ сыхъ плямахъ зъ темныхъ фарбъ на чорному тлѣ? Де хочъ едына мѣты жѣття за дѣя себе? Якъ важко!.. Душа прагнула дальшого знаннѣ, розумъ въ пытаннѣяхъ бѣвся, мовъ вѣлѣный олень въ мѣтѣныхъ, ло-

вещькихъ тепстахъ. Богъ знае, що дастъ-бы за змогу йти дали, шырыты свѣй кругоглядъ. низнаваты за геніємъ велицъ змысль знання, а черезъ нього и истнування змысль... И замисць того вичне быття за насущныкъ, вичне заковування духа въ кайданы. Охъ, важки воны, си кайданы!...

И, мабуть, на стилькы вже духъ його, дячкового сына, прыгнобывся тысячолітнімъ рабськымъ истнуваннямъ, що розришення шыршыхъ пытанъ быстрымъ якимсь шляхомъ навить виддалекы не спадало йому на думку.

Йому тилько безмежно жаль було себе, колы винъ мусивъ видаваты свою душу на компромисы и свѣй часть на безплідну роботу; йому тилькы страшно стало дывытись, якъ въ веселоощахъ прогноують свое жыття здорови люде, колы тымчасомъ соткы тысячъ такихъ же самыхъ людей блукають въ темряви—неосвѣчени, непысьменни навить, якъ кыдають за одну ничъ въ пащу роспусеты стилькы грошей, що десятой часты ихъ стало бъ на цылый рикъ истнування його матеріи й сестры; йому тилькы до болю невымовного стыскало серце, колы винъ бачывъ експлоатацію, рабовладство надъ былыми невилыныкамы!...

Скпнычлась семинарська наука. Въ рукахъ атестатъ, папирецъ, що передъ нымъ видчыняються де-яки низенькы двери. Е змога хочъ трошкы пидбигты дали, въ высочинъ знання, въ безмежни просторси вильной думкы генія и пысьмовця, а сылъ не мае кынуты на злыдни тыхъ, зъ кымъ звязаны путама крвы. Винъ самъ довго дывувався, выличуючы скількы-то всякихъ „обовязкывъ“ кынуто чоловикови на спыну, але все жъ пышовъ заробляты того загорьованого гроша и видаваты себе на пожытокъ... Такъ маты-пеляканъ выкльовуе соби груды, абы нагодуваты дитей власною теплою кровью.

Куды жъ иты? Въ священныкы? Накласты на себе довычне ярмо, що його ни скынуты, ни послабыты? Ни, на се треба вынышыхъ сылъ и выншой вдачы. Буты печеснымъ пастыремъ, чы попросту чабаномъ—грѣхъ передъ

власною совістю, а статы справди „батьюшкою“—о, се трудно, се майже неможливо, бо си зоставлени куткы не-задоволення, сума докоривъ собі самому, се... Куды жъ иты? На урядову службу, де можна засхиути надъ мертвымъ дипломъ, перепысуючы никчемни, шкочку, опричь архивныхъ мышей, непотрібни паперы...

Ни, колы вже вмираты, то вмираты такъ, щобъ на трупи жыто выросло: колы нидиты, то такъ, що бъ кожний прожитый день не бувъ льще зойкомъ ображеной закутой души.

Самому не можна йты далѣ, обставыны не дають прыдбати шыршого знанія,—такъ треба жъ хочъ ти знанія, що маєшъ, перетаты ще биднійшымъ, ще убоднійшымъ. До праці! До праці на твердій нивѣ народній, де тернія та волччи родылись доси. До праці надъ ными, темнымы й здеморализованымы, надъ ихъ дитымы, безщаснымы видъ малку! Тутъ змысль! Тутъ и жыття!

И винъ робывъ... Все сылы виддавъ дитяць, а все остане—матери. Що зоставалось самому?! Такъ працювавъ, працювавъ и допрацювався до туберкулоза...

Теперь винъ умиравъ. Зитханія ставало де-дали все важчымъ и важчымъ: очи, що строго дывылись угору, немовъ застыгли въ свой вельчносты, и все худѣ, змертвиле облыччя набралось выщон красы й повагы. И взявъ руку—она була холодна и повисла, якъ батигъ...

Последне зитханія, и тихо-тихо, непомитно вылетела живлюча сыла... на земли зосталась тлишна матерія, що завтра жъ кыне нестерпучый смродъ видъ себе. Ще пролыне килька часу и—о, який невыразно гыдкий выглядъ!..

И ты, пышна дивчыно, олицетворенія жытя, мысль красы, втилена въ роскошны формы—и ты тежъ будешь видданую на безжалісне зипсованія...

Вытечуть твои дивныи очи, оскалятся жбонькы-перлы, а по палкымъ колысь, якъ самый вогонь, устакъ повзтыме, ховзъкий найиденный хробакъ. . . . .

. . . . Зъ крикомъ, зъ болемъ рыданъ, зъ распачемъ
кынулась маты на трупъ свою сына... а я выйшовъ геть...

Сонце пиднялось вже вгору, прыгривало й ласкало
земпи сотвориння. Жывъ день надъ живою землею и твер-
дывъ про безкинечнисть жыття.

Мыкола Вороный.

I.

Евшанъ-зилля.

Поема.

(Присвячую Ивану Лыт.)

ДА ЛЕЧЕ БСТЬ ВЪ СВОЕЙ ЗЕМЛѢ КОСТЬЮ
ЛЕЧЕ ИМЕАИ НА ЧСЖЕ СЛАВНѢ БЫТИ.

Литопись по Ппатовскому списку. 180.

.....

Жывъ у Кыиви въ неволи
Ханський сынъ, малый хлопчына,—
Половецкого бѣ то хана
Найулюблена дытына.

Мономахъ князь Володымырь
Взявъ його пидъ часъ походу
Зъ ясыремъ въ полонъ и потимъ
Пры соби лышывъ за вроду.

Оточывъ його почотомъ
И роскошамы догидно,
И жылось тому хлопъяти
И безпечно и выгидно.

Чась мынавъ. И ставъ помалу
Ридный степъ винъ забуваты,
Край чужый, чужи звычай
Якъ за ридни уважаты.

Та не такъ жылося хану
Безъ коханой дытыны.
Тяжко вику доживаты
Пидъ вагою самотыны!..

Зажурывся, засмутьвся —
Въ день не йистъ, а середъ ночи
Плаче бидный та зитхае,
Сна не знаютъ його очи.

Ни видъ кого винъ не мае
Ни утихы, ни порады, —
Свить у весь йому здається
Безъ красы и безъ прынады!

Клыче винъ „гудця*)“ до себе
И таку держыть промову,
Що мовъ кровью зъ його серця
Слово точыться по слову.

— „Слухай, старче! Ты шугаешъ
Яснымъ соколомъ у хмарахъ,
Сирымъ вовкомъ въ поли скачешъ,
Розуміешся на чарахъ!

„Божый даръ ты маешъ зъ неба
Людымъ долю вищуваты,
Словомъ, писнею своею
Всихъ до себе прывертаты!

---

*) „Гудецъ“, дослівный выразъ литопыся, значить —
гусляръ.

„Ты пида у землю руську,
Ворогивъ нашихъ краину,—
Видшукай тамъ мого сына,
Мою любую дытыну.

„Роскажи, якъ побываюсь
Я за нымъ и дни, и ночи,
Якъ давно вже виглядають
Його звидтиль мои очи.

„Заспивай ты йому писню,
Нашу, ридну, половецьку,
Про жыття прывильне наше,
Нашу вдачу молодецьку...

„А якъ все те не поможе,
Дай йому евшана-зилля,
Що бь, понюхавшы, згадавъ винь
Степу ридного прывилля!“

И пишовъ гудецъ въ дорогу.
Йде винь три дни и три ночи,
На четвертый день прыходыть
Въ мисто Кывъ опивночи.

Крадькома пройшовъ, мовъ злодій,
Винь до сына свого пана
И почавъ казаты стыха
Мову зраженого хана.

Улещае, намовляє...
Та слова його хлопчыну
Не вражають, бо забувъ вже
Винь и батька, и родыну.

И гудецъ по струнахъ вдарывъ.
Наче витерь у негоду
Загула невпынна писня,
Писня вильного народу!

Про славетный подіи,
Ти подіи, половецьки;
Про лыцарськіи походы,
Ти походы молодецьки!

Мовъ скажена хуртовина,
Мовъ страшни Перуна громы,
Такъ ревлы-стогналы струны
И той спивъ гудця-сиромы!

Але ось вже затыхае
Бренькить дужый, акордовый,
И замисто його чуты
Спивъ народный, колысковый.

То гудецъ спивае тихо
Писню тую, що спивала
Маты сынови своему,
Якъ маленькымъ колѣсала.

Наче лагідна молитва
Журно писня та лунае...
Ось и акордъ останній
Въ питми ночи потопае.

Але спивъ сей нижный, любый,
Ани першый—сильный, дужый,
Не вразывъ юнацьке серце,—
Винъ сыдыть нимый, байдужый.

И схлылася стареча
Голова гудця на груди:
Тамъ де пустка замисць серця
Порятунку вже не буде!..

Але ни! Ще е надія
Тутъ, на грудяхъ, въ сповыточку!
И тремтячымы рукамы
Розрывае винъ сорочку,

И зъ грудей своихъ знимае
Той евшанъ, чаривне зилля,
И понюхать юнакови
Подае оте бадылля.

Що жъ це вразъ зъ юнакомъ сталося?
Тварь поблидла у небогы;
Затремтивъ, очыма блиснувъ
И зирвавсь на рівни ноги.

Ридный степъ—шырокий, вильный,
Пышнобарвный и квитчастый
Раптомъ ставъ передъ очыма,
Зъ нымъ и батенько нещасный!..

Воля, воленька кохана!
Ридни шатра, ридни люде...
Все це разомъ промайнуло,
Стысло горло, сперло груди!..

„—Краще въ риднимъ краи мылимъ
Полягты кистымы, сконаты,
Нижъ въ земли чужій, ворожій
Въ слави й шани пробузаты!“

Такъ винъ скрыкнувъ. И въ дорогу
Въ ничку темну та погожу
Подались воны обое,
Обминаючи сторожу.

Байракамы та ярамы
Неутомно прохожалы,—
Въ ридный степъ, у край веселый
Простувалы, поспишалы...

.....

II.

МЕМОТО МОРИ!

Дивчыно-серденько! Ты, мовъ рожевый цвितъ,
На-прочудъ кожному пишаешься красою.
Хто разъ уздрыть тебе, забуде цилый свитъ
И мымохитъ тоди полыне за тобою!
Та знай: краса твоя непевна, якъ туманъ.
Мынуть лита—и що жъ?—погаснуть очи-зори,
Змарніе лыченько, зигнеться пышный станъ
И зныкне навить тинь красы...

Memento mori!

Весь свитъ тоби теперь здається чаривнымъ:
Винъ манить, зваблюе, таемный та чудовый.
Але настане часъ и досвидомъ тяжкымъ
Розвіється у-край твій запаль поверховый!
Прывабы свитови обернуться у дымъ
И, зражена жыттямъ, ты схлышся у гори
Що марно викъ мынувъ на бенкети гучнимъ
И ты на заходи життя...

Memento mori!

Ш.

ПЕРЕСПИВЪ.

Въ души мой не згасъ, ще сѣе образъ твій.
Якъ часомъ стринемось, твій поглядъ чаривный
Въ мени бентежить кровь.
Та про любовь твою, далекий друже мій,
Не марю я въ-ночи въ роспуци нависній,—
На що мени твоя любовь?
Ты въ царстві думъ моихъ ввыжаешься мени
Такою гарною, въ такій высочини,
Якои въ дійсності й слиду шукать шкода,
Твій образъ то мій твирь! Я такъ люблю його,
Якъ той фанатыкъ любыть божество,
Ще геть далеко десь, мовъ зиронька блида.
Я зустрічы не жду; не хочу я розбыть
Твирь мрій моихъ святихъ и въ серци погасить
Вогонь життя мого, мій рай.
И ты їи не жды и твору моихъ мрій,
Що богомъ ставъ мени въ буденщини сумній,
Рукою гришною своею не займай!

IV.

Нудьга гнитыть...

(Романсь.)

Нудьга гнитыть... Недуже серце скніе,
Нима, холодна пустка у души...
Де-жъ ты? вернись, утрачена надіе,
И зворушы!

Нехай манюю, мрією ты будешъ,
Нехай з'умієшь знову одурить,—
Про те же въ мени ты зновъ життя розбудишь
Хоча бъ на муть!

Знемигся я... Морозомъ лыходійнымъ
Мое життя прыбыто па цвиту,
И я дывлюсь въ спокою безнадійнымъ
У тьму пугу...

Кудую йты?.. И нащо порывання,
Колы меты въ життю моимъ нема,
Колы утрачено и мріи, и бажання—
Усе дарма!

Я выпывъ чашу муки и страждання,
Велыку чашу, сповнену у-щертъ,
И вже теперъ нема мени вагання:
Жыття чы-смерть!

В-перше на самоти.

Пошлабни думки

Маріи Слободяны (Крушельницькой)

Запавъ сѹмеркъ.... Вона сама у хати.

Бильниъ уже якъ місяць вона не мала нагоды лишытысь такъ, сама зъ своимы думкамы. А нинѣ такъ якось склалося. Їи мужъ мусивъ выйты на мѣсто.

Пройшла килыка разивъ по хати, врѣшти стала прывикни, сперла чоло на зимну шыбу и задумалася. Спершу пливуть невыразни думки, крутяться коло рѣзкихъ предметвъ—вона не въ сыли розибраты ихъ. Такъ якось дивно їй!... Що-хвыли оглядається вона по хати.... ся хата—їи хата... Видкы вона взялася тутъ? Що вона робить тутъ?

Ажъ де-де стямылася—и все згадаи. Згадала, що вона замияня, що се хата їи мужа й їи.

Мужа!...

І передъ їи очыма почалы перееуватыся нови хвыли, пережити такъ ище недавно, та про те таки вже забути...

Ось вона йде до шлюбу.

Якъ дивно якось шлюбъ сей бувъ уряджений!.. Тоди вона не прызадумувалася надъ тымъ, теперъ якась сыла тягне їи розглынутыся у всихъ тыхъ дрибныихъ, подро-бныхъ, що складалыся на дивни си обставыны...

Щось залопотило въ їи голови, немовъ-бы пташка крыльцями вдарила їи, и думкы розлетѣлыся.

Вона дывыцца на улыцю. Темно... а черезъ хвилью заблмыало свитло лихтарнѣ—одно... друге... трете... таке ще непевне, неясне...

Ти огныкы насунулы передъ іі очи якыйсь спомынь. Думкы почалы злитатыся зъ успхъ усюдывъ... вырынаты чымъ-разъ яснійше... сытыійше...

Вона у церкви.

Іі очи затыглыся неначе млоу, вона не бачыць нічога. Лыше невыразні тны якісь посуваюцца, бовваняць передъ нею.

Выйшовъ священикъ, веде ихъ до престола *)....

Серце іі забылось раптомъ, та заразъ і втыхло. Вона бачыць теперъ соткы очей, зверненыхъ до неі. Зрозуміла, що се іі винчанне.

„— Мое винчанне... мое винчанне“, повторюе въ своихъ думкахъ, и такъ іі дывно чогось, такъ лячно!.. Почала дрыжаты... Въ тій хвилі винъ стыснувъ іі сыльно раменомъ—вона опрытомніла.

Глянула на нього.

Його лыце сие щастемъ, радистю...

— „Чы мае винъ чого радиты?“—шыбнуло іі черезъ голову...

И зновъ думкамы видлнтае генъ-генъ далеко...

Вона що-ііно його пизнала. Винъ такый собі непоказный чоловчокъ, зъ выду навить трохи несимпатычный—глянула на його и байдуже іі було...

Увечери воны лышылыся сами. Говорять собі, отъ якъ звычайно мало знайоми люды—про погоду, де-що про літературу, а мижъ тымъ уже винъ здався іі троха ыншымъ видъ тыхъ звычайныхъ молодыхъ людей, якихъ вона знала досі.

Пойихала, забула про нього.

И зновъ черезъ хвилью вчынывся заколотъ въ іі голови. Думкы порозбигалыся.

---

*) аналог.

Священикъ звѣязавъ ихъ руки, а колы почавъ промовляты молитвы, вона думала далѣ...

— Буду вашимъ пріятелемъ!

— Пріятелемъ?

— Такъ, колы не могу, не смію жадаты бильше.

„Пріятелемъ!“—Николы не мала ни пріятеля, ни пріятелькы...

Глянула вдячно на його.

Сталы пріятельмы.

Довго, довго вона тишылася його пріязнею. Такъ добре було їй изъ сумъ невиннымъ чуттемъ!

Воны высказувалы передъ собою свои думкы, погляды на жытте, на свитъ, на людей... Вона багато навчылася видъ нього и чимъ разъ бильше и бильше прывязувалася до нього.

И зновъ винъ прытулывся раменомъ слынійше до їй руки и розигнавъ думкы-спомыны.

Глянула передъ себе и въ ту жъ мыть соткы очей впылыся въ їй лице. Шепить розходиться докола.

Чого ти люды хочуть видъ неи?

Охъ, такъ!.. Ін винчають. Ось и священикъ клде їй винець на голову...

— „Винчається раба божя“...

Такъ, се вона винчається изъ нымъ...

И теперишність щезае зъ передъ їй очей.

Вона бачыть себе на лавочци въ городи... Вечиръ... темно...

Винъ нахыляється до неи, стыскае їй руку и шепоче зъ пристрастю.

— Заспокійтеся, стар... ся забуты!... Вы можете буты ще щасливы, колы хочете. Я васъ такъ люблю!..

„Люблю!“ Якимъ дыкимъ видгукомъ видбылось слово се въ їй ухахъ! Ін серце здавило страшнымъ болемъ, у грудяхъ стыснуло. немовъ-бы жытте тикало изъ неи.

— Ни, ни, не кажитъ мени сього!—закрываетъ вона, вырываючи свою руку.—Я не могу слухаты сього!...

— Чому? чому?...

— Знаєте!...

— Не лякайтесь, вирте мені лише, я пересвідчу васъ, що будете щасливи, щасливи ви мною...

Якъ воно сталося, що вона повирила въ те обпцяне щасте, прийняла за приязнь любовъ—не пам'ятає. Сей переворотъ въ її душі наступає такъ поволи, непомітно. що вона не стамилася, коли въ її серці видозвалося якесь тепліше чутте до нього, ніжъ приязнь.

Вона полюбила його внищою любовью, якъ любити молода дивчина хлопця, якого з-поміжъ тисячівъ вибрала собі. У неї не було тої пристрасты, не було того тремтіння, тої непевности... Її любовъ була спокійна! Охъ, яка спокійна...

Тому-то вона лякалася повириyty у ту любовъ и видсувала її видъ себе.

И не могла сказати „не люблю“, до любови признатись жахалася.

А винъ! Якъ винъ терпимиво зносивъ усіяки пристрасты, боління, що їхъ вона завдавала йому свідомо.

Коли дивилася на його, коли видчувала його безмежну любовъ, коли бачила його добрість, щирість, сердечність—її душа рвалася до його... Тоді вона справди забувала про все, про все... и бажала щастя изъ нимъ и вирила въ те щасте...

Але бували и такі дні. коли виринали давні спомины, и не то біль, не то жаль за страченимъ вимрінимъ щастемъ шарпавъ її душу... То зновъ бунтувалася проты неї ображена гидиць жіноча, а бачучи безрадіність, безсильність, завдавала їй страшні грызоты. Тоді дивалася та друга любовъ, у яку вона вже такъ вирила!... Тоді ненависть до того, що старався розбудити любовъ якусь у її серці, обгортала цілу її истоту,—тоді бідний, нещасний винъ бувъ!

Скільки велика була його любовъ, стільки страшні муки завдавала вона йому...

А вінъ якъ зносивъ все терпливо и тишывся тымы короткымы хвылямы щастя.

Часъ мывавъ, давни спомыны чымъ-разъ ридше бен-тежыты іи спокій... А колы останни пам'яткы видважылася кинуты въ огонь, затерлыся воны до решты у іи голови, души и серци...

Обрядъ винчання кинчыться. По церкви ще лунае велебный спивъ.

Видходять видъ престола. Винъ зновъ стыскае іи руку, а його очі ажъ сяють видъ щастя; вона ще трохи непевно дывыться на нього, а душу іи наповняе солодке, мыле чутге щастя, радости, спокою!

— Мой жинночко!...

— Мужу!...

И зновъ на довго-довго вона нібы тратыть пам'ять, нібы въ пивъ-ся ходыть.

Ти перши дни щастя, та якась непевність—чы справди любыть вінъ іи такъ дуже, якъ не разъ говорывъ...

Може, вінъ іи не любыть такъ дуже, може, не любывъ, а вона такъ його полюбыла теперь, що дрыжыть видъ самой думкы, що вінъ мигъ бы іи не любыты, а бодай любыты меншыне, якъ вона хотила бъ!

А вінъ?

Вінъ справди охолонувъ трохи. Вінъ лише спокійно вибирае іи пестоци и поцилункы, а хочъ и всмихлеться радисно, мовъ бы зъ вдячынстю,—ій мало того!

Думкы, що вінъ не любыть іи, частійшымъ гостемъ стае у іи головци. Не минуло и кылька днивъ, а и слозы появывыся у іи очахъ.

Вже й не пробуе буты веселою. Пригорнеться до мужа, а потимъ щось немовъ и видпихне іи видъ нього.

Не любыть іи!... Іи пестоци, іи обіймы, може, прыкри йому!...

Охъ! зитхнула зъ глыбыни души и такъ здержується всима сыламы, абы не захлыпаты.

— Що тобі?

— Ничого!

А се „ничого“ застригло їй въ горли. Давлени сльозы прыглушылы його.

Такъ було разъ, и другый, и третій,—а дали вже не выдержала и зайшлася плачемъ.

— Що таке, що таке?—пытае мужъ изъ острахомъ. Що?... Якъ тутъ сказаты?

И вона одну хвилью бореться зъ собою, а въ кинци ришається сказаты щиро все.

Ты не любишь мене! не любишь!—вырывается у ней зъ сльозамы.

— Не люблю?... Я?... Тебе?...

— А чому жъ ты такой?...

Йому стае нїяково—винъ не гадавъ, що вона могла щось таке думаты и не знае теперъ, що їй видповисты.

Їй справди здається неймовирнымъ, щобъ винъ не любивъ їй, але видъ самои думкы, що такъ могло бъ быты, сердце їй рветься на шматкы. Вона не въ сыли здержаты слізъ и, прытулена до його грудей, заходыться плачемъ.

В-решти йому вдалося заспоконты їй и пересвидчыты, що любитъ їй такъ, якъ и давнійше. Ще бильше, бо-жъ теперъ вона його жиночка, його любя, кохана, теперъ ниhto не може забраты йому їй...

На їй очахъ заблысла сльоза. Скотылася по лычку, а лычко усмихнулося зи щастя... А думкы такъ и рвуться геть, далеко, у ту закрыту, незнану будуччыну...

Воны, упоени, проживають у радощахъ, у роскоши... Ни нужда, ни злыдни, ни прыгоды тяжкы не зминяты ихъ видносинъ. Бо-жъ вона не лыше жинкою, господинею, панею въ його хати—вона товаришкою, прыательскою, пороадою и втихою йому хоче быты.

Вся понята думкамы, вона прытулыла сыльнійше чоло до шыбы. Їй груди хвильюють сыльно видъ зворушення, а уста шепочуть имя коханого, имя мужа....

А винъ якъ разъ вернувся. Пидійшовъ тихесенько до неї и, заки могла стямытыся, прытулывъ їй сильно до своихъ грудей.

Перелякалася и, нибы вырываючыся зъ його обіймивъ, кыкала: Ты... ты...

Але винъ не давъ їй докинчыты и гарячымъ довгымъ поцилункомъ замкнувъ їй уста.

Передъ кладкою.

Оповідання

Антоня Крушельницького.

Мы сходили на злидні. День-у-день перелічували ізъ жинкою грошы—а по кожнимъ такимъ обрахунку я стававъ сумніишый, а жиниці слезы вказувались на очахъ.

Передъ калъкома днямы були мы близько руїны. Не було вже майже нічого. Я потишывъ жинку, збрався позичыты, ажъ ось навывулся старий мій довжыныкъ и видавъ пятку. Въ мене вступывъ духъ.

— Маемо пятку. Якъ-бы выдаваты по гульденови що-день, стало бы на пять днівъ.

— А за той часъ може ще хто виддасть... Ты розпысавъ лысты?

— Геть до всіхъ.

— Добре то маты часомъ довжыныквъ. А скількы намъ люды выни?

— Сто вѣсімдесять.

— Бачышъ, якъ-бы вси виддали, можна бы потягты ще килька місяцивъ.

Та пятка втишыла мене дуже. Десь щезла моя журба и я зачавъ набиратысь новою надію. А то вже було дуже погано. Я мавъ все ще справди надію, що довжыныкы мои, якихъ призбиралося троха давнійшымы ще часамы, пидратують мене все такы у прикрій хвили; але колы пришло на те, ниhto не зголошувался.

Ажъ ныни здыть въ я одного и майже на сыду вы-
деръ йому пятку.

Мы рпшылы, што выдаватимемъ по гульденуи шо
день. Але заразы першого дня мусны выдаты двадцать
новыхъ *) бильше, другого те саме, а третього дня призна-
лася мени жинка бранни, що мае лише на ныни.

Мы лежали въ лизку. Вона горнулася до мене, хо-
тила пестытыся... Але не до пестоцивъ було менш. Уси
мои думкы складалися на одно слово: „Рупна“. Я пере-
бравъ мыттю въ голови всіхъ своихъ довідчыкнсь, але
побачывъ, що нема што надіятися на нихъ. Не видгычывъ
ни одынъ. Я, шо правда, не розумивъ ще добре свого
положення. Почуття, шо ще не заразы, не въ тій хвылини
треба йти зычыты, клянтыся, але за годинъ ажъ кылька
крипыло мене надією, шо ось може щось змнинытья за
той часъ.

— Щожъ будечъ робыты?

— А що жъ бы? Пиду позычыты...

Але жъ ныни...

— Та вже жъ.

Я замовкъ.

По хвыли вона:

— Що думаешъ, Мисю?

— Думаю, шо буде дали?

— Або що?

— А то, шо зблыжається велька беда. А щожъ-бы

я не позычывъ?

— Ей, такъ зле не буде!

— Добре, а на другый мисяць? Позычу теперь двайшть
рыньскихъ **) — треба буде виддаты. Зновъ бракъ. А не

---

*) 20 геллерна, то бѣ то 10 крейцаривъ; на наши гроши десь
7—8 коп., або шо.

**) Рыньскый або гульденъ на наши гроши 70—80 коп.; гуль-
денъ въ Галичинѣ звычайна чыслова олыныця, така якъ етъ у насъ
карбованецъ.

азбувай, що службова платня та сама. Треба буде позичыты сорокъ.

— Ну, а що жъ?

— А на третій шістьдесять. Ба, а якъ не буде де позичыты!

— Такъ що жъ зробишь?

Я не надумувався довго. Спокійно, холоднокровно видповидаю:

— Пиду до аптеки, визьму отруп, всыплю до йижы...

— И потруишь насъ усихъ?

— А чому жъ бы ни.

Хвылынку мовчаты. мы. Коли я потимъ глянувъ на неѣ, вона була дуже, дуже сумна.

— Що тобі, Олю?

— Вразылы мене дуже твоѣ слова.

— Але жъ я жартувавъ...

— Я знаю, але твій жарть дуже болючый...

Потимъ мы повставалы—сумни обоѣ. Мовчкы убиралыся, поснидалы, не промовывшы до себе ни слова; потимъ вона пишла до мѣста,*) а я ждавъ ще хвылыну на лыстоноша. Впигъ прыйшовъ, але кримъ часопыси не прынпсѣ ничого. Я перебигъ часопысѣ очыма и не затымывъ собѣ ничого. Потимъ выйшовъ до мѣста. Була се недѣля. Не треба було йты на службу. Щасте, лекше, думаю, позичыты. Часу е досыть. Отъ-же въ дорогу!

Але коли я усвидомывъ собѣ, що йду зычыты грошы, то затрясѣ увесѣ! Такъ погано стало мени на души! Такъ соромно!

До сього часу мы гралы передъ свитомъ ролю гордыхъ людей, ни видѣ кого незалежныхъ. Люды знаты, що я маю пры собѣ свою родину и дывувалыся, якъ я можу выжыты на своѣ сѣмдесять гульденивъ. Але нихто не посмивъ спытаты мене, бачучы разъ-у-разъ мое яснѣ чоло,

---

*)въ горо дѣ.

вдоволенне и гордый поглядъ и усмихъ. Въ першыхъ дняхъ моеи службы пидсувалыся до мене вспляки пидозрили лыця, хотячы выпробуваты мою душу. Натикалы на рижни акты, на рижни справы, але я нибы то не догадувався и видсмлавъ ихъ або до прокуратора, або до следчихъ суддивъ.

А ось нынѣ я мусивъ ити до одного зъ такихъ.

Винъ бувъ факторомъ—отъ-же найде мени такого жыда, якъ мени треба. Але подуматы, що я мушу йти до нього! Ни, я воливъ бы пидъ землю запастыся, якъ показаты тому чоловікови, що мени грошей треба, якъ прызнатыся йому, а тымъ самымъ и цилій громади жыдивъ, що я капцанъ, що я мизерный чоловічокъ, що й крейцаромъ не погордуе.

А я-жъ колысь соткы видсувавъ видъ себе, такъ гордо видсувавъ, навить не допускаючи до того, щобъ мени ихъ показувалы! А чому-жъ не подывытыся.. Ни, я бувъ такой панъ, що й дывытыся не хотивъ. Вони не манылы мене.

Гордый дурень!...

Ныни мушу йти до того жыда: „Дваццать левивъ *) позычте!...”

А завтра матыму цилу ватагу факторивъ пид брениаю монетою въ рукахъ, на якон звукъ маю довытыся, маю впакуваты себе въ нечысти интересы, маю сподлытыся на циле жытте... Попасты въ ситы жыдивскихъ нечыстыхъ рукъ.

Страхъ, який я бувъ нещасливый!

Я увійшовъ якъ разъ у головну улыцю Ни самимъ рози стоить факторъ. Менс щось нибы вкололо...А, може, думаю, добре, що здыбавъ його. Не треба зучытыся, шукаты.

Пидхожу. Винъ вклоняється Видклонююсь чемнійше, якъ звычайно. Приступаю.

---

*) левъ=гульдентъ.

— Не знаете якого капіталысты, що позывывъ бы двайцять левивъ?

Винъ мовчыть. Слidyть выразъ мого лыця.

— Нй... нема теперь...

— До першого...—мовлю.

А винъ нйбы-то надуметься, а бокомъ кыдае свй злбный поглядъ на мене. Глумыться изъ моея нужды.

— Побачу, спытаю одного.

— Але заразы. я мушу йихаты нйны....

— Добре. О дванацятыі скажу.

— Де?

— Тутъ, на сймъ мнeci.

Я попрощався и вступывъ заразы до сусиднього го-ляра обголытыся. Може, йому моя неголена борода не подобалася. Може, винъ думавъ, що не маю навить за що обголытыся. Маю, маю, хай бачыть, що маю.

Видъ голяра выйшовъ я вже безъ крейцара.

Прыхожу до хаты. На порозі обступаютъ мене мои братчыкы.

— Мисю прынясь яблукъ! Правда, Мисю?

— Потимъ, потимъ, забувъ у мисти.

Мусивъ потишаты ихъ, дурыты. Що жъ мавъ казаты имъ, що не маю за що купыты? Чы жъ вони зрозуміють мене, бидни? Для ныхъ кшчытыся свить на яблукахъ. Якъ странно вони люблять ихъ! И якъ сыльно привязалыся до мене тому, що не забувавъ на ныхъ николы.

Ще не упорався зъ братчыкамы, якъ чую стогоны хорои матери, а потимъ придавленный йи голость:

— Купывъ мени, Мисю, ликъ?

Йой, якъ болючо вкололы мене си слова! Маты жеде видъ вчора на ликъ.

-- Не маю, мамо, грошей... Потимъ куплю.

— Добре, добре... А не забудь, сыноньку... Я пидожду ще троха... Лыше памѣтай, не забудь. сыночку.

— Якъ же мамуни чуються?

— Погано. дуже погано. Такъ мене тутъ коле, такъ видыхъ захоплюе... Ой, мабуть, не довге вже мое... А якъ выпью ликъ, то й полекшае на часочокъ...

Зворушений до краю словами матери, пишовъ я у другу кимнату.

Прыходить жинка.

— Ты вже вернувся, Мисю?

— Вже...

Ну и що жъ? добре?

Прыгортається до мене. А нидо мною ажъ ноги вгынаються:

— Нема грошей.

— Нема?

Я мовчу. Почынаю ходыты зроспучений по кимнати.

— Мисю, Мисюню, навищо жъ така грызота? Аджэ жъ мусыть якось буты. Нема, то дистанешъ де-пиде.

— Де дистану? Ну, скажы—де дистану?

— Але жъ...

— Не можу дистаты. Чуешъ, не можу! Я бувъ, просывъ—нема. Не буду жебраты...

— Страхъ який ты непорадный. Мизерныхъ дваццать левивъ не позычышь!

— Та я вже не журюся тымъ. Теперь ось мушу десь позычыты. Але потимъ що буде? Се мене вбывае, се доводить мене до шалу. Подумай собі, що-мисяця бильше й бильше, нарешти забракне кредыту... И що жъ тоди зробымо! Якбы ще мы самп! Мы жылы бъ якось! Але маты моя хора, братчыкы мали! Що жъ воны вынип! Що жъ ты вышна, моя ты, коханенька, що мучышся такъ. бидуешъ зи мною!

— Та не журысь, не мучъ себе,—якось-то буде...

— Не буде, не буде! Стоймо близько руины. Я васъ всихъ мушу потягты за собою. А що найгирше, нема выходу някого, найменьшой навить надін, абы положенне наше полипылось.. И то, кого я такъ мучу! Тыхъ, що люблю такъ страшно! Свою жинку, свою матиръ, бративъ...

— Та чымъ же ты мене мучышъ? Бачышъ, якбы ты самъ такъ не грызъ себе, то й мени не було бѣ се такъ прыкре.

— А, що ты мени кажешъ, що?... Удаешъ, слысешъ себе буты спокойною. О, бо ще ты гирише мучыся ніжъ я, я знаю се... Мы могли бѣ буты щаслыви, якбы я не маѣь родыны пры соби, жылы бѣ сякъ-такъ. А ты бачышъ, що я прычыною нашой журбы, знаешъ дуже добре, але жъ ты нижна и занадто любышъ мене, абы робыты мени докору: „Черезъ твою родыну я мучуся!“ А ты не знаешъ, що твое мовчанье, той нямый твѣй жалъ ще бильше мене болыть. Та ще тому, що винъ такий безнадѣйный...

— Мисю...

— Не говори до мене такъ лагідно! Недобра! О, якбы ты добра, ты замучыла бѣ мене своимы докорами, сказала бѣ мени, що се я выненъ, що якбы не я и не моя родына, ты була бы щаслыва! Якбы ты добра, ты призналася бѣ, що ненавыдышъ мою матиръ, моихъ бративъ, мене, всехъ насъ, бо мы затруйлы тоби жытте! Бо ты мусышъ насъ страшно ненавидыты!... Я знаю се! Лыше вроджена, нижнисть не позволяе тоби признатысь.

— Мисю, Мисю, що ты кажешъ, Мисю...

— Олю... Олю...

И мы зайшыся обое такимъ шаленымъ рыданнемъ, такимъ распучнымъ, такимъ безнадѣйнымъ...

Колы мы стямылыся трохи, я глянувъ на годинныкъ —одынацята.

Выхожу на мѣсто—фактора нема. Здыбався зъ однимъ товаришомъ.

— Чого я такий сумный? Якъ ся маю?

— Нужуся... страшно нужуся.

— Розуміється!... Въ такий нори ще бѣ не нудытысь...

— Маю якихъ знаймомыхъ?

— Ни...

— А, се дуже прыкро... Особлыё чалавикоў, што прывыкь до духоваго жытця, прыкро, калы не мае зь кымъ поговарыты, разважытысь, помнінытысь думкамы...

Винь жалюе мене дуже.

— Що жь робыты, калы годі янакшэ...

И ходымо, ходымо сюды, то туды. Я люблю його товариство, але ныншэ... Ажь ось бачу стоить факторь. Проходымо побіля нього. Кывае головою, што нема!

Иду далі. Проходымо коло почты. Я дывлюся на го- дынныкь: ось-ось дванаіццята.

— Ой, я забувь послаты грошы на часопысь...

Шукаю по кышняхъ.

— ... И грошы забувь! Бодай тебе, а туть вже два- наіццята...

— Скілкі вамъ треба?

— Тры корони.

— То я могу пазычыты вамъ тымъ часомъ...

— О, добре, добре... до завтра. Дуже дякую...

— Прощайце, бо мушу кванытыся...

— Здорові.

Попрошався изь нымъ, скочывь на почту, пидождавь у сніяхъ.... А вь душі такъ п' регочусь изь його!...

Ні, справді смішно мени, якъ я одурывь сього чо- ловіка!...

Ну, або винь мусыть быты свяченымъ дурнемъ, або я славный комедыянтъ! И якъ винь мигъ повірыты, што я забувь грошы. Але жь и выгадавь! „Мушу выслаты грошы на часопысь!“ Ха, ха, ха! Славно вдалася мени штука!..

Вже замыкають почту, и я вихожу.

Свяже повітре розвіяло мою радість. У мене вь кы- шени вьсього тры корони и то пазычени до завтра...

Прыхожу до хаты, выдаю ихъ жінці. Вона бере, не каже нічога, але видвертається швидко, абы не пока- заты мени свонхъ слізъ. Та я вже байдужый на сьмъ іі,

на іі сльозы... Лягаю на софи и дивлюся байдужно передъ себе.

И почувуюся такой безрадний, безпомичный...

А вразъ и чую, якъ у головы починае мени щось стогнати. У мизку бьють важки молоты роспуки, страшнои роспуки.

Лежу, прислухаюся до сыхъ ударивъ. И рукамы лыше здавлюю голову. То зновъ сердце заболеть такъ страшно, такъ гирко. За сердце схоплюся и лежу дали...

А мижъ тымъ перебираю въ думкахъ уси способы ратунку, уси можливи й неможливи. Не нахожу ніякого. И кручуся довго, въ тымъ зачарованимъ коли, въ тій плутаньни думокъ и плянивъ, въ тымъ пидбранимъ способиамъ зарадыты свойому гиркому становыщу.

Нема и нема-ніякои просвітлійшой думки.

Ажъ наразъ стае передо мною, немовъ-бы живой, факторъ:

— Лыше заглянуты до активъ... Пане-судіе, лыше заглянуты...

— Що?

Я глянувъ на нього такимъ дыкимъ поглядомъ, гримнувъ на нього такимъ гострымъ голосомъ...

— Але жъ, пане-судіе, лыше заглянуты...

И зашелестивъ у руди папирцемъ. Сынимъ папирцемъ: „Соткою“...

— Що!—крыкнувъ я ще разъ, а винъ пзновъ зашелестивъ гришмы.

И десь не шезла моя лютъ. Я глянувъ на нього ладгиднійше.

— Лыше заглянуты, пане-судіе!...

И винъ заглянувъ.

— Отъ сей актъ... отъ такъ...

Бере його до кышеня.

— ... Нихто не знатыме... Пропало, якъ кампнь у воду... До побачення, до мылого побачення...

Подае мени руку. Сотка лышається въ мой долоня.

Винъ выходитьъ зъ хаты. Я не протывлюся. Выходить изъ актомъ,—забрае мій спокій, мою честь, мою совість...

На вики, на вики..

Холодный питъ облывае мене. Насылу пиwoжусь зъ канапы, отрясаюсь изъ своихъ думокъ, видганяю мару видъ себе...

И вразъ якъ не зачну реготатись, шатено реготатись...

— Але жъ нема, нема! Навить и його нема. Навить и злочину допуститись не можу... Охъ, а вини, вини бувъ бы я на все спосибный, на все!...

— Мисю, сыноньку, а ты певно забувъ кпаты менн ликъ... А мене такъ страшно коле вини... Ой... Не довго вже менн, сыноньку, лазиты, не довго..

Одарка Романова.

На итальянський мотивъ.

Тукъ веселый карнавала.
Регить, спивы середъ ночи...
Все замовкло, все затыхло,
Рымъ закрывъ весели очи.

Винъ прокынувся у ранци
Пидъ сумни, поважны дзвоны;
Богомильныи синьоры
Поспишала до Мадонны.

Онъ чернець сыдыть и тыхо
„Pater noster“ винъ чытае,
И понуро на прочанокъ
Изъ виконця поглядае.

Пидійшла до сповидальни
И упала на колина
Блида, гнучка, мовъ лилея,
Чорноока синьорина.

„О спасы мене, мій падре!
На тебе моя надія.
Mea culpa, mea culpa!
Чы простыть свята Марія?“

И вона йому на вухо
Щось тихесенько сказала,
И слюза зъ очей гарячыхъ
На холодный мрамуръ впала.

„То була одна хвылына!
О, мій падре! якъ згадаю,
Плачу, плачу и сумую...
И вернуть їи бажаю!“

„—Затремты жъ, гієно, пекло!
Ты ричей моихъ жахайся,
Сатано, що грихъ посіявъ!
Заразъ, гришнице, покайся!“

Такъ хотивъ чернець сказаты,
Та згадавъ—неначе вчора
На його дывылась пыльно
Тежъ коханая синьора.

И свитывъ чудово мисяць,
И чудово сялы зори...
„О, щаслывая годына!“
Винъ сказавъ тоди синьори.

Въ молодыхъ очахъ надія
И кохання розцвитало...
То була одна хвылына,
Дали... дали все пропало!

Винъ давно забувъ синьору
И вона його забула,
И щаслывая годына,
Мовъ чудовый сонъ, мынула.

А теперъ въ старечимъ серци
Зновъ воскресла та хвылына.
Винъ мовчыть, забувъ вси речи,
Те жъ умовкла й синьорина.

Грихъ, гіена, пекло, кара —
Винъ усе перебирае,
А уста його ниміють,—
Що сказаты самъ не знае.

Хто щасливъ бувъ хочъ хвылыну,
Той николи не забуде.
,—Хай простыть тебе Мадонна
И Господь за грихъ не суде!

Мыкола Вороньй.

Поэзія и проза.

Була и въ мене любка, —
Вродлива, якъ весна,
Невынна, якъ голубка,
Якъ лялька, чепурна.

Шаливъ я видъ кохання,
Зитхавъ и умливавъ,
Думкы и почування
Уси ій виддававъ.

А що вона ховала
У серденьку на дни,
Про те чомусь мовчала —
Ни словонька мени.

И отъ одного ранку
Прийшовъ до неї я:
Що скаже на останку
Красунонька моя?

Прийшовъ и въ мови пышній,
У выразяхъ палкыхъ
Признався, неутишный,
Ий въ почуттяхъ своихъ.

„—Панычу, видказала,
Всмихаючысь вона,
„Про це вже я чувала,
Але це все—мана!

„Скажить мени вы краше,
Чы грошыкы въ васъ е
Та ще про... «настояще»
Становыще свое“.

И на московськимъ слови
Спиткнулася на мыть—
Вкраинка въ ридній мови
Не звykла жъ говорить.

Становыще... посада...
Чы грошы въ мене е?
Я думавъ: въ цимъ и вада,
И горенько мое!

А панна зновъ казала,
На' выдъ зырнувши мій:
„—Чы вы йисте такъ мало,
Що вы такой худый?

Для васъ потрібни ликы,
На васъ дывытысь страхъ!
Подерти черевыкы,
Одежа вся въ диркахъ...

Вы жъ не мудрець аѣинськый,
Що въ бочци йивъ и спавъ...
— Поетъ я украинськый!..
Я тыхо видказавъ.

И поплылся сльозы,—
Течуть вони, дзюрчать...
Поэзїи и прозы
Не можна спарувать.

Павло Грабовський.

* * *

Пидь густою калыною
Гарный козаченько
Женыхався зъ дивчыною,
Звавъ: „мое серденько“.

Соловейкы, литаючы,
Все запамъяталы,
Та ввечери, дримаючы,
И защебеталы.

Заслухалысь, дывуються
Люби молодята;
Безъ розмовы мылються
Сызи голубята.

Соловейкы непрохани
Краще розказалы
Все, шо тилькы закохани
Высловыть бажалы.

Васылъ Щуратъ.

Подрузи.

Пизналысь мы досыть звычайно.
Стричалысь ридко и случайно.
Зблызыло насъ Риздво Хрыстове,
Риздво и Мыра и Любове!
Мынулы Свята Велыкодни—
Мы вже розстатыся не годни.
Въ душахъ новыхъ надій розмаемъ
Зелени Свята зустричаемъ.

Левъ Лоцатынськый.

Байка.

Ишла стара бабуся Байка.
Удвое згорбылась, якъ файка*),
До долу голову спустила
Та щось тихенько бубонила.

Мабуть, колышне прыгадала,
Якъ мижь людьмы вона бувала,
Жыла мижь нымы такъ безпечно
И розмовляла такъ сердечно.

Та вже давно їи прогналы
Видъ себе люде, якъ почалы
Впрягаты сылу коней зъ пары,
По дротахъ слаты искру зъ хмары;

Їи прогналы, якъ брехливу,
Дурну бабуся туркотливу,
Що въ поступовій ихъ громади
У симъ була вже на завади.

Мынуло литъ вже спора лайка,
Якъ по лисахъ блукала Байка.
Людей крлышнихъ не забула,
Та про теперишнихъ не чула.

---

*) Файка—нименька люлька.

Тому наважилась спустытысь
Зь далекыхъ гирь, щобъ прыдывытысь,
Яки подіи въ свити стались,
Якъ люде розуму набрались.

Иде стара та й спотыкнулась...
„—Ай, що се?“—до земли нагнулась
И пидняла гарненьку кныжку
Та й сила зь нею на морижку.

„—Отъ заразъ, каже, прочитаю,
Жыття-буття людей пизнаю“...
Стара, пидслипуючы, зь хыстомъ
Чытаты стала лысть за лыстомъ.

И прочытала Байка вперве
Про психопатію, про нервы,
Про мырь всесвітній й нагороды
За смертоносни вынаходы,

Про волю, про крипацтво люду,
Просвиту, зристь гриха та блуду,
Про поступъ людської культуры,
Про те, що хинци взналы и буры...

И зь усть іи слова добулись,
Мовъ строгый выгукъ, мовъ-бы въ лайци:

„—Чы люде глузду вже позбулись?
Се жь неможливе навить въ байци!“

Платонъ Панченко.

На чужыни.

Въ Одеси далекій, на берези моря
Я бачу... нашъ Кыйвъ и пышный Днипро!
Для мисця чужого, для тугы та горя
Покинувъ я ридне добро.
Евреи та грекы, черкесы, вирмены,
Въ очахъ тоби знай мыготять,
Захидна Европа и вси бусурмены,
А нашихъ—то годи й пизнать.
Вси въ свити народы души мой любі,
Я бъ щиро ихъ всихъ обійнявъ,—
Та тишу я очи на ридному чуби,
Що змалку його покохавъ!
Вси мовы вельки, пидмовы маленьки
Чарують наривно мій слухъ,—
Одна жъ тилькы мова лье сылу серденьку,
Въ одній животворчый е духъ!
И люде, що ридну ту мову вживають —
Шматокъ мого серця вони,
Ихъ каріи очи мене прыгрівають,
Якъ сонце ласкаве весны...
Люблю я всю землю вельку безъ краю
И всій їй бажаю добра.
И всю бы виддавъ я за часточку раю:
Нашъ Кыйвъ та берегъ Днипра!

М. Корчынскый.

Село на Волыни.

Цервень. Въ тышу й спеку
Спыть село повыте,
Сяйвомъ полудневымъ
Геть усе залыте.
Бряскомъ шмарагдовымъ
Ставъ на сонци грае;
Легить зъ осокою
Тыхо розмовляе.
У винкахъ зъ садочкивъ
Чепурненьки, били
Зъ берега хатыны
Зазирають въ хвыли.
Надъ селомъ високо
Церквы хрестъ злотыстый
Кыда надокола
Видблыскъ проминыстый.
Де село кинчаться,
Панський двирь старенький
Зъ-помижъ лыпъ и кльону
Выгляда, биленький.

А тамъ дали нывы,
Яри зеленіють,
И лисы въ тумани
Ледвы-ледвы мріють...

.....
То село волынське,
То мій димъ родинный,
Тамъ я рисъ на воли,
Тамъ мій рай дытинный!

Я й Лазоръ.

Оповідання

Васыля Кравченка.

Я—крамарь; моя крамныця у мѣсти на торговыци, а щобъ жыть—наймаю димъ, а садка ни. бо за нього довелось бы окремо платить грошы, а я знаю добре, що якъ поспіє садовына, то все рявно наймися... Не такъ я зъ дитворою наймися, якъ наймється моя дружина...

Такъ, звичайно, жинка у мене худа, а отъ якъ наспіють грушкы та вона попойнсть ихъ тыжнивъ зо два, то одразу гладчае!

Почынае садовына поспивать,—я раненько захоплюсь зъ лажка и бижу собі у садокъ нибы то у проходку... ходжу, мугыкаю... Навкругы озыраюсь: нема никого—пидниму грушку, покладу въ кышеню, мугыкну, знову озырнусь—и знову грушка въ кышені!...

Хай бы хтось зъ двирської челяды, котрой не перевишаешъ тутъ, побачывъ мене за моею працею, то все-жъ такы пидниму ту грушку, яку вже намыривсь, а дали—визьму тай пошпурю ии десь далеко-далеко у паркана, а не то въ дерево гошну... Знайте, мовъ, люде добри, яка це нпкчемнисть.

Мени аниже не шкодыть ота сусидська маленька, сухорлява, столитня бабуса, що замисть шын у нея тоненькый поясокъ та велика голова, що сама собі, мовъ

у хинського бога, хитається, и ще блятьшый очинюкъ—уразъ зъ широкою одвислою долишньою губою—нагинають цю голову до впалыхъ грудей... Руки, тримаючи зъ хвартуха приполокъ, лежать на животи, а помутнилий поглядъ—усе въ землю, все мовчки!..—Я даю волю цій „скыюській баби“—збирай соби помаленьку, абы тобі було—менн стане!...

А двирныкъ зъ нашого двору старый дидусь Степанъ, хочъ и перше за насъ зъ бабусяю обійде садокъ, ну, менн це не страшно—винъ позбпрае та все до мене черезъ кухню й припре—добре знае, що чарку дистане! А отъ вынши вси слугы, якъ вони не мудруй, ничого не буде—вси вони люблять спать, я перше за нихъ схоплюсь!...

Часомъ я тилькы гниваюсь на курей—вони перше за мене встають... Та ще маю око на бджилъ: що найстыглища грушка, найсолодча—упала вона на землю, куры неодминно надкляють й трошки и заразы же кыдають „божымъ птахамъ“ на медъ, самы дали йдуть наново, псують садовину....

Ци куры такъ уже вымуштруванн у мене, що якъ тилькы я ступлю ногою на гряницю садка—вартовий пивень ументъ здалеку закрывавъ, йому у видповидь уразъ одгукнулась уся його симъя, вони знають,—я, ихній ворогъ, иду до найсолодшыхъ грушокъ... Я крышку наблизывся, мои ворогы мерщій у кущи поховались—сердяться тамъ, похваляються звядты!..

Ну, все-жъ вони чують у менн сыду, а отъ бджолы—ти ничого не бояться; адже на кпнець лита у нихъ тилькы й зосталося збиркы, що зъ найстыглищю хрукты. Визымъ грушку, облиплени бджолами—покусать можуть!... Та даремне—то прыбутокъ усихъ тыхъ, хто пизно спить.

— А що, розбыта? байдуже спытавсь у мене ликарь, мій сусида, добродій Попенко саме тоди, якъ я, побачывшы його, щобъ заслипыть йому очн, пошпурывъ грушкою у плота. Самъ ликарь, зъ другого боку одъ мене, у садку,

на всп боки крутить своими здоровыми щелепами... и собі запыхается жидивськими грушками тоди, якъ са-мого орендатора тутъ нема.

Широкий, коротенький ликаривъ нисъ, уразъ зъ усымъ чорнымъ бородатымъ його облыччамъ, найдужче розшырюється видъ задоволення. що такъ смашно!... Цей нисъ и лице наче не пытаются волп свого властителя—самы лизуть зъ подякою до Бога, що деєь вгори немовъ умоствся на сонци и звидты шле привитий уклинъ все-свиту!...

— Не терплю йисты, кажу. тыхъ грушокъ. яки самы падають на землю... Упала—пидплыла сокомъ, хутко згниває... Колы обережно зирнешъ грушку рукою, вона, хочъ часомъ и переспіє, а все-жъ такы гнилычкы зъ середины... Моя дружина дуже любють гнилычкы—у нихъ е якийсь особливый смакъ.

— Правда,—одмовляє вінъ и разомъ протягує руку на дерево до стиглой грушки.

Я наближаюсь до ликаря, собі рву по деревахъ по одній, по дви грушки,—заразъ одну нехотя надгрызу, другу непомитно у кишеню сховаю, за пазуху пхну...

Поривнялись... Впнъ гыгыкає...

— Дурный жыдъ, багато давъ за садка,—кажу.

— Ничого не вродило,—одмовляє той и разомъ же злегенька стукає ногою у деревце, звидты упала пара найкращихъ грушокъ.

— Егъ, никчемнисть,—каже вінъ, наближаючысь до хруктивъ. Я одвертаюсь. даю йому волю управитись зъ тыми грушками.

— Ходить, кажу, до мене. зъ моею дружиною побачытесь.

Щобъ ликарь не постеригъ того, що въ мене тежъ повни кишени грушокъ, то я кинчыкы своихъ пальцевъ позакладавъ уверхъ до кишени, одтягую тутъ ихъ одъ тила и вразъ же розставляю ноги и ликти. Це я ппыб жартую!..

— Здорови булы.—кричить ликаръ до моеи дружыны тоди, якъ мы зъ нимъ ще дуже далеко одъ нашої хати и все-жъ такы намъ выдко, якъ онъ моя жынка стоить на ганочку, напружено позырае на насъ и вие добре знае зъ чымъ и вертаюь до дому, и черезъ голову гости зъ докоромъ хытае мени.

Я радо осмихаюь, задоволено крутю головою.

— А вы чомъ не заходите до насъ?...—питае дружына въ ликаря

— Не маю часу... Та й заразь прийшовъ, абы привитаться.

— Та сядьте-бо, подаючы крисло, припрошую й я гостя

— Ниякъ не можу, заразь треба йти до дому,—байдужо, догрызаючы грушку, каже ликаръ; вийть тутъ-же одвернувся и пошпурывъ недойдокъ грушки назадъ у садокъ, а самъ жартливо крутнувся на одній нозі, підскакуючы, побигъ до дому, але одмыслою кышцею стукнувся объ хвиртку—и зъ неї на буркъ покотылось килька грушокъ...

— Розсыпалесь...—озыраючысь на насъ, каже засомлений ликаръ, и нахыляється, щоби збираты.

Намъ нема часу дывитись на ликаря; радючы, я шепочу до дружыны:

— Давай мерцій кошыка.. шиять!...

— И якъ бо тоби не соромъ брати чуже, не спытавшись?

И дружына нехотя бере собі до рукъ кращу грушку нехотя чавкае..

— Люды грошы платитъ а ты, бачь, тягнешъ.—прывадыть вона свое.

— Тыхо, бо диты почують!... —

Вона замовкла, и докы я бережно повнимаю зъ кышени усе те, що було набузовано за пазухою, дружына поспіе зйиьсти килька грушокъ, а решту, не вгаваючы мене корыть, дичае на нисли обидъ.

Тымъ часомъ докы орендаторскыхъ очей нема надъ садкомъ, то и на души веселище, а щобъ и тоди якъ буде наставлений сторожъ, можна було йншы гарненькы грушкы, найкраще заделегить парвати ихъ прямо зъ дерева; бодай бы та хрукта и зеленувата була, то треба йн тилькы пороскладаты на викиахъ, а то и зверху на шафахъ — тамъ вони подоходять, а вике тоди ты тилькы беры та ремыгай помаленьку...

А я, то ще й такъ роблю: першъ инжъ выйты у садокъ, поближу до воритъ, погляну — чы не иде жидъ? Якъ нема, то й добре!..

Тилькы-жъ и теперь, найблыкаючысь до садка, я не зразу похоплюсь до грушокъ, а спершу помаленьку обйду собі кругомъ по стежечкахъ; пыльно пускаю погляды на вси боки — адже десь у кущахъ може стояты собі жидъ та й поглядуваты потихеньку за мною!..

Справди, бачу, тутъ нікого нема, самъ собі господарюй — пять, десять разъ можешъ на день звернутися!.. Хочъ я не дуже посишався зъ запасомъ, — разъ те, що все-жъ такы краще колы грушка сама собі на дереви доспе, а друге те — я бувъ певень, що тутъ я дома и чы такъ чы инакъ, а кожна грушка, яку нагину, буде мся..

Отъ тилькы разъ мое серце ни зъ того, ни зъ сього тьохнуло...

Я зупынився, обивъ очыма навкругы по садку.. Колы-жъ нічого — усе якъ було!.. Тилькы отъ куринь, що вчора бувъ розруйнований и стоявъ не тамъ де заразъ... Теперь вишъ уже наново збудований..

Я крышку дали одъ куриня подався у кущи, розглядаюсь, и бачу — шидъ куринемъ коло самой грушкы, направляючы свое лице на схищ сонця и довго не одводячы звидты великыхъ очей, щиро молився литъ двадцять-пять, бидявий, безбородий велытень... Голосъ його то дуже выгукувавъ на весь садокъ: „Господи, Господи, Мате Сьвата Пречыста!“ то разомъ затыхавъ у ледвы перешитие

шепотинни губамы... Били, маленьки вусыкы, могутни плечи и боси ноги!...—Червонувата, бавовняна сорочка, подерта на правому плечи, а зъ пидъ споду вызирає кремезне биле тило и тилькы на продертому—якась смуга, загорила на сонци... Вузеньки паньски штаны, що колысь булы чорни, а заразъ сирувати, зъ білою латкою на коліни... Ци штаны, оперизани ганчиркою, передомъ своимъ пъялысь до горы и не ставали до кисточокъ.

— „Да будыть воля Твоя.. О. Господи, Господи!... Хлебъ нашъ насущный.. О. Господи, Господи!“ додававъ прохачъ по кожнимъ выгукъ сливъ святой молитвы, и все хрестыться, та й хрестыться...

Це чоловіче прохання підтримували горобчыкы, синичкы, що радісно по деревахъ зъ гылькы на гылькы стрыбали, надкльовували грушкы, сливки и бѣгали Бога, щобъ винъ продовживъ имъ таку роскишъ. А килька цододынокихъ сиренькихъ пташечокъ томылись жаротомъ: вони цвиркали—у Бози дощѣ бѣгали...

Перемолывся велытень, сивъ на невелычку купку околоту коло курниа, праву руку запусывъ у незвычайну кучму довгого прямого волосся на голови... Його тутъ було такъ багато и воно такъ роспросторювалось у боки, що на макивцѣ жадень кашкетъ не затримається... А друга рука розгребала кущу грушокъ, що лежала передъ його очыма на землі. Винъ бравъ де-котру кращу грушку, надгризавъ, одкыдавъ до купы и зновъ бравъ до новои.

Ци грушкы хочъ тилькы бабуся збирала, а про те теперъ мені було шкода ихъ.

Заразъ я пишовъ до дому ни зъ чымъ!.. Набундючывшысь, я тихенько прямую по стежци до свого ганочка. Хотилось, щобъ мене не бачылы и щобъ побачылы.

Переплутане по дорози лысти не пускало. Яке було зъ нихъ ныжче, тамъ я поважно переступавъ, а де не можно було, то одводивъ рукою... Ще хвылына—и мене не бачылы-бъ, колы-жъ ненарокомъ луснула одламата гылочка!.. Бачу—кудланъ попаса мене! Не озыраючысь, я

пишовъ дали до хаты!... Теперъ, сиджу я въ кимнатахъ, шукаю собі дила и не знахожу пого... Щось нудить, щось тягне у садокъ мою душу!... Не грушть мені хочеться, а те досадно, що то перше я вильна людина бувъ, наче давали мені виры, а тутъ не впрятъ,—десъ очі чужі узялися!...

Ни, думаю, піду, ходытому, хай знае тее, що я тутъ привыкъ, тутъ я у себе!...

Наблыжаюсь до саду и бачу: сторожъ зъ кошыкомъ нышпорить по підъ деревами, збирае грушкы...

— А шо, кажу, стережете?

— Тошно, барынь, стырыжьомъ!... Мы й не такихъ садкнвъ стерегли!

И винъ собі знову підбирае грушкы.

Його курпнь мавъ скризний выхидъ, щобъ, лежачы, людина могла оглядаты садокъ зъ одного боку, а повернувшись на лизжку, побачыть и другу частину. На земли було злегенька прытрушено соломкою, а на ній лежало маленьке, чорне, сукняне дрантя зъ выдертою у йому підшывкою....

Коло яткы (куриня) кунка збиранихъ грушонокъ під-ростала.

— Барынь, покушайте грушонокъ

Я бувъ по обиди—не хотилось йнеты

— Не ласый, кажу, я на нихъ.

— Чого, барынь, усьо римно я ихъ отъ подержу до пивъ дня, а тамъ—у землю зарыю,—одказавъ винъ миша-ною босяцькою мовою.

— Ну, шо-жъ,—байдужно кажу я...

А окомъ скоса побачывъ, що у тій купци малось зо два десятки грушонокъ такихъ, що мене й дружина не лаяла-бъ за нихъ... Колы-жъ, почуваю, не варто підъ ноги ды-вытысь и въ гору не треба глядитъ—все це чуже!...

— Барынь, торникъ я багато зарывавъ у землю гру-шонокъ—у мене бувъ садъ у четверо більший!...—крычить

здалеку до мене сторожъ. бажаючи якъ найблыжче по-
знайомытись зо мною.

— Гныле, кажу, завжди краще закопувати..

-- Еге, барынь. отъ якъ я бувъ у Харсонщини. то
тежъ кавуны тамъ стеригъ... Сысленный баштанъ бувъ
багато гнылыхъ кавунивъ у землю закопували.

Я не маю охоты багато балакати зъ сторожемъ, та
винъ не вгаває :

— Барынь, адже жидъ чудаць — грушки падають, а
винъ самъ не йисть та ще йдоси й не продає ихъ?..

— А чудный,—кажу, и вже я сховавсь одъ кудланя.
Винъ самъ собі остався и нїяково йому—винъ инбы то
щось мавъ говорити, його не дослухали...

Другой дныны ранкомъ уся моя дитвора, а ихъ у
мене шестеро, не знаючы що робити, попрыбигала до
мене :

— Тату, у що намъ бавитись?

— Идти у садокъ, побалакайте зъ сторожемъ..

-- Мы не знайоми..

— Нема що зайомытись : прийдете до нього, сами за-
балакайте—адже треба умиць и зъ простою людиною по-
водытись.

За пивъ годины вбигає до хаты мій старшенький
блазень, десятилитокъ Петрыкъ, и кричить :

— Тату, тату, отъ грушокъ понабехувались!..

— Ненечко! — жахнувся я : може вы диточки, брали
грушки потайцъ?

Тату, та-жъ мы знаємо, що видъ Бози намъ була-бъ
грияшка за щє,—у одынъ голосъ озвалась уся дитвора.

— То-жъ то. глядитъ. самымъ не можна,—навчаю.

Дитвора розбиглась, а я зновъ у садку... И знову.
пряму по стежци. наче не замичаю никого.

— Барынь. зйикте грушокъ, однаково гныють—по-
закопую..—спокушає мене Лазорь.

— Не ласый, кажу, я на нихъ.

Иду собі дали.

— Знаете, барынь, е приказка: не тоди йнижъ, якъ хочеться, а йнижъ тоди, якъ маешъ.

— А такъ, такъ,—кажу.

— Хотите, я вамъ горихивъ назбываю?

— Горихивъ тежъ не йимъ,—одмагаюсь, колы жъ згадавъ—моя дружина и одъ волоськыхъ сытчае!.. Я мовопи пишовъ за Лазоремъ, котрый, опышменысь пидъ деревомъ, спочатку стрывавъ тамъ на пивъ гаршнина одъ земли, дали його стрывкы булы ще высиш.

Винъ дистававъ и не диставъ гориха!... Не рещи сторожъ схопивъ зъ земли величезну люшню, пошпуривъ нею угору такъ, що наче й самъ винъ полетивъ за дрюкомъ!... Одъ дерева видчахнулася довга гыляка, на ній высило два зеленыхъ гориха. Лазореви зновъ довелось пидстрыбувати, щобъ ти горихы дистаты зъ гылякы, и його волосся такъ роздувалось, що здавалось, наче вою хтило цього велытня затримать у повитри.

— Заждить-но, я вамъ ихъ обчыстю,—каже винъ, добувши горихы.

— Я, кажу, самъ обчыстю.

— Ни, вы не знаете якъ,—отакъ!

И Лазоръ зъ усїен сылы гепнулъ горихомъ объ землю.

Верхня зелена пикурка одлетила, а шаркунья тежъ розскочылася на-двое такъ, що саме зернитко рочавылось.

— Трывайте, я ще й другого.

— Ни, кажу, сього вже я самъ розбиью,—боячыъ, що Лазоръ и тутъ, якъ у первому, вываляе зернитко у песокъ.

Я гепнувъ объ землю, роздывляюсь на розбытго мною гориха, а сторожъ, переминаючысь, каже:

— Барынь, отъ гыляка зламата... це не я, це ии витромъ одчахнуло,—можна ии одирваты?

— Це не мое дило... Треба спытатысь у того пиа

чий це садокъ,—кажу я, тримаючи у рукахъ два горихы, такъ обережно, щобъ одъ зеленой шкурки не почорнили кнчыкы моихъ пальцівъ...

— Оть мій жидъ казавъ, що сьогодні принесе тютюну, а його й доси нема,—журиться Лазоръ.

— Чекай, заразъ буде тобі тютюнъ.

Я скочивъ у хату, отдавъ горихы дружини, дали метнувся до тютюну, що його колысь трошки у мене забувъ мій товаришъ.

Увесь тютюнъ зъ коробочки высынавъ на папиръ, кращу його частину на який часъ лышывъ дома, а цигарокъ на пять потерухы та пивъ кнжкы цигаркового паперу для красы завывувъ у окремый биленький папирчыкъ, вынисъ и отдавъ Лазореви.

— Той подякувавъ.

Того же дня по обиди я стоявъ у себе на ганку, очыма нышпорывъ по деревахъ, миркувавъ яку-бъ тутъ грушку зирваты.

Я знавъ, що найкраща зъ нихъ зновъ могла быти моею, та мене вже чомусь не дуже тягло до нихъ...

— Барынь, я ще зроду не курывъ такого тютюну,—озывается до мене Лазоръ.

— Хвала Богу,—кажу, але кажу такъ, щобъ одъ мене одчепылысь.

Лазоръ постеригъ цее, замовкъ, одійшовъ...

У вечери я намыслывъ дати Лазореви шматокъ хлиба и шклянку чаю безъ молока, бо була пятныця, а Лазоръ постывъ у середу, четверъ, пятницю и суботу... Лазоръ узывъ у мене шклянку съ пытвомъ, подякувавъ, крутнувъ патламы и пишовъ до своєї яткы... Я довго ждавъ його на двори, щобъ одибратъ посудину; не джыдавшысь, мусивъ иты до хаты, а двери зъ ганку заперъ гачкомъ, боячысь, щобъ безъ мене Лазоръ часомъ не розглядывъ нашихъ замычокъ и „чого доброго“, якъ казала дружина, „щобъ не обикравъ“.

Писля того щоразу, якъ мы пьемо чай, або обидаемо,

Лазоръ приходить у нашу кухню, закурыть цыгарку и нибы байдужо пытае:

— Незже часть обидаты?

— А такъ,—одкаже куховарка и припросыть Лазора зъ собою обидаты... Пообидавшы, Лазоръ иде на свою службу, а наймычка бижить до пани зъ докладомъ.

— Сьогоня Лазоръ казавъ: одбуду, каже, мисяца на свой харчи, тоди визьму у господаря симъ рубливъ, пиду десь, одежу добуду... а отъ чобить не добуду!..

— Глядить, пани, цей босякъ, чого доброго ще й насть обикраде.—закынчыть наймычка свій докладъ.

Писля цього дружина раптомъ накрывае мене мокрымъ рядомъ.—вона йнеть мене за те, що росплюжую злыднівъ у хати.

Слухаю и досадно мени те, що зайвий ритъ зъявився, ну, мовчу...

На решти дружина стала зовсимъ такы обережною, вона не дозволяла мени балакаты зъ Лазоремъ; про те я не разъ, проходячы садкомъ, побачившы Лазора, тилько прыдывлюсь на свои ноги, ривняю ихъ зъ його, и бачу — мои найбилыши черевыкы, котри зовсимъ уже подерлысь, на його ноги ниякъ не прыйдуться, хочъ у мене носкы й довгы...

— Дывысь, кажу, Лазоре, адже ци черевыкы ще мицни, тилькы отъ, здається въ носкахъ вузьки...

— Годылысь-бы: краи, де пальци выдаються, можна ножемъ понадризуваты. Абы ноги о буркъ не былысь... Чы такъ?—спытавсь винъ.

— А такъ,—кажу.

— Барынь, ну й тютюнъ же у васъ — я такого ни-колы не курывъ!..—разомъ переминывъ Лазоръ розмову.

— А въ тебе хйба вже нема?

— Хе - хе!—безнадійно махнувъ винъ рукою.

Було надъ вечирь. На землю спадавъ синій туманъ; винъ лягавъ на траву росю—ставало холоднувато.

— А чымъ ты, кажу, укрываешся?

— А ось свитка.

Пры цьому Лазоръ показавъ те непидишые дрантя, що я вже бачивъ у нього въ курини — воно було зъ одбатованымъ правымъ рукавомъ, котрый телипався на ныточци. Ся одинокъ николи-бъ не нализла въ рукава на багатырськи плечи цього велытня, а заразъ вона такъ джыгулясто була накинута на опашку — однимъ кинцемъ на праве плече сторожа, а другимъ телипається за його спыною, и таке убрання ще бильше выдавало у-передъ розхрыстанцi могутни Лазореви груди.

— Та й по всьому?—дивуюсь.

— Ехъ, барынь, у насъ такъ: ничъ холодна—день зогріє.

Дали, нбы стрепенувшысь, додавъ:

— Усе гарно, все добуду... а чобитъ на зиму не дпстану..

— Заробышь—купышь...

— Ну й тютюнъ же у васъ!..—перевернувъ винъ зновъ мову.

— То я-жъ тоби ще вышлю.

И я вскочивъ у хату и выславъ Петрыкомъ Лазореви уже остатній тютюнъ, безъ потерухы...

Середина серпня. Москали рушылы на маневры. Писля велького щоденного тепла почавъ репикжыть дощъ Сей, невгаваючий, чумацький дощъ, уразъ зъ пивничнымъ холоднымъ витромъ наче хотивъ залызты пидъ саму шкуру людську. Заразъ винъ на якийсь часъ переставъ—мыгычкою трусуть.

Дитвора, зъ нудьгы, часамы выбигаючи на двиръ, любувалась на ти булькы, що робылысь зъ дощу по калюжахъ и вже не разъ прыбгала до мене зъ докладомъ:

— „Тату, тату, бнжы, подывысь, якъ Лазоръ клацає зубамы!..“

Я довго роздумувавъ, нарешти ришывъ такъ: е въ мене билуватый, царатовый плащъ, котрый одслужывъ ме-

ни підъ дощемъ литъ зъ десять. Матерія на ньому ще цила, ну царата облизла—плащъ мени не годиться, а выкинуть шкода... Маю велики подерти кальоши; на мій поглядъ вони мусилы прыйтись на Лазореви ноги... Хочъ на все це давно заздривси Степанъ, але теперь я оддавъ дитямъ, казавъ ихъ однести до сторожа тоди, якъ той, зигнувшись клубочкомъ, клацавъ зубами у ятця.

Самъ я пишовъ за дитьмы назырци и підсвѣ за кушемъ.

Мали, идходячы до ятки, зликалы Лазора.

— Хто тамъ?—гризно покрыкнувъ винъ.

— Ось тато прислалы вамъ плаща й кальоши..

— Спасыби, спасыби...—схопився той.

Диты, не слухаючы, побиглы до дому.

Зоставшысь на самоти, Лазоръ приказуе:

— А Господи, Господи, Господи!.. Якъ-бы це такъ збылось, и це помимо воли моеи, щобъ Ты, Господи, приславъ отъ сюды съващеника, щобъ винъ мене vysповидавъ, а тоди вже я мигъ бы и идъ снигъ литы. Тоди мени ничого не було-бъ страшно... Чого найбільше люде бояться? Що найстрашнійше у свити? Смерть! Я смерти не боюсь... Та такъ то воно такъ,—розмиркуе винъ дали, завертаючысь у плащъ,—а чобитъ мени все-жъ такы бракуе... Що не кажы, а безъ ныхъ до Ахтона не доберешся, а зъ цымы кальошами далеко не втичешъ... И въ кого-бъ це роспытаться—якъ то на ту Ахтонську гору добытись?—Колы-жъ шо не кажы, а перше треба знайти спосибъ, якъ чобитъ добыты...

У цей самый ментъ у шпихляри, котрый дверьма виходивъ у садъ, вештався Степанъ, йому остогыдило vysлухуваты се нарикання тай заздрить узѣла за плащъ та кальоши, и винъ выбухнувъ:

— Що за велика ричъ чоботы?.. Ты перше штаны справъ, то й зогриѣшся.

— А якъ же ихъ справыты безъ грошей?

— На велика ричъ: нивъ рубля—отъ и штаны,—навча дидусь.

— Люде купують кам'яныци, майна, чому-жъ вы, диду, дожиылы до билого волосся, а майна собі не придбалы?..

— Бо тяжко дистаты таку сылу грошей.

— Вамъ тяжко майно купыты, а мени тяжко на штаны заробыты...

— Охъ, Господи, Господи,—покинувши розмову зъ дидомъ, звернувь Лазоръ знову до Бога,—просты грихы мой великіи!.. Оце одбуду строкъ—у сьвати миста пиду... Хочъ бы шкарбаны шкапови копійокъ за двадцять купыть...

Я кахыкнувь злегенька.

— А вы тутъ, барынь?—зрадивъ Лазоръ.

— Тутъ, кажу, и бачу, що ты бидкаешся тымъ, що чобить не маешъ—у мене на двори стоить стосъ дровъ... за роспылку зъ мене рубачи хтятъ два карбованци, краще ты ихъ заробы вь мене... Я дамъ свій струментъ.

— О, взавтра я такъ—разъ-два! У одынъ день не стане дровъ!..

— А ты-жъ рубавъ ихъ колы небудь зроду?—ыхыдно осадивъ Лазора Степанъ.

— Ни...—перелякано озвавь той и замовкъ.

— А хйба ты можешъ рубать дрова и разомъ садка стереты?—выводить дидусь сторожа на стежку.

— Такъ, барынь, я мушу стояты биля тін роботы, до якои приставлений... Не могтиму порубать вашихъ дровъ.

Килькы день дощъ не вгаває... Я, закутавшись у черкеську бурку, сиджу у себе на ганочку.

Мени тепло, бо злегенька тило роспарылось, а зверху холоднуvато и прыемно плющить невгаваюча дрибнень.

ка мрячка. Я заплющить очі и мріямы літаю: якъ то, мовъ, прыемно у таку негодѹ зарытысь денебудь у солому... тай у теплому курниі не погано, а ще краще у стійку зъ сина высмывать дирку, залізти туды и вже тамъ заплющить очі и звидты прислухатысь до гудиння витру, змишаного зъ дощевымъ ляпотиннямъ та зъ плачемъ листу на деревахъ... Се листья плаче за тямъ, що осінь иде — його смерть настане!.. Слухаешъ, слухаешъ... до поодинокихъ згукивъ причуваешся, вышукуюшъ у свойому мязку — зъ чого, мовъ, цей згукъ?... Згадуешъ, згадуешъ... на решти, не додумавшысь, заснешъ... Безъ кінця спавъ-бы!..

— Барынь, кажуть на мене, що я бідный, а я такъ кажу—я дуже багатый!.. — розбудывъ мене одъ моихъ думокъ Лазоръ.

Винъ бувъ у мойому плащеві, босый и безъ шапки, и мовъ біблійный пророкъ выступавъ по буркованому подвіррю.

— Отъ, сказать вамъ, земля,—философувавъ винъ дали,—що не ступлю, то й моя, мене ніхто зъ неі не зжене... Чы такъ, барынь?

— Такъ,—байдужно одказую йому.

— Иду я сьогодні ранкомъ до міста, а йдуть люде, дивуються: отъ, кажуть, одежа якъ у курського поменщыка, а босый!.. Е, якбы мени чоботы, а то ваши кальшны течуть, прийдеться и зиму одхрантовувать у нихъ!..

Дивлячысь на його босі ноги, я почувую, що у мене щось ворухыться у голови про узуття... Я згадую и бачу,—ніякъ не йде на думку те, що тобі треба.

— Барынь, а чы нема у васъ часомъ сонныка?..

— На що винъ вамъ?

— Сонныкъ—вонъ правду говоритъ, а мені такий сонъ приснывся, що певне буде змина моего життя, и то незабаромъ...

Мій балакачъ одійшовъ осторонь, стоить підъ кам'я-

ныцею, узявшысь у боки, и здаецься: хай цей добродій крышку бильше наляже—ця стина гепнеться!..

— Який же вамъ сонъ, пытаю, снылся?

— Лигъ я опивдня... Не на довго й задримавъ, а сныться мени, що нибы то я не маю очей... То булы очи, а то разомъ десь подилысь!.. И держу я у правій руци хлибъ, а въ ливій—грыбъ... Не те що такъ собі, абы-який грыбъ, а прямо—настоящий, тильки що вырватый, и такий винъ свижий, зъ великою шанкою!..

— Цикавый, кажу, сонъ...

— Ехъ, барыня,—забувши про мене, разомъ звернувся винъ до моеи дружыны; що заразъ выйшла до насъ,—якийсь у васъ барынь такий, що я й не знаю, якъ вамъ и сказать.

— А який у неї барынь?—цикавлось.

— Хочъ якъ не кажитъ, а зъ другымы васъ ривняты не можна. Та що тутъ казать, я вже багато выходивъ по свитахъ, а такого барыня, якъ вы, не бачывъ; ну отъ, я босякъ—босый значить, а для того, щобъ другому знаты, якъ мени у холодъ погано, треба самому побувать у босякахъ, а такъ—який панъ може мене пойнять?..

— Я тежъ, бувъ босякъ,—кажу, сыдячы непорушно, а мою думку тымъ часомъ гнитять слова лирныцкой псении:

„Еденъ той чоловікъ, который багатою бувавъ...

Брата свого Лазора за брата не мавъ,

Онъ його при бѣдности во гної высылавъ,

Высылаючи, лютымъ псомъ цѣкувавъ,—

Иды-жъ ты, Лазоре, зъ моего двора,

Шукай собі, Лазоре, смердящего гноя...”

Ни, думалось, великий грихъ—обыжать менчого брата, не можна цуратыся бидного!..

Я тутъ-же схопився и хтивъ обнять Лазора, але здумавсь; замість того, розмовляючи, мы зъ нымъ пішли собі у садокъ.

Бредучы по стежкамъ, мы опынылысь коло куряня; тамъ, не вважаючи на дощъ, уже було килька кошыкивъ

грушъ, бо ще зараня жыдъ умысне прывивъ сюды два чоловѣкы и тѣ наклали ихъ.

Сыхъ грушоукъ мени було шкода стратыты...

Певно Лазоръ постеригъ мои думкы, и отъ вѣнъ пидвивъ мене до нарватоп купкы и таємно шепоче:

— Знаете, барынь, що я вамъ скажу?

— Що?

— Дайте мени столивочку, я вамъ насыплю и повну добирныхъ грушоукъ, а вы заховаєте—отъ и буде вамъ на зиму, Лазора згадуватимете...

— Ніяково, кажу, хазяина обманювати,—и тымъ часомъ, якъ Лазоривъ поглядъ бувъ десь на бикъ, я успивъ одну грушку ихнуть собі у ритъ и разомъ же тры у кышеню пославъ, бо мойому еусидови ничого того не видно, що мои руки заразы пидъ буркою роблять.

— Хиба я хочу красты,—оправдується той,—я самъ вамъ даю—цього мени никто не заборонить...

— Такъ,—кажу, засовуючы ще разомъ чотири грушкы у другу кышеню,—хочъ и ты дасы, колы жъ се буде безъ видома хазяина, то виходить все одно, що красты.

— Бороны Боже одъ сього!... Я такъ думаю: вы мене одягли, а за це я у грошахъ, котри мени слидъ одъ хазяина, одщитаю вамъ грушкамы... хазяинъ же про це знатиме.

— Я давъ тобі вкрытысь черезъ те, що тобі було холодно, и не допомагаюсь за се платни.

— Я думаю, барынь, у насъ тутъ по садкахъ злодѣивъ багато е, — казавъ сторожъ, замынаючы сю неприеминсть.

— Де вони, кажу, тутъ визмутъся?!.. Бачъ зъ одного боку ричка Мытныця та вулиця зъ двору, а зъ двохъ бокивъ чужі садкы—злодѣви трудно долизты до насъ...

И ще килька грушоукъ опынылось у моихъ кышеняхъ...

— У ночи я чувъ, якъ одъ Мытныцы щось двохъ

гомонило, та я кашлянувъ, а воно й затыхло... Повтикали певно.

— А я торикъ, додаю, ходячы по садку, самъ піймавъ разъ москаля, котрый, переплывшы Мытницю, кравъ тутъ яблука... Побачивъ я його, крикнувъ, а винъ—хода!.. Дви хусткы, набузовани яблукамы, покынувъ...

— Отъ ловко, ажъ дви хусткы покынувъ,—ну, ну!.. И Лазоръ копырсае правою ногою у купци збираныхъ грушокъ, дали рукамы взявъ щипцу, пиднясь до рота, чавкає...

— И якъ тобі не обрыдне сами грушкы йисты?.. дывуюсь.

— А де-жъ його хлиба взяти, якъ грошей нема?..

— То ось тобі десятка—купы собі хлиба,—кажу.

— Чи можна оцихъ тры грушкы взяти собі?—звернувъ я до нього несповидано.

— Чомъ не можна? можна. А пятака не треба, бо я грошей не беру; а то, знаете, онъ тамъ, високо Богъ сыдыть—винъ усе баче!..

Меня ніяково, узявши тры грушкы, що мені дозволили; я тикаю, а Лазоръ слидкомъ кричить:

— Отъ Йосыпъ бувъ—винъ фараонові сны одгадавъ... Той усякий сонъ умивъ одгадати... Краще за нього ніхто більше не вмивъ...

Я мовчки йду далі.

— Ехъ, якъ-бы мене хто-небудь грамоты вивчивъ!..

Знову крикнувъ Лазоръ, але я на сей разъ промовчавъ і сховався у своїй хаті.

У той же день зъ нашого двору загурчала пидвода.

— Тату, тату, уже жидъ грушкы повизъ!..—кричать понасуплювани дити.

— Такъ, були грушкы, й нема,—сама до себе пробубонила дружина..

Ранокъ. Дев'ятий день вересня. Сонце жалю ще пяднялось надъ обріємъ; се сонце зверху покрыва легенька

хмаряча плінка, пидъ котрою воно наче зменшылося и навкругъ себе роспустило червони парусы...

Одынъ кинецъ билон збытой жуужмомъ павутины высить у повітри... Середына сіеи пыточкы вылыскується въ саду межы деревами, а другый тонюнькый кинецъ десь у неби безкраймъ пропавъ.

Прыгнувшысь до земли, бачышъ, якъ уси дерева, усяка травця попереплутувалась павутынками...

Окрема капкы воды на лыткахъ, на павутынкахъ; ихъ гойдає легенькый витрець, а воны: меньшеньки—на свопхъ місцяхъ тримаються цупко, сміються на сонци, а більши—падають, розбивається на мільйоны окремыхъ брыллянтывъ...

Пидниметься сонце, ще трошкы прыгріє—щезнуть брыллянты, розійдуться хмары, затыхне витрець, тоди у повітри, на простори великимъ, сыла сыленна павутыннокъ замелька... Це „бабыне лито“ пидъ небомъ блакытнымъ панує!..

Лазоръ, у билому плащи, якъ звичайно, коло яткы, на вколишкахъ лепече:

—„О, Господи, Господи, святий Мыкулай.. О, Господи, Отець мой!.. свата Пречыста Покрова-Матинка моя!..

Я згынци пидкрадаюсь до яткы, нышпору очыма и бачу—по деревахъ ще є грушкы, а вси кошыкы порожни, нема де набраты..

Били шпихляра дидъ Степанъ выкрешує огонь до люльки. Лазоръ почувъ, що я тутъ, оглянувся...

— А що, кажу, грихы спокутуєшь?

— А такъ, живе чоловікъ, а треба йому умираты... Надъ усіма намы одынъ начальникъ—Богъ!.. И все це, добре, а отъ тилькы одній ричи мени бракує,—журлыво додавъ мій балакачъ.

— Чого-жъ, кажу, бракує тобі?—знаючи те, що Лазоръ зновъ казатыме про чоботы, ну а все-жъ послухаты цікаво.

— И не спавъ, а такъ тилькы очи звивъ, а воно щось прыйшло у ночи тай выбрало два кошыкы грушъ...

— Невже?—дивуесь.

— Етъ, барынь, хто йивъ не смашно, тому умирать не страшно. Хто ничего не мавъ, той не мае чого терять? Чы такъ я кажу?

— Може й такъ.

— Барынь, зробіть ласку, выбериць соби найкращу грушку зъ дерева, зійиже!—настырливо просивъ винъ.

— Рано, кажу, не хочётся.

Тоди винъ почавъ говорити урывками: першого:

— Колысь я бувъ малымъ—такимъ одъ батька, одъ матери зостався... Спочатку мужыщкы вивци пасъ, дали—коня... А тамъ?! Теперъ я нибы на тры гаршыны выщымъ ставъ за того, якъ бувъ... О, далеко выщымъ!.. Проте й заразъ треба вмираты...

— Це-жъ, кажу, ричъ звичайна.

— Колы-бъ мени чоботы, не боявся-бъ жыда—свить за очи пишовъ-бы.

— Який жаль, що тебе обикрали!..—бидкаюсь и соби зъ Лазоремъ...

Дали я одійшовъ на таке місце, зъ якого-бъ мени зручнице було підійты и взяты килька грушокъ зъ підъ чужого паркана.

— Зо мною цього нікоты не було,—мало не плаче Лазоръ...

Я зробивъ зъ пару кроківъ до грушокъ, а Лазоръ забигъ упередъ мене, благає:

— Барынь, взьмиць грушокъ.

— Що я зъ нымы робытому? философычно пытаю. Ты-бъ краще нарвавъ у кошыкы новыхъ грушокъ, тоди хазяинъ не довидається про крадижку...

— На що я маю когось облурювать?!.. А грушокъ вы не бійтеся брать, адже мои грошы ще е за хазяиномъ... А збиранныхъ грушокъ ніколы не грихъ брать, хазяинъ

права не мае до нихъ... Самъ Богъ даруе намъ ихъ... Тоди бувъ бы грихъ, якбы на дерево вылизты та стряхнуть, а це такъ, якъ у сахарня: беры й йижъ сахаръ скількы хочъ, а отъ зъ собою брать у кыщеню не можна...

Я, узавшысь у боки, стою середъ сада, а Лазоръ у философичному настрои провадыть дали:

— Барынь, адже грушкы растуць одъ Бога. Спочатку на дереві квітка зъявляється, зъ квітокъ божи пташкы медъ беруть; дали—завъязъ, зелена вона, кысла, а ще дали—грушка, якъ медъ вона солодка. Теперъ я такъ гадаю, шо людина тежъ саме: родився чоловікъ, то въ якусь тамъ хвылыну на йому не мае гриха, а потимъ живе—и все грихъ, усе грихъ... вмираты повиненъ та-кымъ, якимъ бувъ въ ту хвылыну, скоро родився...

— Барыня,—стрепенувсь мій балакачъ, побачившы мою дружину,—дайте мени сорочку й штаны, я вамъ на двадцять тысячъ одслужу...

Я моргнувъ до жінкы, та мене зрозуміла:

— Ходимъ, каже вона, до хаты, въ мене е де-що для тебе.

Лазоръ пишовъ.

Зоставшысь на самоти, я надывавъ Степана.

Дидусь, задоволено крутячы головою, осмихався.

— Що таке? питаю.

— Та й хытрый жыдъ—Лазоръ спавъ, а вниъ у ночи підлизъ тай покравъ грушкы...

Надъ вечиръ того жъ дня знову заходило. Витромъ зрывало ще зовсімъ зелене лысты зъ деревъ и на вулицяхъ засыпало пишоходы... Непорушны сызи хмары були дуже високо... Йижче—другый рядъ поодинокихъ чорныхъ хмарынъ; ихъ витромъ наганяло; зъ нихъ вылітало килька великихъ холодныхъ краплынъ, и зновъ си хмарыны пливлы собі десь дали...

Я зъ крапнищи наблыжаюсь до дому... Огнь, бачу, зъ нашихъ ворить показався Лазоръ. Винъ зачыннвъ хвиртку и, закладаючи шыроченко упередъ ногаы, прыме пишо-ходомъ назустричъ до мене. На його круглій, велькій кучми змистывся старый кашкетъ—винъ тутъ бувъ не по-трибенъ, тутъ винъ здавася маленькою латочкою на се-редыни велького кружала... Перше мій плащъ у Лазора застибався гачкомъ у бабку, а заразы на обохъ полахъ зъ горы до нызy на пивъ гаршына булы понаддирани клапти и звяззани помижъ собою—воны и утримувалы собою плаща на плечахъ вельтня... Його штаны наче ще покоротчалы, а ноги, обмотани ганчиркамы, булы узуты у мои кальоши и попрыввязувани мотузкамы до нигъ. Самы кальоши булы короткы, а щобъ улила у нихъ нога, Лазоръ поодтынавъ закаблукы... Теперъ п'ятѣ хочъ и була на дворѣ, ну, сту-паючи на носкы, ноги не былысь объ буркы...

Зъ-пидъ споду, пидъ рукою оддувався оклунокъ.—

— Барынь, бувайте щастливы—уже йду одъ васъ,—крыкнувъ Лазоръ до мене.

— Такъ хутко?—дивуюсь.

— А що-жъ,—мы тутъ не прыдатни, бо по ночахъ спымо...

— Шкода, кажу... А заслужени грошы отдавъ жыдъ...

— Еть, Богъ зъ нымъ...Спасыби,—сказавъ мій пры-атель, ривняючысь зо мною.

— Отъ чобить тилькы й бракуе,—додавъ винъ, роз-мынувшись.

Дали, направляючи свѣй поглядъ десь далеко впе-редъ себе, и почуваячы, що наче на цьому пишоходи виль-ній людзини дуже тисно, Лазоръ перейшовъ на середину дороги.

Я стоявъ на пишоходи и дывивсь, якъ Лазоръ, збиль-шуючы крокы, поспышався на волю!.

Я лютый бувъ на жыда... А лирнышка иненя зновъ свердлыла мій мозокъ:

Брата свого Лазора за брата не мавъ.

Онъ його, при бѣдности, во гной высылавъ!...

И тутъ-же я згадавъ те, чого такъ довго не мигъ згадаты—у мене е дома якъ разъ таки чоботы, що прыйшлись бы на Лазореву ногу, ихъ покынувъ у мене колышній мій хурманъ, котрый, узявши за свою службу рубля впередъ, утікъ.

Я хотивъ завернуть Лазора, щобъ подаруваты йому ти чоботы, та роздумавсь: разъ те, що вниъ уже бувъ далеко, а друге—адже ще мени не видномо, який буде новий сторожъ у нашому садку,—може, якъ разъ си чоботы йому прыйдуться ..

Для жытця.

Хвылева знімка

Евгена Мандычевскаго.

Дытынка сперла свою кругленьку головку и думала. Передъ нею книжка, а въ книжци чысла, чысла, сами чысла.

Війшла маты въ кимнату и побачыла, що дытына не вчылася, а думала. Погладыла ясне волоссе, поцілувала й пожалувала.

— Бидненьке мое! Маленьке, а вже такъ працюваты гирко мусыць.

Спа саби пидъ вкномъ зъ робиткою и стала роздумуваты надъ тымъ, якъ-то колысь п іш вчылы, якъ теперъ багато знаты треба, що бы заробыты на кавалокъ хлиба и чымъ-то колысь стане дытына, якъ все те зрозуміе.

Дытына тымчасамъ думала дали.

Надійшовъ батько зъ службы. Кынувъ видъ себе капелюхъ, кынувъ загортку, присунувъ крисло до стола и зачалась вечирня наука.

— Що маєте на завтра?

Хлопець вытягавъ по порядку латыну, нимецьке, географію, рахункы и показувавъ задану роботу.

— То все?

— Все!

— Чытай латыну!

Батько видгорнуеъ пару волоскивъ, що лизлы зъ
великои лысыны на чоло и зитхнуеъ тяжко.

— Умучылысь, тату, на службѣ?

— Ни. Чытай, сыну, абы вже позбуться того...

И зачавъ батько зъ сыномъ вчытысь латыны... абы
уже позбуться того...

Борысь Гринченко.

ДЕ ПРЯТУЛОКЪ?

Ich habe geklopft an des Reichthums Haus.

Rückert.

До кохання въ хатку молодымъ я йшовъ,—
Тамъ безъ мене повно,—мисця не знайшовъ.

Вдарывъ я до славы въ брамы голосни:
„Дуже ты маленький“,—сказано мени.

До багацтва въ двери стукаю мерщій:
Подалы копійку,—тымъ ты и здобрій!

До роботы смилу я иду пидъ дахъ,—
Повно тамъ голодныхъ по усихъ куткахъ.

Знаю, знаю хатку,—прйме вже вона,
Хочъ сама й тисненька—темная труна.

Павло Грабовський.

I.

Розгубивъ я свои думы
Довгымы шляхамы;
Розцвѣлися мои сумы
Лыхомъ та сльозамы.

Ой, не легко коло серця
Тугу вколыхаты,
Бо те лыхо не минеться,
Викъ не вийде зъ хаты.

Ни, за мною гирше тины
Ходыть воно всюды,—
Не забуде сиротыны,
Якъ забулы люде.

Не вчорашни, не торошни
Оци думы—горе,
А стари та споконвишни,
Якъ земля та море.

Ой, дывлюсь я, поглядаю:
Прощитають квиты,
Та не ти, що квітять въ маю,
Мовъ весели диты.

Не весна ихъ середъ поля
Сіяла-садыла,
А ничъ темна та недоля
Та журба сплodyла.

Не вбирае сього краю
Ясне сонце рястомъ,
Зелененькимъ лыстямъ—гаю,
А людъны—щастямъ.

Серце нудыть билымъ свитомъ,
Просытъся до дому,—
Не цвите рожевымъ цвитомъ
На степу чужому.

II.

Розцвиталы квиткы,
Та посохлы;
Щебеталы пташкы,
Та замовкы.

Сонце въ викна мои
Усмихалось,
Та за горы, гаи
Заховалось.

Я кохавъ, щастя знавъ,—
Де жъ ти чары?
Выхоръ все розигнавъ,
Наче хмары.

Заспивають пташкы
Въ тихимъ гаи;
Розцвитуться квиткы
Въ риднимъ краи;

Ясне сонце въ викно
Усмихнеться.
Тилькы сердце... воно
Не проснеться.

Бо прыспалы сумни
Його лита.
Темни ночи та дни
Безъ привита.

III.

Та вже жь мени, мыле брацтво,
Не козакуваты,—
Позлиталось хыже птаство
Мое сердце рваты.

Позлиталось та й обсило
И клюе по-малу
Та шматуе хворе тило,
Кыда на поталу.

Ой, не такъ обсилю крукы,
Якъ ти добри люды...
Мовъ закути звыслю руки,
Важко дышуть груди

Ой, спыныся, птаство чорне;
Зглянься, люта доле!
Хай мене хочъ разъ прыгорне
Мое ридне поле.

Петро Карманськый.

Рымськый спивъ.

(Думка.)

Ой, навеслы чорни хмары,
Сумно воронъ кряче;
Я пойхавъ, ты забула—
Серце плаче, плаче.

Стогнуть кедры, мирты гнуться,
Рожа ронить квиты;
Гей, насіявъ я трой-зилля,—
Де жъ його подиты?

Ой, нарву я зилля-руты,
Кыну въ море, въ воду:
Плынь, котысь сриблястымъ руномъ
До самого броду.

Выйде люба браты воду,
Зловыть зилля-руту,
Зловыть руту та й згадае
За любовь забуту.

Ой, навислы чорни хмары,
Сумно веронь кряче:
Я пойхавъ, ты забула—
Серце плаче, плаче.

Ой, надармо я сумую,
Дармо я журюся:
Липше вийду генъ на кручу,
Въ Тыбри утоплюся.

Мыкола Вороный.

Молдавська писня.

(Тема народня.)

Ой, ты, дивчыно,—очи, якъ рута,
Выйды до мене, жду тебе тута.

Выйды до мене ты за ворота—
Зъ нигъ мене валыть нудьга-грызота.

Ой, тій дивчыни, очамъ тымъ, брате,
Не слидъ никола виры дійматы:

Якъ присягнеться, скаже „й-богу“,
То певно зрадыть, май острогу.

Зелени очи, зелена рута,—
Въ ныхъ и утиха, и горе-скрута!

Зелене лыстя мае й кыслыця...
Краще, мій брате. и не женыться,

Бо за кохання тяжка заплата—
Невирни стали уси дивчата.

Що оженытысь, я-бъ оженився,
Т'але-жъ зъ поганою бъ не одружився.

Та й зъ уродливою не хочу братись—
Будуть до неї вси зальцятысь,

Бо уродливій не до кохання,
Ій абы пустоши та женихання.

Котра не годна вирно кохаты,
Такій у батька'ї вискъ звикуваты:

Котра зивъяла, якъ макъ у цвѣти,—
Якого дидька ї живе на свити?

Въ котрої жъ серце—пышная рожа,
Нехай шанується,—то дивка гожа.

Чы жъ двоохъ, чы трьохъ я горнувъ до грудей?
Плакалы тяжко за мною всюды.

Ой, прыгорну жъ я ї тебе, побачышь.
Колысь за мною и ты заплачешъ!

Роковий український ярмарокъ.

(Листъ до однієї пани.)

Паньсавъ

Іванъ Левницькій (Нечуй).

Высокоповажна Олександро Михайливно!-

Вамъ мабуть не доводилось бачити такихъ силеннихъ ярмарківъ, якъ цей, що стає тутечки въ Билій-Церкві, роковий ярмарокъ на Спаса.

Середъ Билон-Церквы такой здоровецький плічъ, якъ на Подолі коло Брацтва, а середъ його мурований гостинний рядъ, такъ само якъ є на Подолі, зъ дворомъ въ середині, зъ чотырма брамами, зъ крамницями на південь—на два поверхы, бо плічъ згорыстий, а на північъ на оди́нъ поверхъ. Ставили цей муръ графы Бра-ныцьки, щобъ звыты торговельне кўбю для своихъ улюб-ленихъ крамаривъ та ходячихъ банкыринъ—жыдківъ. До цього кўбла зъ двохъ боківъ прычепляно ще зъ сотню дерев'яныхъ крамниць въ трьохъ рядкахъ підъ однією покривлею, а коло нихъ ще попрымошувалысь ятки та рундуки зъ дрібнымъ крамомъ. Тутъ ажъ кышать кра-марі-жыдки, неначе комаши въ комашнику. Кругомъ май-дана зновъ липши й багатши крамници слыве суспиль навкругы, ще й паростками лизуть въ близьці вулиці... Въ головному мурі 80 крамниць, а навкругы майданы—имъ я й ликъ погубывъ...

На роковий ярмарокъ на Спаса, цей усей, вже вымо-

щенный теперь, майданъ, ввесь заставленный возами такъ, що й курци ниде клянуты. Стоите возы ти люде, що попрыижджаны ярмаркуваты. Тільки навкругы майдана середъ гуцавыны пронущеный проиждъ на два возы, щобъ розмынатысь. И по цьому проижди трудно прихатысь— така ворущия й тиснога! Взявъ за взымъ, брычка за брычкою валкмы сунуться та й сунуться, зачынають зъ ози, шговхають дышлыми въ возы, въ брычки. Погоньчи разъ-у-разъ крычать, поганяючи кони: „Звертай, посунься! куды пхаешся!“—тільки й чуешь на цьому проижди.

Свыстять пучки на та батоги, лискаючи обь кинески та волячи морды, одбываючысь одъ годивъ та мордъ, що лизуть на чужа возы въ цей гуцавыны. Циродъ ворущытьсь поміжъ возы, паче кошши. Яка сыла кавунивъ, дынь, грушь на цьому майдани! Ажъ чудно дывытысь на таки збыткы! Кавуныкы заставытыццямъ кутокъ майдана, цилу його четверту частку. Кавуны лэжыць зъдоровецькмы, довгымы кудамы, зъвышыкы якъ ниде пахвы людныи, зъ гоструватымы гребнямы и пшадують пызыки, прысадкувати егыпецкы пирамыды або степови, херсонскыи, скифескыи могылы. Таки здорови ци подовжасты ряды, неначе хто заразомъ зибравъ зъ десятокъ стеновыхъ бантанивъ и позносывъ та поскладавъ въ куду кавуны. Купы зеленіють за кудамы и займають зыгати місце зъ добрый силеськый городъ, або левадку. А поміжъ кудамы курыни й яткы, вкрыги куликамы та ряднамы. Въ яткахъ зъ дощокъ скрызъ манячить жовти повнякы-гвоздыкы, пучкамы натыкани для прыкрасы. Въ яткахъ та курынахъ ночують перекупци зъ дятмы, тамъ и обидують и ветеріють. Ци перекупци все місцеви мнцны, що закупиють по степяхъ здорови бантаны або й мають свой власны. Цей кавунычый закутокъ зъ двоухъ бокивъ одъ пиноходивъ зновъ нибы облямованый возамы зъ кавунамы. Це попрывозылы на продажъ кавуны зъ своихъ бантанцивъ околычни селяны. А коло купъ кавуниевъ, коло проижду—зновъ проиждъ, обставляний по обыдва боки возамы зъ кавунамы, неначе

облимованный двома зелеными пысками. А пынце сього кавуничого кутка, кругомъ пляну, коло произда, жовтіють купы дынь, наkyдани здорови купы грушъ. За ними рядкамы стоять по столахъ кошкы зъ усякымы грушамы, яблукамы, сливамы. Цей оwoцный рядъ зновъ загынається дугою по произди на другый бикъ пляну и тамечкы зновъ по одынъ бикъ манячать зелени купы кавуничъ и дрибныхъ кавуничъ зъ яткамы поззду. Ще й одынъ короткий переулкъ, закладеный купамы кавуничъ!.. Яка сила цого добра! Скільки тутъ оwoцнъ, а найбільше грушъ та сливъ-черкушъ та пизнийше потимъ сливъ-угорокъ. Сливы навалкють купамы доли, такымы здоровымы, якъ и кавуничя купы. Настачае таку силу грушъ та сливъ пивденна Канивщина та Звенигородщина, найбільше село Медвинъ за Богуслава. Цей Медвинъ та Сухыны за Стебловомъ, та Журжыи въ Звенигородщини—ни села вси въ садкахъ, неначе въ лисахъ. Навить хаты въ цихъ селахъ ледвы видно на вулицю, бо й у дворахъ скризъ ростуть стари грушы та черешни. Мы якъ було йдемо въ Сухыны въ гости до батюшки, то все блудымо по сели, бо вулицы покручени, хативъ сливе не видно на вулицю и церкви не видно черезъ сады. Йдемо було селомъ нибы лисомъ, одразу игколы не потрапымо до церкви та до батюшчыого двору та все пытаемо шляху...

Почынаючи зъ середины закруту произда проты кутка иде крамный рядъ-- ятокъ зъ прылавкамы, понапынатыхъ рядыною зверху, зъ двоухъ бокивъ. Цей рядъ ефектний, колоритный, якъ гарни декорацыи. Отъ идуть рядкы ятокъ, безъ накрыття зверху, зъ готовымъ селянськымъ убраннымъ. Жыдкы тутъ вже позаводьлы „Магазыны готовои одежы“ для мужыкивъ та селянокъ и одбывають заробитокъ въ сільськихъ кравцивъ та кравчыхъ. На довгихъ шнурахъ, прычепляныхъ до стовичыкивъ, теліпаються колорытны спидныци, юбки, жупаны, пиджакы, чемеркы, козачыны, неначе пызкы тютюну на Басарабиі попидъ молдавськымы хатамы. А за ними рядокъ ятокъ

зъ готовымы очипками, зъ хустками та сытцемъ. Коло-
рытнымы хустками обвишани уся ятки знызу до верху,
до самыхъ стель. Выходить суспиль декоративна стина зъ
усякихъ квітчастыхъ хустокъ, неначе стины обтыкани
пучками кентокъ.

А дали понапынати балаганы—це манячать пустови-
тивськи (зъ Канівцны) рушнымы, поцяцьковани черво-
нымы и сынымы смугама, за нымы черныгивц (стївовиры
й селяны) обвишали своя ятки королевецькымы червоно-
смугнастымы рушныкамы. Рушныкы мають на легкому
втри, ажъ сяють на гарячому сонци. За нымы въ яткахъ
блещать прылавкы, мысныкы, обставляни образами въ зо-
лоченыхъ рямахъ та шатахъ. Тутъ на поворотци рядкомъ
прытулылась ятка, уся по стинахъ обвишана коралимы чы
добрымъ намыстомъ. Мишанка якась навозыть кораливъ
на продажъ деє зъ Почаєра, одъ австрійськой грядины.
Певно въ Почаєвѣ навозять ихъ зъ Італїи. Проты цїен
яткы на пишходи сыдять рядочкомъ молодыци, и кожна
держыть добре намысто въ рукахъ на продажъ, неначе
воны сыдять зъ червонымы букетами въ рукахъ. Въ
цѣому рядку блыскъ фарбъ одъ образивъ та навешаныхъ
рушныкывъ, сыного та зеленого шкляного намыста та
кораливъ такий, що мои очи не выдержують цѣого блыску
на пекучому ясному сонци.

За цымъ рядомъ блысучымъ чорніе сумно кушнир-
ськый рядъ. Тутъ розвишани кожухы та смушеви шапки.
Кожухивъ сыла! Кушнирѣ все украинци. Коло кожу-
хивъ прытулылись столярськы выробы для селянь: столы
та скрыни. Ихъ цїле стовпыще,—и не видно ни однои
скрыни стародавньої: зеленоп зъ червонымы квітками
та на колищатахъ! Все блии або червонысти шидъ по-
литуру.

Побичъ цѣого головного пляцу, цѣого ярмаркового
содому, черезъ малесенькый переулочокъ на два-тры дома,
зновъ ярмарковый менчий содомъ: це точокъ на багато
менчому пляцу. Але якъ тутъ густо! Якый натовпъ та гар-

мyderь! Яка ворущия! На пызь одь майдина по вулицы на два сльиве кварталы уся вулицы заставлены возамы зь винкамы цыбули. Винки билуватой, жовтой и червоныстой цыбули поначынюваня кунамы и рядамы на крыжовныцяхъ, на пиднятыхъ голобляхъ, на полудрабкахъ,—неначе хто закидае винкамы усю вулицу. Цыбуля повывазыва на полудрабкы та голобли нбы на показъ та неначе сама запрошуе молодыць, цобъ ия купувалы. Ця сльа винкывъ на пекучому сонци мае свй выглыть, доволн oryginalный. Цилый закутокъ наче завинчанный и закиданный якымысь чуднымы гирляндамы або намыстами...

А на пляцу по одыаь бикъ по пидъ хатамы на выщому, згорыстому мисци неначе грйуться на сонци здоровецькы куны горшкывъ, плечыкывъ, зоминныкывъ, полумыскывъ, тыковъ, вазонывъ... Цили ппрямьды цього посуду! А коло йныхъ горы смуглявыыхъ чорныстыхъ васьлькывькыхъ горшкывъ. А за нымы били куны місцевого выробу. Усей довгый бикъ на прыгорку закиданный посудомъ, неначе стоять гарбы зь посуду

Проты цього ряду по другый бикъ тягнеться медовый рядъ: на ослонахъ стоять зь медомъ ночовы, яндолы, видра. Два пасишныкы привезлы добанкы зь щильныкамы. Муха, зачувшы сырнсть, налетила звидусиль. Бджолы облышнымы накрывтя, падають до-долу на крапли, чепляються до обмазанныхъ рукъ перекупокъ, весысаються зь жадобою въ щильныкы. Пасишныкы закурылы коло себе курево зь моровои губкы. Въ гарлячому повитри пахне воскомъ, медомъ. Люде товпяться посередъ плыцу. Бджолы сновыгають, неначе рон, помийкъ головами молодыць, падають до-долу на чоботы. Здаеться, нбы хтось вывизъ и поставывъ пасику въ цьому натовпи середъ точка. Медовый рядъ довгый. Цього року полиття на рон и пасигы. Гостре курево, рон бджилъ переносить мою думку въ гай зелени, въ затышны пасику, въ катрагы, де и людського голосу не чуты.. Але гамъ та шумъ не дае думаты. Бджолы кыдаються въ вичи, въ выдь, на руки, неначе серды-

ти, а якъ люті, за свою руду. Я оступавсь вгору, по ву-
лыни. Мене притягують свивы дпрныкывъ и якесь гудни-
ня середь густого натовпу на широкому пащоходи... Я
насилу пропхався туды

Чую, гуде органчыкъ и спива прѣмный теперь зов-
спѣтъ не по дпрныцкѣй... Пасыду я пропхався поминкѣ моло-
дыцями и дидьками. На пащоходи стоить не органчыкъ, а
фисгармонїд, чыматы така забвѣльшым якъ пѣньямъ. Сы-
дивъ и гравъ икыйсь сплнень, тарашкуватый и не старый.
Винъ и прмгрававъ акомнаниментъ. Чую, спивае партеснїй
церковни спивы: Херувимскѣй—Боруняцкѣйго, „Тебѣ
поєхъ“... Встаѣвъ винъ, спѣвъ на змїну другой сплнень,
молодыи краєуны, биллєвыи. Обидѣвъ въ сартучахъ, знать
безталанни сирачкови шляхтычы—чышшовыкы. Писли цого
сила граты сплнчыхъ, не не стара, зъ очыма, выиденны-
мы, очевыдчыкы, вєсноу. Ця вже заснєвала чернєцкый
романсъ про „Скорѣбъ и печаль жизни та сусєгу“. Голосъ
альтовый, мелодїйный. Це пєвно найновїйша сплєва стар-
цѣвъ зъ полупанкывъ. Народъ коло ихъ стовнєвся, неча-
че въ церкви. Кыдають копѣйки въ маляваннїи деревяннїи
мысочки, поставлєннїи на фисгармонїг по обыдѣва боки. А
дєсь поблєзу въ шуми та гами дєнькають та гудуть дѣ-
ры. Чуть, якъ шѣбы платуть прохачы и прохачкы-сплнчїи.
А органчыкъ гуде та гуде... Нєначе дєсь поблєзу стоить
якесь католицкє аббатєство, вєуцуюсь въ цєй ярмарко-
вый натовпъ и лїютьсь черезъ одчєнєннїи двєри гукы
органа...

А середыною пляцу народъ сунється двєма хвѣлями:
сюды й туды, вгору и напызъ. Онъ вгори коло крамныцъ
зъ шклємъ кражарїи повывєставлєны дощїи столы зъ шклє-
нымъ посудомъ—зъ пляшкєма, бутлєма, стакєнама; роз-
ставлєны його коло столєвъ доли. Цєй рїдъ мытєть на
сонцї, рїжє нємылєсєрдно въ очї... дражнѣть нєрвы, не-
наче зъ столєвъ и сплєдъ землї хтєсь разъ-у-разъ сыплє
пєскєрамы, нєначе бєзъ перєстану бєє пєскєрыма брызкєма
фонтаномъ.

Я повертаю въ зеленый рядъ огородины та утищи.

На возахъ и по-пидъ возаы лежать позвѣздуванн молоди качкы, гусы, куры. Имъ гайко на снечи Боны пороздзявлялы носы та дзьобы и ваикко дышуть та одсапуються. Въ гарячому повітри запахло кропомъ, петрушкою. Рады зелени—наче зеленый городъ. Звертаю въ переулочокъ—тамъ на столахъ и доли зновъ грушны; а дали стоять почоры зъ смаженою рыбою. Коло столинь скрызъ жаровни: жыдивкы й мищанкы смажять на сковородахъ рыбу пидъ пекучымъ сонцемъ. Дядькы й молодыни кунують и снідають та закушують...

На пляцу страшный стыскъ. Точокъ, неначе клеко-тыть, якъ вода пидъ млыновымы колесамы та на лото-кахъ. По куткахъ на обохъ майданахъ скрызъ сыдять лир-ныкы й слипци. Скрызъ чую гудиння лиръ та благання старцивъ, неначе звидусиль чую голосный плачъ. Плачуть нибы слипи очи, але не слъозамы, а жалибнымы, благода-чымы голосамы... Поминкъ рядами й возаы подеку-ды сповыгають слипци зъ поводатарямы; декотри жа-либно спивають... Отъ иде дви слипчыы - молодыци зъ двичыною поводатаркою и обидви спивають гарнымы, мя-кымы голосамы въ дуэть: „Ісусе мій прелюбезный, —Дмы-трыя Ростовського... Имъ акомпаную безъ перестану густе гудиння ярмаркове...

Задзвонили недалечко въ собори въ уси дзвоны на молебниъ (въ собори „храмъ“). Задзеленькалы въ костели. Люде здіймають шапкы й хрестяться. Ще дужчий ставъ гоминъ. Ярмарокъ нибы загувъ, якъ роздратованный рій. А середъ того гудиння чую, якъ десь выскакуе ризкий голосъ прохача. неначе десь тоне людына и крычить на порятунокъ. А органичкы нибы спивае смутни мелодіи десь далеко... и наводять на мене середъ жытєвого шу-му та гаму якусъ тиху задуму... И торгують и кунують и разомъ зъ тымъ хтось нибы плаче та сумуе, та выливае свій смутокъ жалибнымы спивамы середъ цього воружкого, тисного натовну, де часто чуеться и регить та жарты див-

чать зъ парубками... И тутечки, якъ и въ услоу людскому жытти — и смихъ и слезы вкуни...

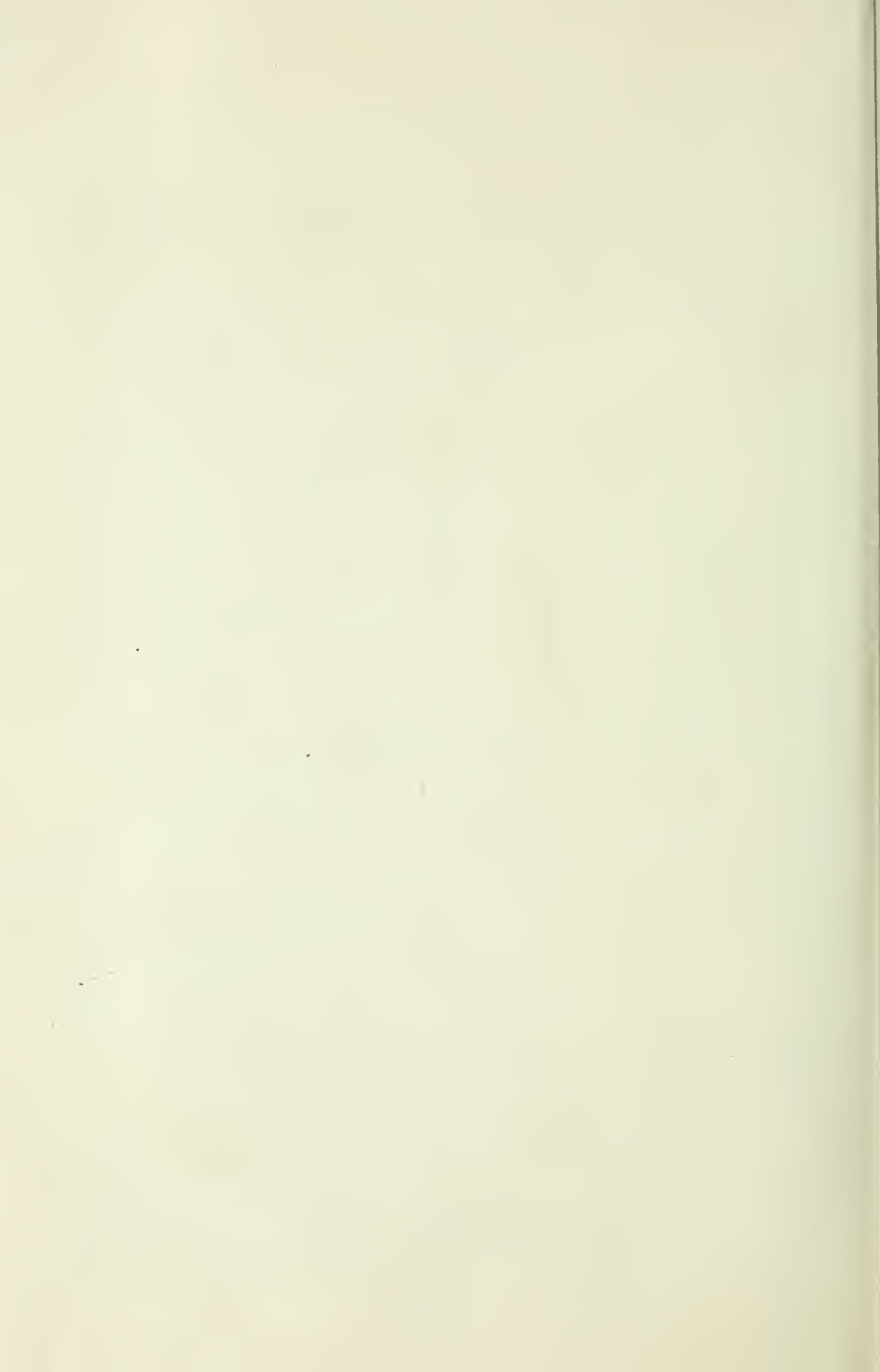
Але ярмарокъ правдивый не тутъ, не въ осередку мистечка, а за мистомъ, на торговыни. Цей майданъ, що однимъ кницемъ выходить у поле, — здоровый безъ мпыри. Скальки окомъ скинуты въ поле, тутъ усе заставлено возами, киньми, товаромъ. Въ килькохъ пройиздахъ рядками поставляни кони, въ другихъ рядкахъ стоятъ воли, коровы. Свыней, та ще й годованыхъ — безлицъ! Тутъ свини все аглицькои породы. Въ осередку ярмарку, въ загорожахъ стоятъ цили табуны коней, прыпнанныхъ зъ Дону, зъ Кубани, табуны волливъ срыхъ, круторогихъ — зъ степивъ. Тутъ дидычи та посесоры закуповують кони й воли на тысячи карбованцивъ, — гуртамы. Слыве еередъ торговыни на невеличкому, ледвы прымгнѣмому, сугорби стоять въ загорожахъ зъ легкого вырѣя, зъ дрючкивъ, та буны степовыхъ коней; кони, все добри, сыга темни воронни масты, печуться на гарячому сонци и одъ еякы тѣ одъ мухы махають головами та неначе гордовыго оглидають усей шырокой ярмарковий простирь, зъ його натовпомъ, зъ мыршавыми селянськыми коньками та коривками. Коло ихъ сирѣють шибы цили череды срыхъ степовыхъ волливъ, густо обкзичныхъ здоровецькыми рогами. Воли стоять спокійно и байдужно ремыгають, шибѣ не звертаючи жадниченькои увагы на вештання й ярмарковий гармыдерь. Скупщицы зъ оделужныхъ кавалеристивъ-москаливъ попрыганияты свои гурточкы селянськыхъ скупляныхъ коней и поставляты ихъ рядками по пролѣзихъ. Ци кавалерысты вже давно одбыты одъ жыкнивъ торговлю киньми та худобою и заволодили нею на ярмаркахъ.

Мнѣхъ рядками селянськыхъ коней, мыршавыхъ, схудлыхъ, вештаються подекуды смугляви патлати цыганы зъ своими шканами. Яка сила худобы! Скальки тутъ коривъ усякои породы! Мнѣхъ здоровыми панськыми олиндерками рябѣють селянськы мыршавы коривкы, тѣки завбыльшкы, якъ телята або годовани йоркширськы кабаню-

гы, що лежать по пидъ возамы въ холодку пльстѣмъ на черевѣ зъ слыве пльстѣмъ спинамы и тилькы нѣбы стогнуть одъ снегы.

Ця половина ирмарку на торговлици багато истри-
війша. Мижъ селянськымы возамы подекуды манычуть уся-
ки брычки панськи. На брычкахъ печуться на сонци па-
ній, матушкы, а то й панны. Паны, панкы, управытели,
батьюшкы й усяки скупщыкы поодыного й гуртомъ огля-
дають кони, торгують. Мижъ свѣткамы манычуть псалты,
капелюши, рясы. Подекуды сповыгають жыдкы й цыганы.
Скризь ажъ кыпыть торгивля й купивля. Покупщи огля-
дають кони навкругы, заглядають нмъ въ роты, оглядають
зубы. Кони пручаються, задырають головы, хвѣщаются.
Покупщи крѣчать, але незабаромъ сходяться въ шини, здо-
рово трычи лискають по долони. На краяхъ, на простори
выпробовують—яки кони на ходи. Онъ цыганъ скочивъ на
свою шкану й полетѣвъ швыдкою рмѣтю, ажъ патлы на
голови трясутся. Впнѣ штовхае коняку въ боки закаблѣ-
ками, гукае, верещить, свистыть, якъ навиженный. Селя-
ны стоять поважно и тилькы осмихаються. Скризь кру-
тяться хурманы на коняхъ. Паны й батьюшкы оглядають
ходу и мижъ собою нышкомъ перемовляються або крадь-
кома переморгуються. Пидставни хваленыкы за плату одъ
купивѣ выхваляють кони на вси боки и запевняють
панкѣмъ, що кони добри, бо буцимъ-то вони ихъ давно
знають и самы ладни торгувати й купыты ихъ... Але паны
нмъ не ймуть виры и, очевидячкы, не вважаютъ на ихъ
облѣслыве выхвалявання.

По всѣй торговлици скризь гамъ та крыкъ неуныле-
ный! Кони ыржуть, хвѣщаются, а то й кусаються. Ко-
ровы ревуть, свини кувыкають, неначе колѣи тигнуть ихъ
на заризъ, або вже штрыкають ножками. Люде гомонять,
крычать. Гоминѣ стоить густый, неначе десь поблизу шу-
мыть та реве водоспадъ. Тутъ вже истый содомъ! Неначе
якийсь давній народъ десь знывся зъ мѣсци та й отабо-
рывсь, мовъ въ часы „великого переселення народовъ“.

На цей роковий ярмарокъ збирається народу певно тисячъ п'ятнадцять або й двадцять. Їста Батыева орда тильки безъ верблудивъ та гарбъ!

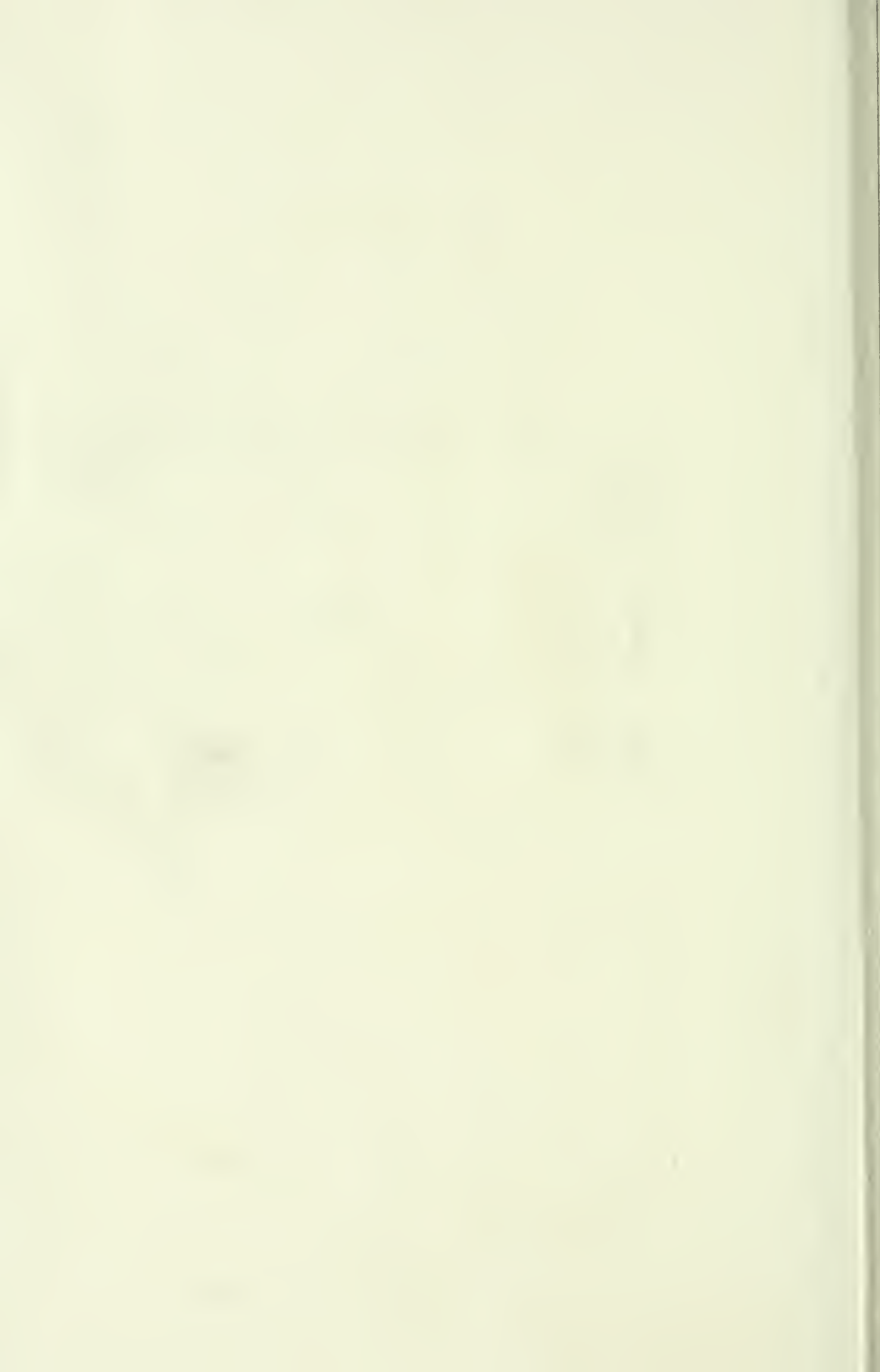
И скривъ по майданахъ тильки й чуть чисту украинску мову, ни крышки не покаличену. По українській говоритъ: паны й батюшкы и паны-католикы, котри тучечкы навпищось звуть себе поликамы и євреи, бо въ тучешнихъ католикивъ-панивъ та дидичивъ, въ тучешнихъ євреивъ свій ридный языкъ—е тильки український. Паны-католикы по польській говоритъ погано й нечисто и тильки народньою українською мовою говоритъ чудово. мовъ самъ народъ, хочъ ця мова чомусь имъ не до вподобы... Ця незличенна ярмаркова народня масса немохить ассимиліює, уподоблює собі и панивъ, и євреивъ свою живу мовою.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
3932
V65

Voronyi, Mykola
Z-nad khmar i z dolyn

